

SOSIAALITURVAOPAS PITKÄAIKAISSAIRAILLE JA VAMMAISILLE 2012

- Verkkojulkaisu järjestöjen
työntekijöille

Aivoliitto

 epilepsialiitto

 Hengityслиitto

Mielenterveyden
keskusliitto

Munuais- ja maksaliitto ry
Njur- och leverförbundet rf

NÄKÖVAMMAISTEN KESKUSLIITTO RY

PSORIASISLIITTO
PSORIASISFÖRBUNDET

SUOMEN CP-LIITTO ry

 Diabetesliitto
Diabetesförbundet

MS-LIITTO

Suomen Nivelyhdistys ry

 SUOMEN REUMALIITTO RY

Suomen Sydänliitto ry
Finlands Hjärtförbund rf

JOHDANTO

Kansanterveys-, potilas- ja vammaisjärjestöt ovat koonneet yhteen julkaisuun kaikille pitkäaikaissairaille ja vammaisille yhteisen sosiaaliturvan. Tavoitteena on maksimaalinen sosiaaliturvan hyödyntäminen.

Vuonna 2008 alkaneen kokeilun jälkeen julkaistiin ensimmäinen opas vuonna 2010. Opas on ollut ladattavissa verkossa kevästä 2011. Vuoden 2012 tasalle päivitetty opas on Internetissä osoitteessa www.sosiaaliturvaopas.fi. Opas on myös nähtävissä sitä kirjoittaneiden järjestöjen verkkosivuilla.

Oppaan tehnyt toimikunta:

Aivoliitto ry, Satu Lukka, järjestösuunnittelija (1.1.2011 alkaen)

Epilepsialiitto ry, Jaana Manssila, järjestöpäällikkö (28.2.2010 asti)

Hengitysliitto Heli ry, Tarja Pajunen, sosiaali- ja terveysturvan asiantuntija

Mielenterveyden Keskusliitto ry, Pirkko Jantunen, sosiaalineuvoja

Munuais- ja maksaliitto ry, Heli Saloranta, järjestöpäällikkö (28.2.2010 asti) ja Pekka Kankaanpää, kuntoutumispäällikkö 1.3.2010 alkaen

Näkövammaisten Keskusliitto ry, Virpi Peltomaa, sosiaaliturvapäällikkö

Psoriasisliitto ry, Milla Roos, järjestösuunnittelija (1.1.2011 alkaen)

Suomen CP-liitto ry, Minna Miettinen, vammaispalveluvastaava (28.2.2010 asti) ja Elina Perttula, kuntoutusvastaava 1.3.2010 alkaen

Suomen Diabetesliitto ry, Riitta Vuorisalo, sosiaali- ja terveysturvan asiantuntija

Suomen MS-liitto ry, Anu Aalto, lakimies

Suomen Nivelyhdistys ry, Maija Karjalainen, tukihenkilö

Suomen Reumaliitto ry, Marja Eronen, edunvalvonta-asiamies

Suomen Sydänliitto ry, Marja-Liisa Nuotio, sosiaali- ja terveysturvan asiantuntija

Toimikunnan puheenjohtaja on Riitta Vuorisalo. Vuoden 2012 version teknisestä toimittamisesta vastasi Satu Lukka. Sisältöä ovat yhdenmukaiseksi muokanneet Marja-Liisa Nuotio, Pekka Kankaanpää ja Milla Roos. Kotisivun on tehnyt Pekka Kankaanpää ja sitä ovat ylläpitäneet Milla Roos ja Pekka Kankaanpää.

Oppaan sisältö koostuu erityisesti pitkäaikaissairaita ja vammaisia koskevasta sosiaali- ja terveydenhuollon lainsäädännöstä ja sen soveltamiskäytännöistä. Lähteinä on käytetty pääosin julkisia asiakirjoja. Yhteinen opas on tarkoitettu järjestöjen työntekijöille jäsenten ohjausta ja neuvontaa varten. Oppaasta hyötyvät myös sosiaali- ja terveydenhuollon asiakkaat. Useat kirjoittajajärjestöt julkaisevat lisäksi omien jäsentensä erityistarpeisiin syvennettyjä oppaita.

Yhteinen opas on poistanut järjestöjen tekemää päällekkäistä perustyötä. Samalla kansalaisten järjestöjen kautta saama tieto on tullut aiempaa tasavertaisemmaksi ja yhdenmukaisemmaksi.

Opas yhdistää ainutlaatuisella tavalla järjestöjen syvällistä sosiaali- ja terveysturvan asiantuntemusta. Tekijät ottavat mielellään vastaan palautetta oppaan kehittämistä varten.

Kiitän lämpimästi kaikkia mukana olleita järjestöjä arvokkaasta, asiantuntevasta ja perusteellisesta työstä!

Tampereella joulukuussa 2011

Riitta Vuorisalo
toimikunnan puheenjohtaja
Suomen Diabetesliitto ry

SISÄLLYS

JOHDANTO.....	2
1.1 SYRJINNÄN KIELTO.....	11
1.2 VIRANOMAISILLA ON VELVOLLISUUS NEUVOA.....	11
1.3 SOSIAALIHUOLLON ASIAKKUUS.....	12
1.3.1 Palvelutarpeen arviointi	12
1.3.2 Palvelusuunnitelmassa on huomioitava yksilölliset tarpeet	12
1.3.3 Sosiaaliamieheiltä saa apua	13
1.4 TERVEYDENHUOLLON ASIAKKUUS	13
1.4.1 Potilaan oikeuksista	13
1.4.2 Potilasasiamies	14
1.4.3 Potilasvahingot	14
1.4.4 Lääkevahingot.....	15
1.4.5 Kiireettömään hoitoon pääsy	15
1.4.6 EU-kansalaisen hoito Suomessa	16
1.5 EDUNVALVONTAVALTUUTUS JA HOITOTAHTO.....	16
1.6 PALVELUN TAI ETUUDEN HAKEMINEN.....	17
1.7 PÄÄTÖS ON ANNETTAVA KIRJALLISESTI	17
1.8 PÄÄTÖKSESTÄ VALITTAMINEN	18
1.8.1 Itseoikaisu.....	18
1.8.2 Päätöksen tiedoksianto ja valitusosoitus	18
1.8.3 Valituksen kirjoittaminen	18
1.8.4 Valituksen käsittely.....	19
1.8.5 Kunnan sosiaalitoimen päätöksestä valittaminen.....	19
1.8.6 Muutoksenhaku terveydenhuollossa	19
1.8.7 Kelan päätöksestä valittaminen	20
1.8.8 Muutoksenhaku työeläkelaitosten päätöksistä	20
1.8.9 Muutoksenhaku tapaturma- ja liikennevakuutusyhtiöiden päätöksistä.....	20
1.9 MUISTUTUS JA KANTELU KUNNALLISESSA SOSIAALI- JA TERVEYDENHUOLLOSSA	21
2 LIKKUMINEN	22
2.1. ALENNUKSET ERI LIIKENNÄVÄLINEISSÄ	22
2.1.1 Linja-autot.....	22
2.1.1.1 Kaukoliikenne	22

2.1.1.2 Paikallisliikenne	22
2.1.2 Junat	22
2.1.3 Laivat.....	23
2.1.4 Lentokoneet.....	23
2.2 TAKSIMATKAT.....	23
2.3 OMA AUTO	23
2.3.1 Avustus auton hankintaan.....	23
2.3.2 Vammaisen pysäköintilupa.....	24
2.3.3 Autoveron palautus	24
2.3.4 Autoveron huojennus.....	24
2.3.5 Vapautus ajoneuvoveron perusosasta	25
2.3.6 Invalidialennus liikennevakuutuksen maksusta	25
2.3.7 Poikkeuslupa ajokorttiluvasta ja ajo-oikeudesta.....	25
2.4 KULJETUSPALVELU	25
2.4.1 Vaikeavammaisen kuljetuspalvelu	25
2.4.2 Sosiaalihuoltolain kuljetuspalvelu	26
2. 5. KOULUMATKAT JA TYÖMATKAT.....	26
2.5.1 Perusopetuksen koulumatkat.....	26
2.5.2 Kelan koulumatkatuki.....	26
2.5.3 Vaikeavammaisen opiskelu- ja työmatkat.....	27
2.6 LIIKKUMISEN APUVÄLINEET	27
2.6.1 Kepit, sauvat, pyörätuolit, sähkömopot sekä opas- ja avustajakoira.....	27
2.6.3 Auton hankinta	27
3 ASUMINEN JA ITSENÄINEN SUORIUTUMINEN	28
3.1 ASUMINEN.....	28
3.1.1 Yleinen asumistuki.....	28
3.1.2 Eläkkeensaajien asumistuki.....	28
3.1.3 Kunnalliset kotipalvelut	28
3.1.4 Kunnallinen kotisairaanhoido.....	29
3.1.5 Kotona annettavista palveluista perittävät maksut	29
3.1.6 Omaishoidon tuki	29
3.2 PALVELUSETELI	31
3.3 KEHITYSVAMMAISTEN ERITYISHUOLTO	32
3.4 KOTIKUNTALAIN MUUTOS.....	32
3.5 ITSENÄINEN SUORIUTUMINEN.....	32

3.5.1 Korjausavustukset vanhusväestölle ja vammaisille.....	32
3.5.2 Asunnon muutostyöt sekä asuntoon kuuluvat välineet ja laitteet	34
3.5.3 Päivittäisistä toiminnoista suoriutumisessa tarvittavat välineet, koneet ja laitteet	34
3.6 PALVELUASUMINEN	35
3.6.1 Palveluasuminen sosiaalihuoltolain mukaan	35
3.6.2 Palveluasuminen vammaispalvelulain mukaan.....	35
3.7 HENKILÖKOHTAINEN APU	35
3.8 TULKKAUSPALVELUT.....	37
3.9 YLIMÄÄRÄISET VAATETUS- JA ERITYISRAVINTOKUSTANNUKSET.....	38
3.10 PÄIVÄTOIMINTA	38
4 LAPSET JA LAPSIPERHEET	39
4.1 LASTEN KOTIHOIDON TUKI JA YKSITYISEN HOIDON TUKI	39
4.2 ALLE 16-VUOTIAAN VAMMAISTUKI.....	39
4.3 OMAISHOIDON TUKI.....	40
4.4 SOSIAALITYÖ JA PALVELUOHJAUS.....	40
4.5 PÄIVÄHOITO	40
4.6 KOULUPÄIVÄNAIKAINEN OMAHOIDON TUKI.....	40
4.7 KOULULAISTEN AAMU- JA ILTAPÄIVÄHOITO SEKÄ LOMA-AJAN HOITO	40
4.8 HOITOAPUA KOTIIN	41
4.9 TUKIHENKILÖ	41
4.10 HENKILÖKOHTAINEN APU	41
4.11 TULKKAUSPALVELUT JA KOMMUNIKAATION APUVÄLINEET	41
4.12 LÄÄKINNÄLLINEN KUNTOUTUS	42
4.13 SOPEUTUMISVALMENNUS	42
4.14 ERITYISHOITORAHA	42
4.15 KUNTOUTUSRAHA VANHEMMALLE	43
4.16 LAPSEN TERVEYDENHOIDON KUSTANNUKSET.....	43
4.17 VAIPAT	43
4.18 YLIMÄÄRÄISET VAATETUSKUSTANNUKSET	44
4.19 ASUNNON MUUTOSTYÖT SEKÄ ASUNTOON KUULUVAT VÄLINEET JA LAITTEET	44
4.20 PÄIVITTÄISISTÄ TOIMINNOISTA SUORIUTUMISESSA TARVITTAVAT VÄLINEET, KONEET JA LAITTEET	44
4.21 LAPSEN KANSSA LIIKKUMINEN	44
4.22 OSITTAINEN HOITOVAPAA	45
4.23 PIDENNETTY OPPIVELVOLLISUUS	45
4.24 KIIREETÖN MIELENTERVEYSPALVELUIHIN PÄÄSY	45

5 TOIMEENTULO	46
5.1 VAMMAISTUKI 16 VUOTTA TÄYTTÄNEELLE	46
5.2 ELÄKETTÄ SAAVAN HOITOTUKI	47
5.3 SAIRAUSPÄIVÄRAHA	48
5.4 OSASAIRAUSPÄIVÄRAHA	49
5.5 TOIMEENTULOTUKI	49
5.6 SOSIAALINEN LUOTOTUS.....	50
5.7 TALOUS- JA VELKANEUVONTA	50
5.8 ELÄKEJÄRJESTELMÄ	51
5.8.1 Työeläkettä työssäolon ja ansioiden mukaan	51
5.8.2. Kansaneläkettä Suomessa asuvalle	52
5.8.3 Työkyvyttömyyseläke	52
5.8.4. Osatyökyvyttömyyseläke.....	53
5.8.5 Eläkkeellä olevan oikeus ansiotuloihin ja eläkkeiden lepäämään jättäminen	53
5.8.6 Työttömyyseläke	54
5.8.7 Perhe-eläke huoltajan kuoleman varalta	54
5.8.8. Takuueläke.....	54
5.9 VAKUUTUKSET	55
5.9.1 Tapaturma- ja liikennevakuutus	55
5.9.2 Työntekijän pakollinen ryhmähenkivakuutus.....	55
6 SAIRAAHOIDON MAKSUT JA KORVAUKSET	56
6.1 KELAN SAIRAAHOITOKORVAUKSET.....	56
6.1.1 Yksityislääkärin palkkio, tutkimus ja hoito	56
6.1.2 Yksityinen sairaalahoito.....	56
6.1.3 Yksityislääkärin kirjoittamat lääkärintodistukset	56
6.1.4 Lääkekustannusten korvaukset	57
6.1.4.1 Korvausryhmät	57
6.1.4.2 Rajoitetusti peruskorvattavat lääkkeet	57
6.1.4.3 Lääkevaihto ja viitehintajärjestelmä.....	58
6.1.4.4 Annosjakelu	58
6.1.4.5 Lääkekustannusten maksukatto (lääkekatto)	58
6.1.4.6 Sähköinen resepti	59
6.1.5 Matkakorvaukset	59
6.1.5.1 Matkakorvaus kuntoutusmatkoista.....	60
6.1.5.2 Saattaja	60

6.1.5.3 Matkakatto	60
6.1.5.4 Taksimatkojen suorakorvaus	61
6.1.5.5 Yöpyminen	61
6.2 KELAN SÄHKÖINEN ASIOINTIPALVELU: SAIRAANHOITOKORVAUKSET	61
6.3 JULKISEN SOSIAALI- JA TERVEYDENHUOLLON MAKSUT JA MAKSUKATTO	61
6.3.1 Terveyskeskusmaksut	61
6.3.2 Kunnallinen hammashoito	62
6.3.3 Sairaalamaksut	62
6.3.4 Elinluovuttajan maksuttomat terveyspalvelut	62
6.3.5 Sarjahoito ja kuntoutushoito	63
6.3.6 Pitkäaikainen laitoshoido	63
6.3.7 Lääkärintodistukset	63
6.3.8 Sakkomaksu	63
6.3.9 Kotipalvelu, kotisairaanhoito ja kotihoito	63
6.3.10 Kotisairaala	64
6.3.11 Hoitotarvikkeet	64
6.3.12 Terveysdenhuollon maksukatto	64
6.3.13 Maksukyvyn ottaminen huomioon	65
7 KUNTOUTUS	66
7.1 KUNTOUTUKSEN TAVOITTEISTA	66
7.2 KUNTOUTUSJÄRJESTELMÄSTÄ	66
7.2.1 Kuntoutusta järjestävät tahot	66
7.3 KUNTOUTUSOHJAUS	68
7.4 KUNTOUTUSSUUNNITELMA	68
7.5 KUNTOUTUKSEEN HAKEUTUMINEN	68
7.6 SOSIAALI- JA TERVEYDENHUOLLON KUNTOUTUS	68
7.6.1 Rintamaveteraanit	69
7.7 TYÖTERVEYSHUOLTO JA KUNTOUTUS	69
7.8 KELAN KUNTOUTUS	69
7.8.1 Kelan vaikeavammaisen lääkinnällinen kuntoutus	69
7.8.2 Kuntoutuspsykoterapia	70
7.8.3 Kelan harkinnanvarainen kuntoutus	70
7.9 POTILAS- JA VAMMAISJÄRJESTÖJEN KUNTOUTUS	71
7.10 AMMATILLINEN KUNTOUTUS	71
7.10.1 Kelan ammatillinen kuntoutus	71

7.10.2 Työeläkelaitosten ammatillinen kuntoutus.....	71
7.10.3 Työhallinnon ammatillinen kuntoutus	72
7.10.4 Ammattitaudit ja tapaturmat: ammatillinen kuntoutus	72
7.11 KUNTOUTUSAJAN TOIMEENTULO.....	72
7.11.1 Kelan kuntoutusraha	72
7.11.2 Nuoren kuntoutusraha	73
7.11.3 Toimeentulo Kelan ammatillisen kuntoutuksen ajalta.....	73
7.11.4 Toimeentulo työeläkelaitosten ammatillisen kuntoutuksen ajalta.....	74
8 APUVÄLINEET	75
9 VEROTUS.....	77
9.1 AUTOVERO.....	77
9.1.1 Autoveronpalautus ja -huojennus	77
9.1.2 Vapautus ajoneuvon perusverosta.....	78
9.2 VERONMAKSUKYVYN ALENTUMISVÄHENNYS	78
9.3 KOTITALOUSVÄHENNYS.....	79
9.4 INVALIDIVÄHENNYS.....	79
10 ULKOMAILLE.....	80
10.1. TILAPÄINEN OLESKELU ULKOMAILLA	80
10.2 OLESKELU ULKOMAILLA TAVANOMAISTA LOMAA PIDEMMÄN AJAN	80
10.3 OLESKELU ETA-MAISSA JA SVEITSISSÄ.....	81
10.4 KAHDENKESKISISTÄ SOSIAALITURVASOPIMUKSISTA	82
10.5 HOITON ULKOMAILLE	82
11 TYÖ	84
11.1 YLEISTÄ VAMMAISTEN JA PITKÄAIKAISSAIRAIDEN TYÖLLISYYSASIOISTA	84
11.2 TYÖHÖN TUTUSTUMINEN	84
11.3 TUET PALKKAUKSEEN TYÖNANTAJALLE	85
11.3.1 Palkkatuki	85
11.3.2 Palkkatukiseteli.....	85
11.3.3 Tuki työolosuhteiden muutoksiin.....	85
11.3.4 Työolosuhteiden järjestelytuki	85
11.3.5 Työllisyyspoliittinen avustus.....	86
11.3.6 Työllistämisen kuntalisä	86
11.4 TUET YRITTÄJÄLLE.....	86
11.4.1 Kelan elinkeinotuki vammaiselle yrittäjälle tai ammatinharjoittajalle.....	86
11.4.2 TE-toimiston starttiraha aloittavalle yrittäjälle	87

11.5 TYÖKYVYTTÖMYYSELÄKKEEN JA PALKAN YHTEENSOVITTAMINEN.....	89
11.6 TYÖELÄKKEIDEN LEPÄÄMÄÄN JÄTTÄMINEN AJALLA 2010 - 2013	89
11.6.1 Työeläkelaitosten työkyvyttömyyseläkkeiden lepäämään jättäminen	89
11.6.2 Kelan työkyvyttömyyseläkkeen lepäämään jättäminen.....	89
11.7 TE-TOIMISTON KUNTOUTUSSUUNNITTELU VAJAAKUNTOISEN APUNA	90
12 OPISKELU	91
12.1 TALOUDELLINEN TUKI OPISKELUUN.....	91
12.1.1 Opintotuki (opintoraha, asumislisä ja opintolaina)	91
12.1.2 Opintolainan korkoavustus.....	93
12.1.3 Opintolainavähennys.....	93
12.1.4 Opintolainan maksuvapautus.....	94
12.1.5 Koulumatkatuki	94
12.1.6 Aikuiskoulutustuki	94
12.2 AMMATINVALINTA	95
12.2.1 Ammatinvalinta- ja urasuunnittelu	95
12.2.2 Koulutuskokeilu	95
12.3 AMMATILLISET ERITYISOPPILAITOKSET.....	95
12.3.1 Ammatillinen erityisopetus	95
12.3.2 Valmentava ja kuntouttava opetus	96
12.4 TYÖVOIMAPOLIITTINEN AIKUISKOULUTUS	96
12.5 OPPISOPIMUSKOULUTUS	96
12.6 MUUTA OPISKELUUN LIITTYVÄÄ	97
13 HYÖDYLLISIÄ LINKKEJÄ	98

1 ASIAKKAANA SOSIAALI- JA TERVEYDENHUOLLOSSA

1.1 SYRJINNÄN KIELTO

(Suomen perustuslaki, Rikoslaki, Yhdenvertaisuuslaki, YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskeva yleissopimus)

Perustuslaki velvoittaa valtiota ja kuntia turvaamaan jokaiselle oikeuden riittäviin sosiaali- ja terveyspalveluihin. Yksilön tarpeista on huolehdittava siten, että oikeus ihmisarvoiseen elämään toteutuu.

Yhdenvertaisuus ja syrjinnän kieltö ovat perusoikeuksia. Syrjinnän kieltö sisältyy myös yhdenvertaisuuslakiin, joka kieltää mm. ikään, terveydentilaan, vammaisuuteen, etniseen ja kansalliseen alkuperään liittyvän syrjinnän sekä julkisessa että yksityisessä toiminnassa muun muassa työelämässä ja koulutuksessa. Syrjintä vammaisuuden ja terveydentilan perusteella on kiellettyä elinkeinotoiminnassa, julkisessa tehtävässä sekä työelämässä.

Suomi on allekirjoittanut YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen ja sen valinnaisen pöytäkirjan. Sopimuksella sitoudutaan kehittämään ja toteuttamaan käytäntöjä, lainsäädäntöä ja hallinnollisia toimenpiteitä oikeuksien tasapuoliselle toteuttamiselle sekä muuttamaan lakeja, säädöksiä ja tapoja, jotka voidaan katsoa syrjiviksi. Kun Suomi on ratifioinut sopimuksen, tulee siitä osa kansallista lainsäädäntöä.

1.2 VIRANOMAISILLA ON VELVOLLISUUS NEUVOA

(Hallintolaki, Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta)

Hallintolain mukaan asiakkaita on kohdeltava tasapuolisesti, asianmukaisesti ja puolueettomasti. Viranomaisten kielenkäytön on oltava asiallista ja ymmärrettävää. Hallintolaki koskee asiointia kunnissa, valtiolla ja Kelassa sekä lakisääteisiä työeläke-, tapaturma- ja potilasvahinkovakuutusasioita hoitavia tahoja.

Asiakkaille on annettava maksutonta neuvontaa hakemusten laatimisessa, muutoksenhaussa jne. Neuvontavelvollisuus on rajoitettu kunkin viranomaisen omaan toimialaan. Viranomaisen on ohjattava asiakas ottamaan yhteyttä oikeaan tahoon, jos asia ei kuulu ko. viranomaisen toimialaan.

Mikäli asia on tullut vireille viranomaisen aloitteesta (esimerkiksi oikaisu, takaisinperintä, tarkistus) eikä asiakas vamman tai sairauden perusteella voi tulla ymmärretyksi, tulkitseminen ja kääntäminen ovat viranomaisen vastuulla. Asiakkaan vireille panemissa asioissa tulkitsemis- ja kääntämismvastuu voi olla viranomaisilla myös silloin, kun kyse on perustoimeentulon turvaamisesta muun muassa työkyvyttömyyden ja sairauden vuoksi.

Asiakkailta on oikeus saada tietoa kaikista viranomaisen hallussa olevista heitä itseään koskevista asiakirjoista. Tieto asiakirjan sisällöstä on pääsääntöisesti annettava pyydetyllä tavalla esimerkiksi suullisesti tai antamalla asiakirja nähtäväksi tai kopioitavaksi

1.3 SOSIAALIHUOLLON ASIAKKUUS

1.3.1 Palvelutarpeen arviointi

(Sosiaalihuoltolaki, Vammaispalvelulaki)

Kiireellisissä tilanteissa sosiaalipalvelujen tarve on arvioitava viipymättä. Ei-kiireellisissä tilanteissa palvelutarpeen selvittely on aloitettava viimeistään seitsemäntenä arkipäivänä asiakkaan yhteydenotosta, silloin kun kyseessä on

- 75 vuotta täyttänyt henkilö
- Kelasta ylintä hoitotukea saava henkilö
- vammaispalvelulain mukainen vammainen henkilö

Muiden henkilöiden osalta ei ole säädetty määräaikoja. Oikeus pyytää palvelutarpeen arviointia on sekä henkilöllä itsellään että hänen omaisellaan, laillisella edustajallaan sekä muulla henkilöllä tai viranomaisella. Yleisimmin arvioitavaksi tulee henkilön oikeus koti-, asumis- ja laitoshoidon palveluihin, vammaispalveluihin sekä omaishoidon tukeen. Usein palvelutarpeen arvioiminen edellyttää moniammatillista yhteistyötä.

Palvelutarpeen arviointi ei sinänsä johda palvelujen myöntämiseen, vaan palveluja on erikseen haettava. Palvelujen järjestäminen edellyttää asianmukaisen palvelusuunnitelman laatimista.

1.3.2 Palvelusuunnitelmassa on huomioitava yksilölliset tarpeet

(Sosiaalihuollon asiakaslaki, vammaispalvelulaki)

Asiakaslaki velvoittaa sosiaalihuollon edustajia selvittämään kaikki mahdolliset vaihtoehdot asiakkaan tilanteen tukemiseksi. Erilaisten palveluvaihtoehtojen selvittäminen tapahtuu luontevasti **palvelusuunnitelman** laatimisen yhteydessä. Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista painottaa asiakkaan edun, toiveiden ja yksilöllisten tarpeiden sekä mielipiteiden huomioon ottamista palveluja ja tukitoimia järjestettäessä.

Palvelusuunnitelma on laadittava aina, paitsi jos kyseessä on tilapäinen neuvonta tai jos se jostain muusta syystä on ilmeisen tarpeeton. Palvelusuunnitelmalla tuetaan asiakkaan omatoimista suoriutumista.

Palvelusuunnitelma on tehtävä yhteistyössä asiakkaan ja tarvittaessa hänen omaistensa ja/tai edustajiensa kanssa asiakkaan itsemääräämisoikeutta kunnioittaen. Ennen suunnitelman laatimista on asiakkaalle selvitettävä ymmärrettävällä tavalla hänen oikeutensa ja velvollisuutensa sekä asiakkaan tukemiseksi käytettävissä olevat vaihtoehdot. Palvelusuunnitelmaan sisältyvien palvelujen maksujen muodostuminen ja suuruus on selvitettävä asiakkaalle.

Asiakkaan on hyvä ennen suunnitelman laatimista hankkia tarpeelliset lääkärintlausunnot sekä muut tarvittavat selvitykset ja asiakirjat. Kannattaa myös miettiä, missä suunnitelman neuvottelu on parasta pitää: asiakkaan kotona, sosiaalitoimessa vai jossakin muualla. Samoin on syytä arvioida se, miltä kaikilta eri tahoilta tarvitaan edustaja laatimaan suunnitelmaa (esimerkiksi vammaispalvelu, kotipalvelu, kotihoito, muu terveydenhuolto, kuntoutus, opetustoimi, työhallinto) ja pyydyttävä neuvottelun koollekutsujaa huolehtimaan asiasta.

Palvelusuunnitelmaan on kirjattava:

- laatijat
- vastuuhenkilö
- kuvaus asiakkaan nykytilanteesta (tarpeet, käytössä olevat palvelut ja tukitoimet)
- selvitys tarvittavista palveluista ja tukitoimista sekä yksityiskohtainen suunnitelma niihin vastaamisesta (järjestämistavat ja määrät).
- suunnitelman arviointi ja tarkistus, esimerkiksi määräajoin tai asiakkaan tarpeiden/olosuhteiden muuttuessa.

Mikäli asiakkaan palvelutarve on runsas, voi palvelusuunnitelman laatiminen toteutua parhaiten useamman kuin yhden neuvottelukerran turvin. Palvelusuunnitelma on tarvittaessa myös sovittava yhteen muihin vastaaviin suunnitelmiin kuten esimerkiksi kuntoutussuunnitelmaan.

Palvelusuunnitelma ei ole päätös jonkun palvelun tai tukitoimen järjestämisestä. Siksi suunnitelman laatimisen yhteydessä asiakasta on neuvottava ja opastettava suunnitelmaan kirjattujen palvelujen ja tukitoimien hakemisessa. Lähtökohtaisesti palvelusuunnitelmaan kirjatut palvelut ja tukitoimet tulee myöntää asiakkaalle. Hakemus voidaan hylätä vain erityisen perustelluista syistä.

1.3.3 Sosiaaliasiamieheltä saa apua

(Sosiaalihuollon asiakaslaki)

Jokaisen kunnan on nimettävä sosiaaliasiamies, joka voi olla myös yhteinen useamman kunnan kesken. Sosiaaliasiamiehen tehtävänä on neuvoa asiakkaita sosiaalihuollon asiakaslain soveltamisessa sekä tiedottaa asiakkaan oikeuksista. Sosiaaliasiamiehen on myös avustettava asiakaslain mukaisen muistutuksen laatimisessa.

1.4 TERVEYDENHUOLLON ASIAKKUUS

1.4.1 Potilaan oikeuksista

(Potilaslaki)

Potilaalla on oikeus laadultaan hyvään terveyden- ja sairaanhoitoon. Potilasta on kohdeltava ihmisarvoa loukkaamatta sekä hänen vakaumustaan ja yksityisyyttään kunnioittaen. Mahdollisuuksien mukaan on hoidossa ja kohtelussa otettava aina huomioon potilaan äidinkieli sekä hänen yksilölliset tarpeensa ja kulttuurinsa. Terveyden- ja sairaanhoitoa toteutettaessa on tarvittaessa laadittava tutkimusta, hoitoa, lääkinnällistä kuntoutusta koskeva tai muu vastaava suunnitelma.

Potilaan on saatava ymmärrettävä selvitys terveydentilastaan, hoidon merkityksestä, eri hoitovaihtoehtoista ja niiden vaikutuksista sekä muista hänen hoitoonsa liittyvistä seikoista. Jos terveydenhuollon ammattihenkilö ei osaa potilaan käyttämää kieltä taikka potilas ei aisti- tai puhevian vuoksi voi tulla ymmärretyksi, on mahdollisuuksien mukaan huolehdittava tulkitsemisesta.

Potilasta on hoidettava yhteisymmärryksessä hänen kanssaan. Jos potilas kieltäytyy tietystä hoidosta tai hoitotoimenpiteestä, on häntä mahdollisuuksien mukaan hoidettava yhteisymmärryksessä hänen kanssaan muulla lääketieteellisesti hyväksyttävällä tavalla.

Jos täysi-ikäinen potilas ei mielenterveydenhäiriön, kehitysvammaisuuden tai muun syyn vuoksi pysty päättämään hoidostaan, potilaan laillista edustajaa, lähiomaista tai muuta läheistä on ennen tärkeän hoitopäätöksen tekemistä kuultava sen selvittämiseksi, millainen hoito parhaiten vastaisi potilaan tahtoa. Jos selvitystä ei saada, on potilasta hoidettava tavalla, jota voidaan pitää hänen henkilökohtaisen etunsa mukaisena.

Alaikäisen potilaan mielipide on selvitettävä silloin, kun se on hänen ikäänsä ja kehitystasoonsa nähden mahdollista. Jos hän ikänsä ja kehitystasonsa perusteella kykenee päättämään hoidostaan, on häntä hoidettava yhteisymmärryksessä hänen kanssaan. Mikäli alaikäinen ei kykene päättämään hoidostaan, on häntä hoidettava yhteisymmärryksessä hänen huoltajansa tai muun laillisen edustajansa kanssa.

Potilaan on hyvä varmistaa, että kaikki olennaiset hänen terveydentilaansa koskevat tiedot ovat hoitotahon käytettävissä ja virheettömiä. Lisätietoa potilasturvallisuudesta: www.stm.fi/sosiaali_ja_terveyspalvelut/terveyspalvelut/potilasturvallisuus

1.4.2 Potilasasiamies

(Potilaslaki, Potilasvahinkolaki)

Jokaisessa terveydenhuollon yksikössä on oltava nimetty potilasasiamies. Eri toimintayksiköillä voi olla myös yhteinen potilasasiamies. Potilasasiamiehen tehtävänä on neuvoa potilaslain soveltamisessa ja tiedottaa potilaan oikeuksista. Potilasasiamiehen on avustettava terveyden- tai sairaanhoitoonsa tai siihen liittyvään kohteluun tyytymätöntä potilasta muistutuksen tekemisessä.

1.4.3 Potilasvahingot

(Potilasvahinkolaki)

Suomessa sattuneiden potilasvahinkojen korvaamisesta huolehtii Potilasvakuutuskeskus www.potilasvakuutuskeskus.fi, puh. 09 6804 0620. Potilasvakuutus korvaa tutkimuksissa ja hoidoissa syntyneitä haittoja ja menetyksiä potilasvahinkolain mukaan. Vahinkoilmoitus on perusteltua tehdä silloin, kun tutkimuksesta tai hoidosta on aiheutunut henkilövahinko. Henkilövahingolla tarkoitetaan sairautta, ruumiinvammaa tai kuolemaa. Potilaan kannattaa keskustella ilmoituksen tarpeesta hoitavan lääkärin, hoitohenkilökunnan tai potilasasiamiehen (ks. luku 1.4.2) kanssa.

Potilasvahinkoilmoitus on tehtävä kolmen vuoden kuluessa vahingon tapahtumisesta. Erityisestä syystä korvausta voi vaatia myöhemminkin, kuitenkin viimeistään kymmenen vuoden kuluessa hoidosta.

Potilasvakuutuskeskuksen korvauspäätökseen tyytymätön voi pyytää ratkaisusuosituksen potilasvahinkolautakunnalta tai saattaa asiansa tuomioistuimeen. Lisätietoja potilasvahinkolautakunnasta puh. 020 743 4343, www.pvltk.fi.

1.4.4 Lääkevahingot

(Läkelaki)

Lääkevahinkovakuutus korvaa Suomessa myydyistä tai kulutukseen luovutetuista lääkelaisista tarkoitettuista lääkkeistä aiheutuneita yllättäviä haittavaikutuksia. Lääkkeen aiheuttamasta vahingosta voi hakea rahallista korvausta Lääkevahinkovakuutuspoolilta täyttämällä vahinkoilmoituslomakkeen. Ennen ilmoituksen tekemistä on hyvä keskustella asiasta hoitavan lääkärin, muun hoitohenkilökunnan tai potilasasiamiehen kanssa (ks. luku 1.4.2). Vahinkoilmoitus on tehtävä kolmen vuoden kuluessa lääkkeen aiheuttaman vahingon syntymisestä. Korvausvaatimus on esitettävä viimeistään 10 vuoden kuluttua lääkkeen käytön lopettamisesta. Lisätietoa Lääkevahinkovakuutuspoolista, puh. 09 680 401, www.laakevahinkovakuutuspooli.fi.

1.4.5 Kiireettömään hoitoon pääsy

(Terveydenhuoltolaki, Kuntaliiton yleiskirje 9/80/2008)

Kiireetöntä hoitoa koskevassa asiassa on terveyskeskukseen saatava virka-aikana arkipäivisin yhteys esimerkiksi puhelimitse. Terveyskeskuksen ammattihenkilön on tehtävä hoidon tarpeen arviointi viimeistään kolmantena arkipäivänä yhteydenotosta. Perusterveydenhuollossa hoitoon on päästävä viimeistään kolmen kuukauden kuluessa hoidon tarpeen toteutamisesta. Suun terveydenhuollossa tai perusterveydenhuollon yhteydessä toteutettavassa erikoissairaanhoidossa enimmäisaika voidaan ylittää enintään kolmella kuukaudella, jos hoidon antamista voidaan lykätä perustellusta syystä potilaan terveydentilaa vaarantamatta.

Jos erikoissairaanhoidossa hoidon tarpeen arviointi edellyttää erikoislääkärin arviointia tai tutkimuksia, on arviointi ja tutkimukset tehtävä 3 kuukauden kuluessa siitä, kun lähete on saapunut sairaalaan. Arvion perusteella tarpeelliseksi todettuun hoitoon on päästävä viimeistään kuuden kuukauden kuluessa. Kiireettömään hoitoon pääsyn turvaamiseksi on sosiaali- ja terveysministeriössä valmisteltu erikoisalakohtaiset yhtenäiset suositukset (*Yhtenäiset kiireettömän hoidon perusteet. STM:n selvityksiä 2010:31*). Kiireelliseen hoitoon on aina päästävä välittömästi.

Potilaalla on mahdollisuus valita kotikuntansa terveysasema ja kunnallisen erikoissairaanhoidon toimintayksikkö erityisvastuualueella. Jos henkilö haluaa käyttää valinnan mahdollisuuttaan, on hänen tehtävä sitä koskeva vapaamuotoinen kirjallinen ilmoitus. Valinta voi kohdistua samanaikaisesti vain yhteen terveysasemaan. Uuden valinnan voisi tehdä aikaisintaan vuoden kuluttua edellisestä valinnasta. Lisäksi jos henkilö asuu tai oleskelee säännönmukaisesti tai pitempiaikaisesti kotikuntansa ulkopuolella työn, opiskelun, vapaa-ajanvieton, lähiomaisen tai muun läheisen asumisen tai muun vastaavan syyn vuoksi, hän voi käyttää hoitosuunnitelmansa mukaisen hoidon toteuttamiseen muuta terveyskeskusta tai kunnallisen erikoissairaanhoidon toimintayksikköä. Erikoissairaanhoidon yksikön voi valita laajemmalla erityisvastuualueelta. Erikoissairaanhoidon yksikkö valitaan yhteisymmärryksessä lähetteen tekijän lääkärin tai hammaslääkärin kanssa.

Suomessa asuvalle henkilölle voidaan antaa mahdollisuus hakeutua hoitoon EU/ETA-alueelle tai Sveitsiin. Sairaanhoitopiiri voi antaa E112-lomakkeen hoitoon hakeutumista varten. Lomakkeessa voidaan määrittellä hoidon määrä ja laajuus. Ulkomailla hoidon antanut taho laskuttaa sairaanhoitopiiriä.

Jos sairaanhoitopiiri on antanut henkilölle E112-lomakkeen, maksaa potilas asiakasmaksut siten kuin kyseissä maassa on säädetty. Asiakasmaksut eivät kerry Suomen vuotuisen maksukattoon. Matkakustannuksista potilas vastaa itse eikä niitä korvata Suomen sairausvakuutusjärjestelmästä. Suomen potilasvakuutusjärjestelmä ei korvaa Suomen ulkopuolella tapahtuneita potilasvahinkoja.

1.4.6 EU-kansalaisen hoito Suomessa

(Terveysturvalaki, Asiakasmaksulaki, Potilaslaki)

Kiireellinen hoito on annettava potilaan kansallisuudesta tai asuinpaikasta huolimatta. Kiireellisen hoidon tarpeen määrittelee lääkäri. Potilaalta peritään asiakasmaksulain mukaiset potilasmaksut.

EU/ETA-etuuksiin ja sosiaaliturvasopimukseen perustuvat oikeudet on osoitettava eurooppalaisella sairaanhoitokortilla/E-lomakkeella, sairausvakuutuskortilla tai passilla. Asiakasmaksut ovat samat kuin Suomessa asuvalla. Muilta EU:n ulkopuolella asuvilta potilailta peritään hoidon todelliset kustannukset.

Pohjoismaista sosiaaliturvasopimusta lukuun ottamatta sopimukset tai asetukset eivät sisällä määräyksiä potilaan siirtokustannuksista maiden välillä. Pohjoismaissa lähetettävä sairaala huolehtii kuljetuksen järjestelyistä ja maksamisesta. Muihin maihin menevien sairaalasiirtojen maksaja ja järjestäjä pitää selvittää aina erikseen. Useimmiten ensisijaisena maksajana on potilaan vakuutusyhtiö.

Henkilö, jolla ei ole väestökirjanpidon mukaista kotipaikkaa Suomessa, voidaan ottaa kiireettömään hoitoon silloin, kun hänelle on myönnetty maksusitoumus. Hoitoon Suomessa voidaan ottaa, mikäli hoitokapasiteettia on tarjolla yli Suomessa kirjoilla olevien tarpeen.

Lisää tietoa saa *Ulkomailla asuvien sairaanhoito Suomessa -oppaasta* (STM 1998:4)

1.5 EDUNVALVONTAVALTUUTUS JA HOITOTAHTO

(Laki edunvalvontavaltuutuksesta, Laki potilaan asemasta ja oikeuksista)

Edunvalvontavaltuutuksella voi etukäteen huolehtia siitä, että joku toinen hoitaa taloudellisia ja muita asioita tulevaisuudessa, jos itse ei niitä enää pysty hoitamaan esim. sairauden vuoksi.

Edunvalvontavaltuutus tehdään kirjallisesti. Kun valtakirja allekirjoitetaan, niin kahden esteettömän todistajan on oltava samanaikaisesti läsnä ja todistettava valtakirja allekirjoituksillaan. Jokainen voi itse määrittää asiat, jotka valtuutus kattaa. Valtuutettu voi huolehtia esimerkiksi omaisuuden hoidosta ja muista taloudellisista asioista sekä terveyden- ja sairaanhoidosta.

Edunvalvontavaltuutuksen laatimiseen on suositeltavaa pyytää oikeudellista apua esimerkiksi oikeusaputoimistosta. Lisätietoja saa myös maistraatista. Lisätietoja ja esimerkki edunvalvontavaltakirjasta löytyy nettisivulta

www.om.fi/etusivu/julkaisut/esitteet/edunvalvontavaltuutus.

Kun henkilö ei enää pysty hoitamaan asioitaan esimerkiksi sairauden vuoksi, valtuutettu pyytää maistraattia vahvistamaan valtuutuksen. Maistraatti valvoo valtuutetun toimintaa erityisesti taloudellisissa asioissa.

Hoitotahdossa henkilö ilmaisee omaa hoitoa koskevan tahtonsa tulevaisuuden varalle. Henkilö voi esimerkiksi kieltäytyä tietyistä hoidoista.

Hoitotahto voidaan ilmaista suullisesti tai tehdä kirjallisesti. Jos henkilö ilmaisee hoitotahtonsa suullisesti, on siitä tehtävä henkilön itsensä varmentama merkintä potilasasiakirjoihin. Suositeltavaa on tehdä hoitotahto kirjallisesti (käytetään myös nimitystä hoitotestamentti). Hoitotahdolla voi varmistaa, että annettava sairaanhoito on oman vakaumuksen mukaista tilanteissa, joissa potilaan tahtoa ei pystytä selvittämään kysymällä, esimerkiksi sairauskohtaus- tai onnettomuustilanteissa.

Jos henkilön tahtoa ei saada selvitettyksi eikä hoitotestamenttia ole tehty, lähiomaisia kuullaan potilaan hoidosta.

Lisätietoja ja malli hoitotahdosta löytyy esimerkiksi nettisivuilta www.muistiliitto.fi/fin/muisti_ja_muistisairaudet/edunvalvonta.

1.6 PALVELUN TAI ETUUDEN HAKEMINEN

(Hallintolaki, Sairausvakuutuslaki)

Hakemus on useimmiten laadittava kirjallisesti. Hakemuksessa on hyvä esittää perustelut omille vaatimuksilleen. Viranomaisen suostumuksella hakeminen voi tapahtua suullisestikin.

Hyvä hallintotapa edellyttää teknisen kirjaamisavun antamista hakemuksen täyttämiseksi. Viranomaisen on esimerkiksi merkittävä hakijan esittämät tiedot, vaatimukset ja niiden perustelut hakemuslomakkeisiin. Asiakkaan itsensä on varmistuttava oleellisten kirjausten sisältymisestä hakemukseen sekä niiden oikeellisuudesta ennen hakemuksen allekirjoittamista.

1.7 PÄÄTÖS ON ANNETTAVA KIRJALLISESTI

Viranomaisen on käsiteltävä hakemus ilman aiheetonta viivytystä. Viranomaisen on asiakkaan pyynnöstä annettava käsittelyaika-arvio ja myös vastattava tiedusteluihin käsittelyn etenemisestä.

Kirjalliseen hakemukseen on **aina annettava kirjallinen päätös**. Päätöksestä on käytävä ilmi mihin hakija on oikeutettu tai miten asia on muuten ratkaistu. Päätökset on perusteltava: on kerrottava sovelletut lainkohdat ja päätöksen perustana olevat tosiseikat.

1.8 PÄÄTÖKSESTÄ VALITTAMINEN

1.8.1 Itseoikaisu

(Hallintolaki)

Viranomaisilla on mahdollisuus itse muuttaa tekemäänsä päätöstä. Mikäli on tyytymätön viranomaisen tekemään ratkaisuun, on ennen varsinaista muutoksenhakua hyvä neuvotella päätöksen tehneen viranomaisen kanssa. Tällöin voi esittää lisäperusteluja hakemuksensa tueksi ja selventää jo aiemmin annettuja selvityksiä sekä pyytää viranomaista itse oikaisemaan tekemänsä päätös. Tärkeää on, että itseoikaisuopyyntö esitetään pian tiedoksisaannin jälkeen, jotta valitus on tarvittaessa mahdollista tehdä sille erikseen säädettyssä määräajassa. Mikäli muutoksenhauille säädetty määräaika ehtii umpeutua ja jos asiassa ilmenee uusia seikkoja hakemuksen tueksi, on aina mahdollista tehdä uusi hakemus.

1.8.2 Päätöksen tiedoksianto ja valitusosoitus

(Hallintolainkäyttölaki, Hallintolaki)

Päätös on aina **annettava tiedoksi** joko alkuperäisenä tai oikeaksi todistettuna jäljennöksenä. Asiakkaan katsotaan saaneen tiedon päätöksestä seitsemäntenä päivänä siitä, kun päätös on postitettu. Seitsemän päivän määräajan laskeminen aloitetaan postituspäivää seuraavasta päivästä. Muutoksenhakuajan lasketaan alkavan päätöksen tiedoksisaantipäivästä.

Viranomaisten päätösten liitteenä on oltava **valitusosoitus**, jossa mainitaan mille viranomaiselle valituskirjelmä toimitetaan sekä miten ja missä ajassa päätökseen saa hakea muutosta. Valitusosoituksessa kerrotaan, mitä valituskirjelmän tulee sisältää, mitä liitteitä on oltava mukana sekä ohjeet valituksen perille toimittamisesta. Mikäli päätöksestä ei voi valittaa on päätöksessä oltava tieto siitä, minkä säännöksen nojalla valittaminen ei ole mahdollista.

1.8.3 Valituksen kirjoittaminen

(Hallintolainkäyttölaki)

Muutoksenhaun ensimmäinen vaihe on valituksen kirjoittaminen. Valituksessa on kerrottava:

- miksi on tyytymätön saamaansa päätökseen
- millä perusteilla muutosta haetaan
- mitä muutoksia siihen vaaditaan tehtäväksi

Valituskirjelmä on allekirjoitettava omakätisesti. Jos asiakas on hankkinut esim. uuden lääkärinlausunnon valituksen tueksi, niin se on liitettävä mukaan valitukseen.

Valituskirjelmä on toimitettava valitusajan kuluessa valitusviranomaiselle. Valitusajan päättymisen jälkeen

- voi esittää uusia vaatimuksia olosuhteiden muuttumiseen tai valitusajan jälkeen tietoon tulleisiin koskeviin seikkoihin
- vaatimusten laajentaminen alkuperäisistä ei ole mahdollista
- voi esittää uusia perusteita vaatimuksensa tueksi

- puutteellista valitusta voi myös täydentää esittämällä uusia perusteita vaatimuksensa tueksi

Täydentämisen tulee tapahtua kohtuullisessa ajassa valituksen jättämisestä.

1.8.4 Valituksen käsittely

(Hallintolainkäyttölaki, Oikeusapulaki)

Sosiaaliturvaan liittyvien valitusasioiden käsittely eri muutoksenhakuelimissä on pääsääntöisesti maksutonta ja kirjallista. Sosiaaliturva-asioissa muutoksenhaku on mahdollista hoitaa itsenäisesti, esim. ilman asianajajan apua.

1.8.5 Kunnan sosiaalitoimen päätöksestä valittaminen

(Sosiaalihuoltolaki, Vammaispalvelulaki)

Sosiaalitoimen viranhaltijan päätöksestä on valitettava sosiaalilautakuntaan 14 päivän kuluessa päätöksen tiedoksisaamisesta. Sosiaalilautakunnan päätökseen tyytymätön voi edelleen valittaa hallinto-oikeuteen 30 päivän kuluessa päätöksen tiedoksisaannista.

Vammaispalvelulain mukaisista erityiseen järjestämisvelvollisuuteen kuuluvista palveluista ja tukitoimista (kuljetuspalvelut, henkilökohtainen apu, palveluasuminen, asunnon muutostyöt, asuntoon kuuluvat välineet ja laitteet sekä päivätoiminta) voi valittaa korkeimpaan hallinto-oikeuteen. Jatkovalitus korkeimpaan hallinto-oikeuteen on tehtävä kirjallisesti 30 päivän kuluessa hallinto-oikeuden päätöksen tiedoksisaannista. Korkeimman hallinto-oikeuden päätöksestä ei ole muutoksenhakuoikeutta.

Muiden vammaispalvelulakiin sisältyvien palvelujen ja tukitoimien osalta hallinto-oikeuden päätöksistä valittaminen korkeimpaan hallinto-oikeuteen on mahdollista vain jos korkein hallinto-oikeus myöntää valitusluvan. Luvan myöntämisen edellytyksenä on joko valituksen erittäin suuri merkitys valittajalle tai oikeuskäytännön yhtäläisyydelle taikka asian tärkeys lain soveltamisen kannalta muissa samanlaisissa tapauksissa.

Sosiaalihuoltolain mukaisista sosiaalipalvelun antamista tai sosiaalipalvelusta määrätyn maksun suuruutta koskevista hallinto-oikeuden päätöksistä ei ole jatkovalitusoikeutta.

1.8.6 Muutoksenhaku terveydenhuollossa

(Laki potilaan asemasta ja oikeuksista, Hallintolainkäyttölaki, Potilaslaki, Potilasvahinkolaki)

Varsinaisista hoitopäätöksistä ei ole muutoksenhakuoikeutta. Kun asiakas on tyytymätön **kuntoutuksen palvelujen tai apuvälineiden** tarpeen arvioon ja hankintaan liittyvät päätöksiin, hänen tulee ensisijaisesti ottaa yhteyttä päätöksentekijään tai hänen esimieheensä. Asiakas voi tehdä

- muistutuksen asiasta terveydenhuollon toimintayksikön vastaavalle johtajalle eli sairaanhoitopiirissä johtajalääkärille ja terveyskeskuksissa ylilääkärille
- kantelun aluehallintovirastolle tai
- hän voi viedä asian hallintoriitana hallinto-oikeuden ratkaistavaksi

Hallintoriita tulee vireille hakemuksella, joka toimitetaan hallinto-oikeudelle. Hallinto-oikeuden päätöksestä voi valittaa edelleen korkeimpaan hallinto-oikeuteen. Muistutus- ja kantelumenettely ovat käytettävissä myös silloin, jos kiirettömään hoitoon pääsy ei toteudu säädettyssä määräajassa.

Potilasasiamieheltä saa neuvoja ja apua potilaan asemaan ja oikeuksiin sekä vahingonkorvauksiin liittyvissä kysymyksissä.

1.8.7 Kelan päätöksestä valittaminen

(Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta)

Kelan päätöksiin haetaan muutosta kirjallisesti. Valitusaika on 30 päivää päätöksen tiedoksisaannista. Muutoksenhakijalla on oikeus saada tietoa Kelalta asian käsittelyyn vaikuttaneista asiakirjoista. Kela tutkii, voidaanko päätös oikaista. Jos kaikki valittajan vaatimukset hyväksytään, valitus raukeaa ja Kela antaa oikaisusta päätöksen. Jollei päätöstä oikaista, valitus siirretään lausuntoineen muutoksenhakulautakunnalle. Lautakunnan päätöksestä voi valittaa 30 päivän kuluessa vakuutusoikeuteen.

Ohjeita muutoksenhakuun löytyy osoitteesta

www.kela.fi/in/internet/suomi.nsf/NET/130605090020MH?opendocument.

1.8.8 Muutoksenhaku työeläkelaitosten päätöksistä

(Hallintolainkäyttölaki, Kunnallinen eläkelaki, Laki työeläkeasioiden muutoksenhakulautakunnasta, Työeläkelait, Vakuutuslaki, Valtion eläkelaki)

Kaikissa yksityisten ja julkisten alojen työeläketurvaa koskevissa asioissa ensimmäinen muutoksenhakuaste on työeläkeasioiden muutoksenhakulautakunta. Muutoksenhakukirjelmä on toimitettava eläkelaitokseen 30 päivän kuluessa päätöksen tiedoksisaannista. Valitukseen liitetään mukaan jäljennös päätöksestä, josta valitetaan ja selvitykset, joihin vedotaan. Lisäselvityksiä voi toimittaa myöhemmin. Jos eläkelaitos ei katso voivansa muuttaa päätöstä, asia siirtyy työeläkeasioiden muutoksenhakulautakunnan tutkittavaksi. Eläkelaitos toimittaa asiassa aikaisemmin kertyneet selvitykset lautakunnalle. Lautakunnan päätöksiin haetaan muutosta vakuutusoikeudelta, joka on ylin oikeusaste. Muutoksenhausta säädetään työntekijän eläkelaisa (TyEL). Lisätietoja internetistä www.telk.fi.

1.8.9 Muutoksenhaku tapaturma- ja liikennevakuutusyhtiöiden päätöksistä

(Hallintolainkäyttölaki, Lait tapaturmavakuutuslain ja liikennevakuutuslain perusteella korvattavasta kuntoutuksesta, Tapaturmavakuutuslaki, Vakuutuslaki)

Tapaturmavakuutuksen kuntoutusta koskevista vakuutusyhtiöiden päätöksistä voi valittaa tapaturma-asioiden muutoksenhakulautakuntaan. Sen päätöksistä on jatkovalitusoikeus vakuutusoikeuteen. Vastaavissa liikennevakuutuslain kuntoutusta koskevissa asioissa muutosta haetaan valittamalla suoraan vakuutusoikeuteen. Valituskirjelmät on toimitettava muutoksenhakuelimille 30 päivän kuluessa päätöksen tiedoksisaannista. Lisätietoja internetistä www.tapaturmalautakunta.fi.

1.9 MUISTUTUS JA KANTELU KUNNALLISESSA SOSIAALI- JA TERVEYDENHUOLLOSSA

(Eduskunnan oikeusasiamiehen johtosääntö, Laki sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirastosta, Laki valtion aluehallinnon uudistamista koskevan lainsäädännön voimaanpanosta, Sosiaalihuollon asiakaslaki, Potilaslaki)

Saamaansa kohteluun tai hoitoon tyytymätön henkilö voi tehdä kirjallisen muistutuksen sosiaali- ja terveydenhuollosta vastaaville viranhaltijoille. Potilas- ja sosiaaliasiamiehen tehtävä on auttaa muistutuksen laatimisessa. Yksikön johtajan on käsiteltävä muistutus kohtuullisessa ajassa sen tekemisestä ja kirjallisessa vastauksessaan ilmoitettava, mihin hän on asiassa päätenyt ja millä perusteella. Annettuun vastaukseen ei voida hakea muutosta. Muistutuksen tekeminen ei vaikuta asiakkaan oikeuteen kannella kirjallisesti asiastaan valvontaviranomaisille.

Kunnallista sosiaali- ja terveydenhuoltoa valvoo aluehallintovirasto (AVI, www.avi.fi). Aluehallintovirasto vastaa ensisijaisesti käytännön valvonnasta ja kantelujen ratkaisemisesta toiminta-alueellaan. Kantelu voidaan tehdä esimerkiksi hallintopäätöksistä, tosiasiallisesta toiminnasta tai asiakkaan kohtelusta. Kantelu tehdään kirjallisesti. Kantelussa tulee selvittää mitä toimenpidettä, menettelyä tai päätöstä kantelija pitää virheellisenä tai epäasianmukaisena. Kantelussa on hyvä esittää myös perusteluja näkemyksilleen. Kanteluun liitetään kopiot asiaan liittyvistä asiakirjoista. Kantelu ei ole muutoksenhakekeino eikä kantelulla voida määrätä maksettavaksi korvauksia tai tuomita rangaistuksia. Aluehallintovirasto voi ratkaisussaan huomauttaa kantelun kohteena olevaa tahoa tai antaa kantelun kohteelle hallinnollista ohjausta siitä, miten asiassa olisi tullut menetellä.

Aluehallintovirastoja ja kuntia valvoo ja ohjaa Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto Valvira (www.valvira.fi). Se vastaa terveydenhuollon ammattihenkilöiden ja organisaatioiden valvonnasta sekä terveydenhuollon kantelujen valvonnasta silloin, kun kysymyksessä on kuolemaan tai vaikeaan vammautumiseen johtaneesta hoitovirhe-epäilystä. Sosiaalihuollon kantelut Valvira ratkaisee tapauksissa, joissa kyse on valtakunnallisesti ja periaatteellisesti tärkeästä asiasta.

Sosiaali- ja terveyspalveluihin sekä Kelan etuuksiin liittyvistä seikoista voi kannella myös eduskunnan oikeusasiamiehelle. Kantelun voi kirjoittaa itse vapaamuotoisesti tai käyttää kantelulomaketta, joka löytyy eduskunnan oikeusasiamiehen internet-sivuilta www.oikeusasiamies.fi tai jonka voi tilata oikeusasiamiehen kansliasta, puh. 09 4321. Kanteluun on hyvä liittää kopiot asiaan liittyvistä päätöksistä ja muista asiakirjoista. Oikeusasiamies ei tutki kantelua, joka koskee yli viisi vuotta vanhaa asiaa, ellei kantelun tutkimiseen ole erityistä syytä.

2 LIKKUMINEN

2.1. ALENNUKSET ERI LIIKENNEVÄLINEISSÄ

2.1.1 Linja-autot

2.1.1.1 Kaukoliikenne

Täydellä tai määräämällä eläkkeellä olevat alle 65-vuotiaat henkilöt voivat saada 30 prosentin alennuksen yli 80 kilometrin pituisista yhdensuuntaisista linja-automatkoista.

Alennuksen saa esittämällä kuvallisen Kela-kortin, jossa on merkintä ”eläkkeensaaja” sekä Matkahuollon, VR:n tai Finnairin yritystunnus. Alennuksen saa myös Työeläkkeensaajakortilla. Alennuksen saa lisäksi Matkahuollon eläkeläiskortilla, 65 vuotta täyttäneet saavat alennuksen linja-automatkoista esittämällä kuvallisen henkilöllisyystodistuksen.

2.1.1.2 Paikallisliikenne

Liikuntavammaisen henkilö voi saada paikallisliikenteen matkoista invalidialennusta. Alennuksen hakumenettely vaihtelee eri paikkakunnilla. Joillakin paikkakunnilla esimerkiksi työssäkäyvä vammaisen voi saada vapaakortin matkustamiseen. Kysy lisää kuntasi liikennelaitoksesta ja liikennöitsijöiltä.

2.1.2 Junat

Seniorialennuksen 50 prosenttia junalipun hinnasta saavat 65 vuotta täyttäneet tai alle 65-vuotiaat, joille on myönnetty täysi eläke Kelasta tai Suomen työeläkejärjestelmästä. Seniorialennuksen saamiseksi on 65 vuotta täyttäneiden todistettava ikänsä esimerkiksi esittämällä henkilökortti, passi, kuvallinen Kela-kortti tai VR:n eläkeläiskortti.

Alle 65-vuotiaiden eläkeläisten on todistettava oikeutensa alennukseen esittämällä joko kuvallinen Kela-kortti, jossa on VR:n yritystunnus tai teksti ”eläkkeensaaja” taikka virallinen henkilökortti ja Työeläkkeensaajakortti, jossa on teksti VR. Alennuksen saa myös esittämällä VR:n E-kortin, jonka voi ostaa VR:n lipunmyyntipisteistä hintaan 9 euroa. E-kortin ostoon tarvitaan eläkepäätös, yksi passivalokuva ja kuvallinen henkilökortti. Kuntoutustuella oleville E-kortti myydään eläkepäätöksen päättämispäivään asti voimassa olevaksi.

Pyydettyessä VR:n henkilökunta avustaa asemilla junaan nousemista ja siitä poistumista. Jos tarvitset henkilökunnan apua, ota vähintään 48 tuntia ennen matkaa yhteyttä VR:n asiakaspalvelukeskukseen. Lisätietoja VR:n nettisivuilta. www.vr.fi kohdista palvelut asemilla ja palvelut junissa, joista löytyy vammaispalvelut -osio. VR on julkaissut oppaan vammaisten ja liikuntarajoitteisten matkustamiseen rautateillä. Vammaisen henkilön saattajalla on oikeus matkustaa junassa maksutta.

2.1.3 Laivat

Laivayhtiöt voivat satamissa helpottaa apuvälineitä käyttävän matkustajan pääsyä laivaan ja laivasta pois. Ota ennakkoon yhteyttä laivayhtiön myyntipalveluun, jos tarvitset apua.

2.1.4 Lentokoneet

Finnair myöntää kotimaan lennoilla alennuksen mm. kaikille 65 vuotta täyttäneille, täydellä työkyvyttömyyseläkkeellä ja kuntoutustuella oleville. Eläkkeensaaja todistaa oikeutensa esittämällä joko Finnairin tunnuksella varustetun Kela-kortin tai eläkepääätöksen. Jos henkilö tarvitsee lentokentillä apua esimerkiksi liikkumisessa tai tavaroiden kantamisessa, asiasta kannattaa kertoa jo lippua varattaessa. Näin kenttähenkilökunta voi varautua avustamiseen jo ennalta.

Sujuvin avustamispalvelu saavutetaan siten, että avustamista tarvitseva matkustaja tekee matkaa varatessaan lentoyhtiöille tai matkatoimistoille ennakoilmoituksen ja kertoo yksityiskohtaisemmin tarvitsemastaan avusta. Finnairille ilmoitus avustamisen tarpeesta on tehtävä viimeistään 48 tuntia ennen lähtöä joko soittamalla tai täyttämällä Finnairin nettisivuilla olevan lomakkeen (www.finnair.fi/finnaircom/wps/portal/pyoratuoli/fi_FI?#). Liikuntarajoitteisen matkustajan avustaja saa kotimaanlennoilla alennusta lennonhinnasta.

Avustaminen lentoasemalla EU-maissa

Lähtevä matkustaja ilmoittautuu lähtöselvityksessä tai lentoaseman kutsupisteellä, joka on merkitty kansainvälisin inva -merkein. Koulutettu avustaja tulee paikalle avustaakseen lähtevää tai jatkomatkustajaa lähtöselvityksessä, turvatarkastuksessa sekä porttialueella aina lentokoneen istuimelle pääsyyn asti. Saapuvan matkustajan palveluketju päättyy jatkoyhteyden lähtöpisteeseen.

2.2 TAKSIMATKAT

(Vammaispalvelulaki, Sosiaalihuoltolaki)

Kunnan sosiaalitoimisto korvaa vaikeavammaiselle taksimatkoja vammaispalvelulain mukaan. Kunta voi myös myöntää vähävaraisille kuljetuspalvelua sosiaalihuoltolain perusteella. (ks. luku 2.4.)

2.3 OMA AUTO

2.3.1 Avustus auton hankintaan

(Vammaispalvelulaki)

Kotikunnan sosiaalitoimi voi vammaispalvelulain harkinnanvaraisena tukitoimena korvata vamman vuoksi liikkumisessa tarvittavien muiden kuin lääkinnällisen kuntoutuksen piiriin sisältyvien välineiden, koneiden ja laitteiden hankintahinnasta puolet. Korvausta voi hakea esimerkiksi auton hankintaan puolen vuoden kuluessa kustannusten syntymisestä. Lisätietoja antaa kotikunnan sosiaalitoimi.

Kunnan sosiaalitoimi myöntää vammaispalveluna korvausta autoon vamman vaatimien välttämättömien muutostöiden kustannuksista. Tällaisia kustannuksia aiheutuu esimerkiksi käsihallintalaitteista, ohjaustehostimesta, pyörätuolin nostimesta sekä moottorin ja sisätilanlämmittimestä.

2.3.2 Vammaisen pysäköintilupa

(Tieliikennelaki)

Poliisi voi myöntää vaikeasti vammaiselle henkilölle tai hänen kuljettamistaan varten vammaisen pysäköintiluvan. Lupaa haetaan poliisilaitokselta saatavalla lomakkeella. Lomakkeen voi myös tulostaa www.poliisi.fi sivuilta kohdasta lomakkeet. Hakulomakkeen liitteeksi tarvitaan lääkärintodistus sairauden, vian tai vamman laadusta ja vaikeusasteesta.

Tieliikennelain mukaan pysäköintilupa oikeuttaa pysäköimään maksutta maksulliselle pysäköintipaikalle. Luvalla saa myös pysäköidä alueelle, jossa se on muutoin kielletty liikennemerkeillä 372 (pysäköinti kielletty) tai 373 (pysäköintikieltoalue). Lisäksi lupa oikeuttaa pysähtymään rajoitusta pidemmäksi ajaksi sellaiselle pysäköintipaikalle, jossa pysäköinnin enimmäisaikaa on rajoitettu. Jos pysäköinnistä on ilmeistä haittaa, voi poliisi kehottaa siirtämään auton sopivaan paikkaan.

Koska tieliikennelaki ei koske yksityisiä alueita kuten kauppakeskuksia, on näillä alueilla pysäköitäessä noudatettava niillä olevia liikennemerkkejä. Lupa on pysäköinnin ajaksi asetettava auton tuulilasin sisäpuolelle. Lupa on henkilökohtainen ja se on voimassa kaikissa EU-maissa enintään kymmenen vuotta. Sen jälkeen lupa voidaan uudistaa. Luvan hinta on 30 euroa vuonna 2012. Henkilö, jolle on myönnetty pysäköintilupa voi anoa vapautusta myös ajoneuvoveron perusosasta (ks. luku 9.1).

2.3.3 Autoveron palautus

(Autoverolaki)

Vammaiselle henkilölle voidaan autoverolain 51 §:ssä säädettyjen edellytysten mukaan palauttaa auton hintaan sisältyvä autovero joko kokonaan tai osittain. (kts. luku 9.1)

2.3.4 Autoveron huojennus

(Autoverolaki)

Tullihallitus voi myöntää autoverosta huojennusta autoverolain 50 §:n perusteella, mikäli hakija ei täytä autoverolain 51 §:n edellytyksiä. Tällöin voidaan erityisen painavista syistä palauttaa joko koko vero tai kohtuulliseksi katsottu osa siitä. (kts. luku 9.1)

2.3.5 Vapautus ajoneuvoveron perusosasta

(Ajoneuvoverolaki)

Vapautuksen voi saada vain ajoneuvoveron perusverosta. Dieselukäyttöisestä ajoneuvosta on maksettava ajoneuvoveron käyttövoimaveroa. (ks. luku 9.1)

2.3.6 Invalidialennus liikennevakuutuksen maksusta

Liikennevakuutusyhtiö voi myöntää alennusta liikennevakuutusmaksuista invaliditeetin perusteella vammaiselle ensimmäisen kerran myönnettyä autoverolain 51 §:n mukaista autoveronpalautusta vastaan (ks. luku 9.1). Alennus on henkilökohtainen ja se myönnetään samasta ajankohdasta lukien kuin autoveronpalautus. Invalidialennuksen saamiseksi on omaan liikennevakuutusyhtiöön toimitettava hakemus, jossa oman liikennevakuutuksen numero sekä jäljennös autoveron palautuspäätöksestä. Myönnettävä alennus eli lähtöbonusluokka on tarkistettava omasta vakuutusyhtiöstä. Alennusta ei saa, jos hakijalla on jo suurempi bonus kuin mikä on lähtöbonusluokka. Lisätietoja saa liikennevakuutusyhtiöistä.

2.3.7 Poikkeuslupa ajokorttiluvasta ja ajo-oikeudesta

(Tieliikennelaki)

Liikenteen turvallisuusvirasto Trafi (entinen Ajoneuvohallintokeskus) voi erityisistä syistä myöntää poikkeuksen ajokorttilupaa ja ajo-oikeutta koskevista ikä- ja terveysvaatimuksista. Poikkeuslupaa voi hakea esimerkiksi näkövammaisten vanhempien alaikäiselle lapselle. Käytännössä poikkeuslupia on myönnetty 17 vuotta täyttäneille. Poikkeuslupan myöntäminen harkitaan erikseen tapauskohtaisesti luvan tarpeesta esitettyjen vapaamuotoisten selvitysten ja lausuntojen perusteella. Huomiota kiinnitetään esimerkiksi kuljetusten tarpeellisuuteen ja muihin mahdollisuuksiin hoitaa kuljetukset. Ikävaatimuksia koskeva poikkeuslupapäätös maksaa 50 euroa ja terveysvaatimuksia koskeva päätös 25 euroa. Päätökset ovat maksullisia myös kielteisinä. Lisätietoja antaa Trafi, www.trafi.fi

2.4 KULJETUSPALVELU

2.4.1 Vaikeavammaisen kuljetuspalvelu

(Vammaispalvelulaki)

Kunnan on järjestettävä kohtuulliset kuljetuspalvelut sellaiselle vaikeavammaiselle henkilölle, jolla on erityisiä vaikeuksia liikkumisessa ja joka ei vammansa tai sairautensa vuoksi voi käyttää julkisia joukkoliikennevälineitä ilman kohtuuttoman suuria vaikeuksia.

Kuljetuspalveluina on järjestettävä välttämättömien työhön ja opiskeluun liittyvien matkojen lisäksi vähintään 18 yhdensuuntaista vapaa-ajan matkaa kuukaudessa asuin- ja lähikunnissa. Vaikeavammaisen henkilö saa itse päättää montako kuljetuspalvelumatkoista käyttää asuinkunnassa ja montako lähikunnissa. Kuljetuspalveluja on oltava käytettävissä kaikkina viikonpäivinä ja eri vuorokaudenaikoina. Kuljetuspalveluista voidaan periä maksu, joka saa olla enintään paikkakunnan julkisen liikenteen maksua vastaava maksu tai muu kohtuullinen maksu.

Kuljetuspalvelujen tilaamisesta ennakoon ei taksiryttjä saa periä niin sanottua ennakotilausmaksua.

Saattajan tarpeesta on ilmoitettava kuljetuspalvelua haettaessa. Saattajapalvelu on järjestettävä esimerkiksi silloin kun taksikuljettajan antama apu ei ole riittävää. Saattajapalvelu on maksutonta.

Lisätietoja saa kotikunnan sosiaalitoimesta.

2.4.2 Sosiaalihuoltolain kuljetuspalvelu (*Sosiaalihuoltolaki*)

Kunta järjestää myös yksilöllisiä kuljetuspalveluja henkilöiden itsenäisen selviytymisen ja kotona asumisen tukemiseksi. Sosiaalihuoltolaissa ja -asetuksessa ei ole tarkempia määräyksiä kuljetuspalvelun järjestämisestä eikä tähän palveluun ole asiakkailta subjektiivista oikeutta. Kunta määrittelee talousarvionsa puitteissa muun muassa matkoihin oikeuttavat kriteerit, matkojen määrän sekä matkoista asiakkailta perittävät maksut. Lisätietoja kuljetuspalvelusta saa kotikunnan sosiaalitoimesta.

2. 5. KOULUMATKAT JA TYÖMATKAT

2.5.1 Perusopetuksen koulumatkat (*Perusopetuslaki, Laki lukiokoulutuksen ja ammatillisen koulutuksen opiskelijoiden koulumatkatuesta*)

Perusopetuksessa, lisäopetuksessa tai pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevalle oppilaalle kunnan on järjestettävä maksuton kuljetus kotoa kouluun, jos matka on viittä kilometriä pidempi tai jos matka on oppilaan ikä tai muut olosuhteet huomioon ottaen muodostuu oppilaalle liian vaikeaksi, rasittavaksi tai vaaralliseksi. Maksuttoman kuljetuksen vaihtoehtona on oppilaan kuljettamista tai saattamista varten myönnettävä riittävä avustus. (Ks. myös luku 4.) Lisätietoja kotikunnan opetustoimesta.

2.5.2 Kelan koulumatkatuki (*Laki koulumatkatuesta*)

Kelan koulumatkatukeen on oikeus Suomessa päätoimisesti opiskelevalla ja vakituisesti asuvalla henkilöllä, joka opiskelee esimerkiksi lukiossa tai ammatillisessa oppilaitoksessa. Opiskelijan ikä tai taloudellinen asema ei vaikuta tuen saamiseen vaan koulumatkanpituus ja kustannukset. Tukea voi saada niin kauan kuin tuen piiriin kuuluvat opinnot jatkuvat.

Koulumatkatuki voidaan myöntää, kun yhdensuuntainen koulumatka opiskelijan asunnolta oppilaitokseen on vähintään 10 kilometriä. Jos yhdensuuntaisen koulumatkan pituus on yli 100 kilometriä ja opiskelija käyttää joukkoliikennettä tai koulutuksen järjestäjän järjestämään kuljetusta, voidaan koulumatkatuki myöntää koko matkalta. Sen sijaan omaa autoa käytettäessä tuki myönnetään enintään 100 kilometriltä. Lisäksi edellytetään, että päivittäisten koulumatkojen kustannukset ovat yli 54 euroa kuukaudessa. Lisätietoja koulumatkatuesta saa Kelasta.

2.5.3 Vaikeavammaisen opiskelu- ja työmatkat

(Vammaispalvelulaki)

Kunnan on järjestettävä kuljetuspalvelut vaikeavammaiselle henkilölle siten, että hänellä on mahdollisuus suorittaa välttämättömät työhön ja opiskeluun liittyvät matkat (ks. luvut 2.4 ja 2.5). Välttämättömillä matkoilla tarkoitetaan pääsääntöisesti matkoja kotoa työ- tai opiskelupaikalle sekä takaisin kotiin. Näiden matkojen määrää ei ole määrällisesti rajoitettu.

2.6 LIKKUMISEN APUVÄLINEET

(Terveystieteiden tutkimuskeskuksen, Sosiaali- ja terveysministeriön asetus lääkinnällisen kuntoutuksen apuvälinepalveluista, Vammaispalvelulaki)

2.6.1 Kepit, sauvat, pyörätuolit, sähkömopot sekä opas- ja avustajakoira

Keskussairaaloitten ja terveyskeskusten lääkinnällisen kuntoutuksen apuvälinepalvelut keskittyvät vamman tai sairauden aiheuttaman heikentyneen toimintakyvyn sekä itsenäisen suoriutumisen edistämiseen päivittäisissä toiminnoissa lääketieteellisesti perustelluissa tilanteissa. Maksuttomia terveydenhuollon apuvälinepalveluja ovat apuvälineiden tarpeen määrittely, sovitukset, luovutus omaksi tai käytettäväksi, käytön opetus ja seuranta sekä huolto.

Keskussairaalat huolehtivat vaativien ja kalliiden apuvälineiden järjestämisestä. Tällaisia ovat esimerkiksi sähköpyörätuolit, sähkömopot ja opaskoirat. Terveyskeskukset vastaavat perustason apuvälinepalveluista. Näitä ovat esimerkiksi kyynärsauvat, kävelykepit ja rollaattorit sekä näkövammaisten valkoiset kepit.

Avustajakoiran tehtävä on avustaa liikuntavammaista käyttäjänsä tämän tarvitsemissa asioissa. Lisätietoja saa www.avustajakoira.fi.

2.6.2 Invalidimopon ja tandempyörän hankintatuki

(Vammaispalvelulaki)

Kunnan sosiaalitoimi voi osana kunnan vammaispalveluja myöntää korvausta puolelta muiden kuin julkisen terveydenhuollon lääkinnällisen kuntoutuksen piiriin kuuluvien päivittäisistä toiminnoista suoriutumiseksi tarvittavien välineiden, koneiden ja laitteiden hankkimiseen.

Liikkumisen apuvälineistä lisätietoa ks. luku 2.6.

2.6.3 Auton hankinta

(Autoverolaki, Vammaispalvelulaki)

Tulli myöntää autoveron palautusta uudesta tai Suomessa ensikertaa rekisteröitävästä autosta. (ks. luvut 2.3 ja 9.1.).

Kunnan sosiaalitoimi voi osana kunnan vammaispalveluja myöntää korvausta auton hankintaan (ks. luku 2.3).

3 ASUMINEN JA ITSENÄINEN SUORIUTUMINEN

3.1 ASUMINEN

3.1.1 Yleinen asumistuki

(Asumistukilaki)

Asumistukea haetaan Kelasta. Sitä voi saada vuokra-, asumisoikeus- tai omistusasunnon kustannuksiin. Tuen suuruus riippuu asumismenojen, asunnon koon ja sijaintikunnan, ruokakunnan koon ja ruokakuntaan kuuluvien henkilöiden pysyvien kuukausitulojen sekä omaisuuden määrästä. Asumistukeen sisältyy omavastuu.

Vammaisen henkilön tarvitsemien apuvälineiden tai hänen hoitoonsa tarvittavan henkilön perusteella voidaan asumistuessa hyväksyttävänä pidettävän kohtuullisen pinta-alan määränä ottaa huomioon yhtä henkilöä suuremman henkilöluvun mukaan kuin mitä ruokakunnan koko on.

Asumistuki on verotonta tuloa. Sitä voidaan myöntää takautuvasti enintään hakemuksen jättämistä edeltävän kuukauden alusta. Tuki tarkistetaan vuosittain. Välitarkastuksia tehdään, kun ruokakunnan olosuhteissa tapahtuu muutoksia, esimerkiksi kuukausitulot tai asumismenot muuttuvat merkittävästi. Tuen saajien on itse ilmoitettava olosuhteissaan tapahtuvista muutoksista. Liikaa maksettu tuki peritään takaisin.

3.1.2 Eläkkeensaajien asumistuki

(Laki eläkkeensaajan asumistuesta)

Kela voi myöntää eläkkeensaajan asumistukea pienituloiselle eläkkeensaajalle, joka asuu pysyvästi Suomessa vuokra- tai omistusasunnoissa. Tukea ei kuitenkaan myönnetä varhennetun vanhuuseläkkeen, osatyökyvyttömyyseläkkeen, osa-aikaeläkkeen tai ennen 65 vuoden ikää alkaneen työeläkelakien mukaisen vanhuuseläkkeen saajille.

Hakija, jonka kanssa asuu lapsia tai muita henkilöitä kuin avio- tai avopuoliso, voi valita hakeako eläkkeensaajan vai yleistä asumistukea.

Tuen määrä riippuu asumiskustannusten lisäksi hakijan perhesuhteista, perheen koosta sekä tulojen ja omaisuuden määrästä. Omaa asuntoa ei lueta omaisuudeksi.

Eläkkeensaajan asumistuki on verotonta tuloa. Sitä voidaan maksaa takautuvasti enintään puolen vuoden ajalta. Tukea ei makseta julkisessa laitoshoidossa yli yhdeksän kuukautta kestävän ajan ylityttyä. Tuki tarkistetaan aina kun olosuhteissa on tapahtunut muutos tai vähintään kahden vuoden välein. Olosuhteissa tapahtuvista muutoksista on itse ilmoitettava Kelaan.

3.1.3 Kunnalliset kotipalvelut

(Sosiaalihuoltolaki ja –asetus, Palvelusetelilaki)

Kunnan sosiaalitoimi voi antaa kotipalveluja alentuneen toimintakyvyn, perhetilanteen, sairauden, vamman tai muun vastaavan syyn perusteella silloin, kun apu on tarpeen tavanomaiseen elämään kuuluvista tehtävistä suoriutumiseksi. Kotiapu voi olla säännöllistä tai tilapäistä.

Tukimuotoja ovat myös mm. ateria-, kylvytys- ja siivouspalvelut. Lisäksi esimerkiksi ikääntyneille tai vammaisille voidaan järjestää kuljetus- ja saattajapalveluita (ks. luku 2.4.1).

Palvelusta veloitetaan joko käyntikohtaisesti tai sen ollessa jatkuvaa ja säännöllistä palvelun laadun ja määrän, käyttäjän maksukyvyyn sekä perheen koon mukaan määräytyvällä kuukausimaksulla. Asiakasmaksujen tulosidonnaisuuden voi tarkistaa sosiaali- ja terveysministeriöstä, www.stm.fi/sosiaali_ja_terveyspalvelut/asiakasmaksut.

Kunta voi järjestää osan kotipalveluista palvelusetelien avulla. Kunnan on sovittava erikseen palvelusetelin käytöstä asiakkaan kanssa. Palvelusetelin hyväksyvän henkilön on itse otettava yhteyttä kunnan hyväksymään kotipalveluiden tuottajaan ja sovittava palveluiden järjestämisestä käytännössä. Kunnan on annettava ohjausta palvelusetelin käytöstä. (ks. luku 3.2)

Tilapäisessä kotipalvelussa asiakkaalle voi olla edullisinta käyttää palveluseteliä tai kustantaa palvelut itse ja käyttää verotuksen kotitalousvähennystä (ks. luku 9.3).

3.1.4 Kunnallinen kotisairaanhoito

(Terveydenhuoltolaki)

Kotisairaanhoidon tarkoituksena on mahdollistaa asiakkaan kotona asuminen sairaudesta huolimatta. Henkilöstö huolehtii erilaisista kotona tarvittavista terveyden- ja sairaanhoidon palveluista, kuten lääkehoidon seurannasta ja hoidon sekä opastuksen antamisesta sairauden hoidossa. Kotiin on myös mahdollista saada maksutta hoidossa tarvittavia sairaanhoitotarvikkeita sekä kotona selviytymistä helpottavia apuvälineitä. Jatkuvan ja säännöllisen kotisairaanhoidon piiriin pääsemiseksi tarvitaan lääkärin lähete. Lisätietoja saa oman kunnan terveyskeskuksesta.

3.1.5 Kotona annettavista palveluista perittävät maksut

(Asiakasmaksulaki)

Kunnan sosiaali- ja terveystoimen jatkuvasta ja säännöllisesti antamasta kotisairaanhoidosta ja kotipalvelusta voidaan periä palvelun laadun ja määrän, palvelun käyttäjän maksukyvyyn sekä perheen koon mukaan määräytyvä kuukausimaksu. Maksu voidaan jättää perimättä tai sitä voidaan alentaa, mikäli maksajan elatusvelvollisuus, toimeentuloedellytykset tai huollolliset seikat niin vaativat.

3.1.6 Omaishoidon tuki

(Laki omaishoidon tuesta, Kunnallinen eläkelaki, Tapaturmavakuutuslaki, Asiakasmaksulaki, Asiakaslaki)

Kunnat järjestävät omaishoidon tukea tähän tarkoitukseen varaamiensa määrärahojen puitteissa. Omaishoidon tuki on kokonaisuus, johon sisältyvät hoidettavalle annettava omaishoito sekä ne sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut, jotka määritellään hoito- ja palvelusuunnitelmassa (ks. 1.3.2). Omaishoidon tukeen sisältyvät myös omaishoitajalle maksettava hoitopalkkio, vapaa sekä omaishoitoa tukevat sosiaalihuollon palvelut.

Omaishoidon tuen myöntämisestä on tehtävä kunnan ja omaishoitajan välille omaishoitosopimus. Sopimuksen liitteeksi tulee yhdessä hoidettavan ja omaishoitajan kanssa laadittu hoito- ja palvelusuunnitelma.

Omaishoitaja ei ole työsopimuslain tarkoittamassa työsuhteessa kuntaan, hoidettavaan tai hoidettavan huoltajaan. Omaishoitajalle kertyy palkkiosta eläkettä kunnallisen eläkelain mukaan. Kunnan on otettava hoitajalle tapaturmavakuutuslain mukainen vakuutus.

Omaishoidon tukea voidaan myöntää jos:

- Henkilö tarvitsee sairauden, vamman tai muun vastaavan syyn vuoksi hoitoa tai muuta huolenpitoa.
- Hoitoa voidaan antaa hoidettavan kotona.
- Hoidettavan omainen tai muu läheinen henkilö on valmis vastaamaan hoidosta yhdessä muiden tarpeellisten palvelujen kanssa.
- Omaishoitajan terveys ja muu toimintakyky vastaavat hoidon asettamia vaatimuksia.
- Hoidettavan koti soveltuu hoidon antamiseen.
- Omaishoidon tuen myöntäminen on hoidettavan edun mukaista ja se riittää turvaamaan hoidettavan hyvinvoinnin, terveyden ja turvallisuuden

Omaishoidon tarvetta arvioitaessa on myös tarkasteltava sitä vastaisiko vammaispalveluna järjestettävä palveluasuminen tai henkilökohtainen apu paremmin tukea hakevan henkilön tarpeisiin. Ketään ei voida velvoittaa toimimaan omaishoitajana.

Omaishoitosopimuksen tehneellä omaishoitajalla on oikeus vähintään kolmeen vapaavuorokauteen kuukaudessa, jos hän on kuukauden aikana sidottu hoitoon ympärivuorokautisesti. Omaishoitaja voi pitää vapaansa kuukausittain tai säästää niitä ja pitää kerralla useampia vapaapäiviä.

Kunta voi myös järjestää enemmän vapaapäiviä tai alle vuorokauden mittaisia virkistysvapaita. Näitä vapaita voivat saada myös ne omaishoitajat, jotka eivät ole ympärivuorokautisesti sidottuja hoitoon. Kunnan on huolehdittava hoidettavan hoidon järjestämisestä vapaitten aikana.

Omaishoitajan vapaan tai muun poissaolon aikainen sijaishoito on voitu 1.8.2011 alkaen järjestää toimeksiantosopimuksella, jonka kunta tekee tehtävään soveltuvan sijaishoitajan kanssa. Sijaishoitajan avulla toteutettava hoito järjestetään hoidettavan henkilön kotona. Kunta päättää sijaishoidon hoitopalkkioiden suuruuden.

Omaishoitajan hoitopalkkion taso määräytyy hoidon sitovuuden ja vaativuuden mukaan. Kunta päättää palkkion tasosta. Palkkio on vähintään 364,35 euroa kuukaudessa. Hoidollisesti raskaan siirtymävaiheen aikana palkkio on vähintään 728,69 euroa kuukaudessa. Tällainen tilanne on esimerkiksi saattohoito tai siirtyminen hoitomuodosta toiseen.

Lakisääteiset euromäärät ovat hoitopalkkioiden vähimmäismääriä. Kunnat voivat maksaa suurempiakin palkkioita. Hoitopalkkio on veronalaista tuloa.

3.2 PALVELUSETELI

(Palvelusetelilaki)

Palvelusetelin tarkoituksena on lisätä asiakkaan valinnan mahdollisuuksia sosiaali- ja terveyspalveluissa. Kunta päättää, ottaako se palvelusetelin käyttöön ja mihin palveluihin ja missä laajuudessa seteli on käytettävissä. Palveluseteli ei sovi käytettäväksi kiireellisessä hoidossa tai tahdosta riippumattomassa hoidossa.

Kunta voi päättää onko palveluseteli tulosidonnainen vai kaikille käyttäjille samansuuruinen. Jatkuvassa, säännöllisessä kotihoidossa käytetään tulosidonnaista palveluseteliä. Tulosidonnaisen palvelusetelin arvosta on tehtävä päätös, joka on muutoksenhakukelpoinen. Lisätietoja: www.stm.fi/sosiaali_ja_terveyspalvelut/asiakasmaksut/palveluseteli.

Asiakkaalla on aina oikeus kieltäytyä palvelusetelistä, jolloin kunnan on ohjattava hänet muilla tavoin järjestettyjen palvelujen piiriin. Asiakkaalla ei myöskään ole ehdotonta oikeutta vaatia palveluseteliä.

Asiakkaan palvelun ja hoidon tarve on arvioitava sekä palvelusuunnitelma laadittava ennen palvelusetelin myöntämistä (ks. luku 1.3.1) Kunnan on selvitettävä asiakkaalle palvelusetelin arvo, palvelun tuottajien hinnat, omavastuuosuuden määräytyminen ja arvioitu suuruus sekä muulla tavoin järjestetystä palvelusta määräytyvä maksu. Suositeltavaa on myös kertoa palvelun tuottajan kyvystä tuottaa palvelua asiakkaan edellyttämässä ajassa. Tiedot palvelujen tuottajista, palveluista ja hinnoista tulee olla julkisesti saatavilla internetissä ja muulla soveltuvalta tavalla.

Palvelusetelin arvon tulee olla asiakkaan kannalta kohtuullinen. Maksuttomaksi säädettävistä palveluista ei saa jäädä maksettavaksi omavastuuosuutta. Lääkinnällisen kuntoutuksen apuvälineen hankkimiseksi annettavalla palvelusetelillä täytyy voida hankkia yksilöllistä tarvetta vastaava tavanomainen apuväline.

Palvelusetelin arvoa on korotettava, jos asiakkaan tai hänen perheensä toimeentulo tai asiakkaan elatusvelvollisuus vaarantuu omavastuun vuoksi. Arvon korottaminen on kunnan velvollisuus ja se on ensisijaista toimeentulotukeen nähden. Arvon korotuksesta on tehtävä päätös, joka on muutoksenhakukelpoinen.

Palvelusetelin omavastuuosuus ei kuulu kunnallisen terveydenhuollon maksukaton piiriin. Omavastuuosuuteen ei voi saada sairaskorvauslain mukaista korvausta, mutta matka kuluihin korvauksen saa siten kuin sairaskorvauslaissa säädetään.

Asiakkaan on valittava tarjolla olevista palveluntuottajista itselle sopivin. Ongelmatilanteissa asiakkaan on valitettava oikealle taholle virheen laadun mukaan:

- Valitus yritykseen aina ensin
- Yhteys maistraatin kuluttajaneuvontaan puh. 071 873 1901, ruotsinkielinen neuvonta 071 873 1902, www.kuluttajavirasto.fi
- Valitus kuluttajariitalautakuntaan (pätös on suositus, ei valitusoikeutta)
- Valitus käräjäoikeuteen

3.3 KEHITYSVAMMAISTEN ERITYISHUOLTO

(Laki ja asetus kehitysvammaisten erityishuollosta)

Erytyishuollon järjestämistä varten maa jaetaan erityishuoltopiireihin. Erytyishuoltopiiriin kuuluvat kunnat ovat jäsenenä erityishuoltopiirin kuntainliitossa, jonka tulee järjestää kuntien velvollisuudeksi säädetty erityishuolto. Erytyishuoltoon pyrkimistä koskeva aloite tulee tehdä erityishuoltopiirin kuntainliitolle tai henkilön kotikunnan sosiaalilautakunnalle.

Jokaista erityishuollon tarpeessa olevaa henkilöä varten tulee laatia yksilöllinen erityishuolto-ohjelma. Ohjelma, joka on tarpeen mukaan tarkistettava, on mahdollisuuksien mukaan, laadittava yhteistyössä asianomaisen henkilön itsensä ja hänen holhoojansa tai muun huoltajansa sekä sosiaalilautakunnan kanssa. Erytyishuolto-ohjelma (EHO) sisältää suunnitelman annettavasta erityishuollon toteuttamistavasta ja siihen tulee kirjata kaikki ne palvelut, jotka järjestetään kehitysvammalain perusteella. Kehitysvammaisille vammaispalvelulain mukaan järjestettävät palvelut tulee kirjata palvelusuunnitelmaan. Katso luku 1.3.2.

Yksilöllistä erityishuolto-ohjelmaa toteutettaessa on pyrittävä siihen, että sellaisen henkilön asuminen, joka ei voi asua omassa kodissaan, mutta joka ei ole laitoshuollon tarpeessa, järjestetään muulla tavoin. Erytyishuollon tarpeessa olevalle on myös pyrittävä järjestämään työhönvalmennusta, työtoimintaa sekä muuta virikkeitä antavaa toimintaa. Erytyishuoltopiirin kuntainliitto tai erityishuoltoa järjestävä kunta huolehtii kuljetuksista, jotka erityishuollon saamiseksi ovat välttämättömiä, tai suorittaa niistä aiheutuvat kustannukset.

3.4 KOTIKUNTALAIN MUUTOS

(Kotikuntalaki, Sosiaalihuoltolaki)

Kotikuntalakia on 1.1.2011 muutettu siten, että pitkäaikaisessa eli yli vuoden kestävässä hoitosuhteessa kotikuntansa ulkopuolella asuvalla henkilöllä on kotikunnan valintaoikeus. Oikeus koskee henkilöä, joka on sijoitettu laitoshoidon, perhehoitoon tai asumaan asumispalvelujen avulla. Lisäksi pitkäaikaisen laitoshoidon, asumispalvelujen tai perhehoidon tarpeessa oleva henkilö voisi muuttaa toiseen kuntaan myös omasta aloitteestaan. Tällöin henkilölle tehdään palvelutarpeen arviointi uudessa kunnassa ennen muuttoa.

3.5 ITSENÄINEN SUORIUTUMINEN

3.5.1 Korjausavustukset vanhusväestölle ja vammaisille

(summat täsmentyvät 2/2012) (Laki asuntojen korjaus-, energia- ja terveyshaitta-avustuksista)

Kunnat ja Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus ARA myöntävät tukea sosiaalisen ja taloudellisen tarveharkinnan perusteella vanhusten ja vammaisten asuinrakennusten tai asuntojen korjaustoimintaan. Korjausavustuksia myönnetään seuraaviin kohteisiin:

- vanhusten ja vammaisten asuntojen korjaustoimintaan
- kiinteistökohtaisten talousvesijärjestelmien parantamiseen
- suunnitelmallisen korjaustoiminnan edistämiseen
- terveyshaitan poistamiseen edellyttäviin toimenpiteisiin
- hissien rakentamiseen ja liikkumisesteiden poistamiseen

Korjausavustuksen määrä vaihtelee kohteittain. Se on yleensä enintään 40 % hyväksytyistä korjauskustannuksista. Avustus voi poikkeustapauksissa olla enintään 70 %, jos vanhus tai vammainen muutoin joutuisi välittömästi muuttamaan pysyvästi pois asunnosta liikkumisesteitten vuoksi tai siksi, ettei asunnossa voida antaa hänen tarvitsemiaan sosiaali- ja terveydenhuollon palveluja. Rintamaveteraanit tai rintamaveteraanin lesket voivat saada poikkeustapauksissa veteraanilisän, enintään 30 %.

Avustuksen saaminen edellyttää, että ympärivuotisessa asuinkäytössä olevassa asunnossa asutaan pysyvästi ja ruokakunnasta ainakin yksi henkilö on vähintään 65-vuotias tai vammainen. Avustusta myönnettäessä otetaan huomioon korjattavan asunnon asuinkäyttötarve ja -aika sekä korjaustoimenpiteiden tarkoituksenmukaisuus. Samaan korjaukseen ei voida myöntää useampia avustuksia, ellei kyse ole saman korjaustoimenpiteen eri vaiheiden erillisestä avustuksesta. Lisäksi myöntämisen edellytyksenä on, ettei hakijalla ole oikeutta saada muuta julkista, esimerkiksi vammaispalvelulain mukaista tukea, joka on aina ensisijainen korvaus korjausavustuksissa. Lisäksi esimerkiksi vakuutuskorvaukset ja erilaiset järjestöjen myöntämät avustukset vähentävät korjausavustuksen suuruutta. Korjausavustuksen myöntämisen jälkeen asuntoa on käytettävä omana asuntona viiden vuoden ajan. Vapautuksen tästä voi saada vain erityisestä syystä.

Asunnossa asuvalla ruokakunnalla ei saa ole varallisuutta siinä määrin, että se kykenee korjaamaan asuntonsa ilman avustusta. Omassa käytössä olevaa asuntoa ei oteta huomioon varallisuusarvioinnissa. Ruokakunnan pystyvät bruttotulot kuukaudessa eivät yhteenlaskettuna saa ylittää seuraavia henkilöluvusta riippuvia tulo rajoja:

Henkilöluku	1	2	3	4
Tulot € (brutto)	1355	2260	3020	3845

Jos ruokakuntaan kuuluu rintamaveteraani, jolle on annettu rintamasotilas, rintamapalvelus, rintama- tai veteraanitunnus tai rintamaveteraanin leski, sovelletaan seuraavia tulo rajoja:

Henkilöluku	1	2	3	4
Tulot € (brutto)	1760	2940	3925	5000

Bruttokuukausituloja määriteltäessä tuloina ei oteta huomioon omaishoitoa koskevaan sopimukseen perustuvaa hoitopalkkiota, asumistukea eikä asumistukiasetuksen (949/1993) 1 §:ssä mainittuja tuloja.

Avustuksia haetaan ARA:n korjausavustuslomakkeella ja hakemukset jätetään kunnan ilmoittamalle viranomaiselle. Sosiaalisen ja taloudellisen tarveharkinnan perusteella myönnettävät korjausavustukset on yleensä haettava huhtikuun alkuun mennessä. Sen sijaan ARA:n myöntämässä terveyshaitta-avustuksissa ja uusien hissien suunnittelu- ja asentamisavustuksissa haku-aika on jatkuva.

Avustukset maksetaan jälkikäteen työn edistymisen ja toteutuneiden kustannusten perusteella yhdessä tai useammassa erässä avustuspäätöksen mukaisesti. Pääsääntöisesti avustusta ei myönnetä, jos korjaustyöt on aloitettu ennen kuin avustuspäätös on tehty. Viranomaisilla on oikeus tarkastaa avustuskohde korjausten suunnittelu- ja toteutusvaiheessa. Lopputarkastus on kunnan järjestettävä aina kohtuullisen ajan kuluttua korjausten valmistumisesta. Lisätietoja korjausavustuksissa noudatettavasta menettelystä saa kunnista. Lisätietoja korjausavustuksista saa omasta kunnasta tai ARA:sta.

3.5.2 Asunnon muutostyöt sekä asuntoon kuuluvat välineet ja laitteet

(Vammaispalvelulaki ja –asetus)

Asunnon muutostyöt ovat vaikeavammaiselle subjektiivinen oikeus. Kunnan on korvattava vaikeavammaiselle henkilölle asunnon muutostöistä sekä asuntoon kiinteästi kuuluvien välineiden ja laitteiden hankkimisesta aiheutuvat kohtuulliset kustannukset, jos henkilö vammansa tai sairautensa johdosta niitä välttämättä tarvitsee suoriutuakseen tavanomaisista elämäntoiminnoista.

Muutostöiden välttämättömyys tulee arvioida vaikeavammaisen henkilön tarpeista lähtien. Vammaisella henkilöllä tulee olla itsenäisesti mahdollisuus liikkua asunnossa ja käyttää asunnon niitä tiloja, jotka mahdollistavat henkilön itsenäisen selviytymisen kotona.

Korvattavia asunnon muutostöitä voivat olla esimerkiksi

- ovien leventäminen, luiskien rakentaminen
- kylpyhuoneen, WC:n ja vesijohdon asentaminen
- kiinteiden kalusteiden ja rakennus- ja sisustusmateriaalien muuttaminen
- viemärointi ja vesijohdon vetäminen sähkötöineen
- sälekaihtimien asentaminen näkövammaiselle henkilölle häikäisyn poistamiseksi
- kylpyhuoneen lattialaatoituksen kustannusten korvaaminen
- WC-pesutilojen välttämättömät purkutyöt, pintatyöt, LVI- ja sähkötyöt, kalusteet ja lattialämmitys
- puhelinkaapelin ja tv-kaapelin vetämisen makuuhuoneeseen
- sisäänkäynnin yhteyteen rakennettavat suojakaiteet

Asunnon muutostöiksi luetaan myös niiden suunnittelu sekä esteiden poistaminen asunnon välittömästä läheisyydestä, kuten pihalta ja kerrostalojen porrashuoneista.

Korvattavia asuntoon kuuluvia välineitä ja laitteita voivat olla

- nostolaitteet, porrashissi, nostolevy
- erilaiset hälytyslaitteet, turvahälytysjärjestelmät ja hälytysjärjestelmät (optiset ja akustiset)
- puhelin-, turva- ja tekstipuhelin
- induktiosilmukka
- ulko-oven sähköinen ovenavausjärjestelmä, exit-työntöpainike
- muut vastaavat asuntoon kiinteästi asennettavat välineet ja laitteet

Korvausta on haettava viimeistään kuuden kuukauden kuluessa kustannusten syntymisestä. Lisätietoja saa kunnan sosiaalitoimesta.

3.5.3 Päivittäisistä toiminnoista suoriutumisessa tarvittavat välineet, koneet ja laitteet

(Vammaispalvelulaki ja –asetus)

Vammaiselle henkilölle voidaan korvata vamman tai sairauden edellyttämän tarpeen mukaisesti kokonaan tai osittain kustannukset, jotka hänelle aiheutuvat päivittäisistä toiminnoista

suoriutumisessa tarvittavien välineiden, koneiden ja laitteiden hankkimisesta. Tukitoimiin on oikeus vammaisella henkilöllä, joka tarvitsee välineitä, koneita tai laitteita vammansa tai sairautensa johdosta liikkumisessa, viestinnässä, henkilökohtaisessa suoriutumisessa kotona tai vapaa-ajan toiminnassa eivätkä ne sisälly lääkinnällisen kuntoutuksen piiriin. Vammaisen henkilön on pystyttävä näyttämään, missä määrin haettava väline tai laite on tarpeellinen ja toisaalta välttämätön vamman johdosta jokapäiväisessä elämässä suoriutumisessa. Kunta voi myös antaa välineitä, koneita tai laitteita korvauksetta vammaisen henkilön käytettäväksi.

Lääkinnällisen kuntoutuksen välineitä myöntää myös kunnallinen terveydenhuolto (erikoissairaanhoido ja perusterveydenhuolto).

3.6 PALVELUASUMINEN

3.6.1 Palveluasuminen sosiaalihuoltolain mukaan

(Sosiaalihuoltolaki, Asiakasmaksulaki)

Palveluasuminen järjestetään pääsääntöisesti sosiaalihuoltolain perusteella ikääntyneille ja pitkäaikaissairaille henkilöille. Tällöin asiakasmaksut määräytyvät asiakasmaksulain mukaan, jolloin henkilön tulot vaikuttavat maksun suuruuteen. Henkilöllä tulee olla toimintakykyä niin paljon, ettei hän tarvitse laitoshoidoa.

3.6.2 Palveluasuminen vammaispalvelulain mukaan

(Vammaispalvelulaki ja -asetus)

Kunnan on järjestettävä palveluasuminen sellaiselle vaikeavammaiselle henkilölle, joka jatkuvasti tai erityisen runsaasti tarvitsee vammansa tai sairautensa vuoksi toisen henkilön apua päivittäisistä toiminnoista suoriutumisessa, mutta joka ei ole jatkuvan laitoshoidon tarpeessa.

Palveluasumiseen kuuluvat asunto, joka voi olla oma asunto, palvelutalo tai ryhmä- tai hajautettu asuminen. Palveluasumiseen sisältyvät myös asumiseen ja arjesta selviytymiseen liittyvät välttämättömät palvelut, joita ovat esimerkiksi liikkumisesta, pukeutumisesta, siivouksesta ja lääkityksestä huolehtiminen. Nämä palvelut voidaan järjestää esimerkiksi kunnan kotipalveluna ja sairaanhoitona.

Palveluasuminen voidaan järjestää myös esimerkiksi henkilökohtaisen avun turvin, omaishoidon tukena, asunnon muutostöinä ja turvapuhelinjärjestelyinä. Useimmiten palveluasuminen järjestetään edellä kuvattujen palveluiden ja tukitoimien yhdistelminä. Palvelut perustuvat yksilölliseen palvelusuunnitelmaan ja ovat maksuttomia käyttäjälleen. (ks. 3.7 Henkilökohtainen apu)

3.7 HENKILÖKOHTAINEN APU

(Vammaispalvelulaki ja -asetus, Asiakasmaksulaki)

Henkilökohtainen apu on kuntien erityisen järjestämisvelvollisuuden alainen palvelu. Siihen ovat oikeutettuja sellaiset pitkäaikaissairaat ja vammaiset ihmiset, jotka tarvitsevat välttämättä ja toistuvasti toisen henkilön antamaa apua pitkäaikaisen tai etenevän vamman tai sairauden vuoksi

suoriutuakseen päivittäisistä toimistaan, työstään ja opiskelustaan sekä voidakseen harrastaa, osallistua yhteiskunnallisiin toimintoihin ja ylläpitääkseen sosiaalisia suhteitaan. Vamma tai sairaus katsotaan pitkäaikaiseksi myös tilanteissa, joissa sen aiheuttamat rajoitukset henkilön toimintakyvylle vaihtelevat.

Avun järjestämisen edellytykset on ratkaistava yksilöllisesti. Avun järjestäminen edellyttää sitä tarvitsevan henkilön kykyä määritellä avun sisältö ja toteutustapa. Myös ikääntyneillä vammaisilla henkilöillä sekä ikääntyneinä vammautuneilla henkilöillä on oikeus henkilökohtaiseen apuun. Sen sijaan tavanomaiseen ikääntymiseen liittyvät avun tarpeet eivät oikeuta henkilökohtaiseen apuun. Myös jo palvelu- ja hoidontarpeensa kannalta perustellusti laitoshoidossa olevat ihmiset rajautuvat henkilökohtaisen avun ulkopuolelle. Henkilökohtaisen avun turvin ei myöskään voida vastata hoivaan, hoitoon tai valvontaan liittyviin tarpeisiin.

Apua on järjestettävä päivittäisiä toimia, työtä ja opiskelua varten siinä laajuudessa kuin apuun oikeutettu henkilö tarvitsee. Harrastuksia, yhteiskunnallista osallistumista ja sosiaalisen vuorovaikutuksen ylläpitämistä varten henkilökohtaista apua on järjestettävä vähintään 30 tuntia kuukaudessa.

Kunta voi järjestää henkilökohtaista apua seuraavilla tavoilla:

1. ”Työnantajamalli”

Korvaamalla henkilökohtaisen avustajan palkkaamisesta aiheutuvat kustannukset avustajan työnantajana toimivalle vammaiselle tai pitkäaikaissairaalle henkilölle. Palkan ohella niitä ovat työnantajan maksettavaksi kuuluvat lakisääteiset maksut ja korvaukset. Lisäksi korvattavia ovat työaikalain mukaiset korvaukset pyhä- ja ylitöistä sekä vuosilomalain mukaiset korvaukset ja sairausajan palkka. Myös lakisääteisestä työsuojelusta johtuvat perehdytys- ja muut välttämättömät kulut voivat tulla korvattaviksi. Samoin korvattavia ovat vakituisen työntekijän tilalle palkatun sijaisen palkkakulut. Edelleen korvattavia ovat muut kohtuulliset avustajasta aiheutuvat välttämättömät kulut. Sellaisina voidaan pitää esimerkiksi avustajan matkakuluja silloin jos avustaminen edellyttää matkustamista työnantajan mukana esimerkiksi hänen työnsä tai harrastustensa vuoksi.

Henkilökohtaisten avustajien työehtosopimus tuli voimaan 1.12.2010. Uusi työehtosopimus koskee niitä avustajia, joiden työnantaja eli vammainen henkilö on Heta ry:n (Henkilökohtaisten avustajien työnantajaliiton) jäsen. Mikäli työnantaja ei kuulu Hetaan, työsuhteeseen sovelletaan työsuopimuslakia kuten tähänkin asti.

Henkilökohtaisen avun järjestäminen henkilökohtainen avustaja -mallin mukaan edellyttää työnantajaksi aikovalta henkilöltä sekä kykyä että halua toimia työnantajana. Tarvittaessa kunnan viranomaisten tulee ohjata ja auttaa avustajan palkkaamiseen liittyvissä asioissa. Työnantajana toimiva henkilö voi myös osoittaa osan tehtävistään kolmannelle osapuolelle ostamalla tältä esimerkiksi palkanlaskennan, palkanmaksun, koulutuksen ja avustajavälityksen palveluja.

Henkilökohtaista apua tarvitsevien ihmisten omaiset tai läheiset voivat toimia avustajina vain, jos se on erityisen painavasta syystä apua tarvitsevan henkilön edun mukaista. Tällaisena syynä voidaan pitää esimerkiksi äkillisiä avuntarpeita avustajan sairastuttua tai hänen työsuhteensa päätyttyä tai tilannetta, jossa perheen ulkopuolisen avustajan löytäminen osoittautuu vaikeaksi. Myös vammaan tai sairauteen liittyvä erityiset syyt voivat

oikeuttaa omaisen palkkaamiseen avustajaksi esimerkiksi silloin kun kyse on toimintakykyyn voimakkaasti vaikuttavista sairauksista ja vammoista.

2. Palveluseteli avustajapalvelujen hankkimiseksi

Setelin on oltava arvoltaan sellainen, että sillä on mahdollista hankkia henkilölle palvelusuunnitelmassa määritelty riittävä henkilökohtainen apu. Palveluseteli sopii henkilökohtaisen avun järjestämistavaksi erityisesti pienten viikoittaisten tuntimäärien tilanteessa tai silloin, kun vakituiselle avustajalle tarvitaan sijaisia. Kunta hyväksyy ne sosiaalihuollon palvelujen tuottajat, joiden palvelujen ostamiseen palveluseteliä voidaan käyttää. Asiakas voi kieltäytyä hänelle tarjotusta palvelusetelistä, jolloin hänet on ohjattava muiden palvelujen piiriin.

3. Palvelujentuottaja tai kunnan omana toimintana

Hankkimalla avustajapalveluja julkiselta tai yksityiseltä palvelujen tuottajalta tai järjestämällä palvelun itse tai sopimuksin yhdessä muun kunnan tai muiden kuntien kanssa. Ostopalvelumallissa kunnan on erityisesti otettava huomioon asiakkaan itsemääräämisoikeuteen liittyvät seikat.

Kaikkia henkilökohtaisen avun järjestämistapoja voidaan myös yhdistää toisiinsa sekä muihin vammais- ja sosiaalipalveluihin kuten koti- ja omaishoitoon, jos se on tarkoituksenmukaista henkilön palvelusuunnitelmassa määriteltyyn avuntarpeeseen vastaamiseksi. Myös asumiseen liittyviä palveluja voidaan täydentää henkilökohtaisella avulla, mikäli ne eivät riittävästi turvaa henkilön tarvitsemia palveluja asumispalveluyksikön tai kodin ulkopuolella.

Kaikki henkilökohtaisen avun muodot ovat saajalleen maksuttomia palveluja.

3.8 TULKKAUSPALVELUT

(Laki vammaisten henkilöiden tulkkauspalveluista)

Kela vastaa kuulo-, kuulonäkö- ja puhevammaisten tulkkauspalveluista 1.9.2010 alkaen. Tulkkauspalveluoikeutta haetaan Kelasta kirjallisesti. Oikeutta palveluun haetaan tavallisesti vain kerran. Lisätunteja, opiskelutulkausta ja tulkkausta ulkomaanmatkoille on haettava erikseen. Päätös tulkkauspalvelun myöntämisestä tehdään Kelan Vammaisten tulkkauspalvelukeskuksessa (Vatu-keskus). Tulkit tilataan tulkkauspalvelun välityskeskuksesta puhelimitse, sähköpostilla, tekstiviestillä tai käymällä keskuksessa. Välityskeskus etsii ja välittää asiakkaalle tilanteeseen sopivan tulkin. Välityskeskuksia on eri puolilla Suomea viisi, Helsingissä, Joensuussa, Jyväskylässä, Turussa ja Oulussa. Asiakkaan käyttämä välityskeskus määräytyy kotikunnan perusteella. Tulkkauspalveluihin kuuluvat muun muassa työssä käymisen, opiskelun, asioimisen ja vapaa-ajan toiminnan vuoksi viittomakielellä tai muilla kommunikaatiota selventävillä menetelmillä tapahtuva tulkkaus.

Kuulo- tai puhevammaisella henkilöllä on oikeus käyttää tulkkauspalvelua vähintään 180 tuntia vuodessa. Kuulonäkövammaisella henkilöllä on oikeus käyttää tulkkauspalvelua vähintään 360 tuntia vuodessa. Opintoihin liittyvää opiskelutulkausta voi saada siinä laajuudessa kuin sitä välttämättä tarvitsee. Ulkomaanmatkalle tulkkauspalvelua myönnetään yleensä enintään kahden viikon ajalle. Tulkkaustunteja voi saada enemmänkin kuin vähimmäismäärän, jos se on perusteltua. Lisätuntien myöntämisessä otetaan huomioon käyttäjän yksilölliset tarpeet.

Tulkkauspalvelu voidaan järjestää myös etätulkkauspalveluna. Etätulkkauksen järjestäminen edellyttää, että asiakkaalla on oikeus tulkkauspalveluun. Etätulkkauksessa asiakas on kotonaan tietokoneen ääressä ja tulkki on vastaavan laitteen luona studiossa. Studiosta otetaan yhteys kolmanteen osapuoleen, esimerkiksi tilataan aika lääkärin vastaanotolle. Kela hankkii etätulkausta käyttäville asiakkaille palvelun käyttöön tarkoitetut atk-laitteet ja käyttöyhteydet.

Tulkkauspalvelujen välityskeskusten numerot ovat:

- Etelä-Suomen välityskeskus puhelin 020 634 5500, tekstiviesti 020 634 5502
- Itä-Suomen välityskeskus, puhelin 020 634 5560, tekstiviesti 020 634 5562
- Lounais-Suomen välityskeskus, puhelin 020 634 5520, tekstiviesti 020 634 5522
- Länsi-Suomen välityskeskus, puhelin 020 634 5540, tekstiviesti 020 634 5542
- Pohjois-Suomen välityskeskus puhelin 020 634 5580, tekstiviesti 020 634 5582

Lisää tietoa vammaisten henkilöiden tulkkauspalveluista löytyy Kelan [www-sivuilta: www.kela.fi/vatu](http://www.kela.fi/vatu).

3.9 YLIMÄÄRÄISET VAATETUS- JA ERITYISRAVINTOKUSTANNUKSET

(Vammaispalvelulaki ja –asetus)

Korvausta ylimääräisistä vaatetuskustannuksista voivat hakea kunnalta henkilöt, joille vamma tai sairaus aiheuttaa vaatteiden tavanomaista suurempaa kulumista tai jotka eivät vamman tai sairauden vuoksi voi käyttää kaupasta ostettavia vaatteita tai jalkineita. Pitkäaikaisesti ja säännöllisesti tarvittavan erityisravinnon tai erityisravintovalmisteiden käytöstä aiheutuviin ylimääräisiin kustannuksiin voi niin ikään hakea korvausta. Korvauksia on haettava puolen vuoden kuluessa kustannusten syntymisestä. Etuudet ovat määrärahasidonnaisia.

3.10 PÄIVÄTOIMINTA

(Vammaispalvelulaki ja –asetus)

Kunnan on järjestettävä päivätoimintaa vaikeavammaisille henkilöille, joilla vamman aiheuttama toimintarajoite on niin vaikea, että se estää osallistumisen sosiaalihuoltolain mukaiseen työtoimintaan ja joilla ei ole oikeutta kehitysvammalain nojalla järjestettävään päivätoimintaan. Päivätoimintaan on oikeus esimerkiksi silloin, kun toimintakyky on voimakkaasti alentunut useamman eri vamman tai sairauden yhteisvaikutuksen seurauksena. Suurin yksittäinen päivätoiminnan piiriin kuuluva ryhmä ovat henkilöt, joilla on erittäin vaikea mielenterveysongelma.

4 LAPSET JA LAPSIPERHEET

4.1 LASTEN KOTIHOIDON TUKEA JA YKSITYISEN HOIDON TUKEA

(Laki lasten kotihoidon ja yksityisen hoidon tuesta)

Alle kolmevuotiaiden lasten vanhemmilla on oikeus valita kunnallisen päivähoitopaikan, lasten kotihoidontuen ja lasten yksityisen hoidon tuen välillä. Kotihoidontukea ja yksityisen hoidon tukea haetaan Kelasta muun kuin kunnallisen hoidon järjestämiseksi. Molempiin voi kuulua hoitoraha ja tulosidonnainen hoitolisä. Kotihoidon tukeen voi myös saada asuinpaikkakunnasta riippuen kunnalta haettavan kuntakohtaisen lisän.

Jos tekee lyhyempää työaikaa alle kolmevuotiaan lapsen hoidon vuoksi, on mahdollisuus hakea Kelasta osittaista hoitorahaa. Viikoittainen työaika saa olla enintään 30 tuntia. Osittaisen hoitorahan määrä on 93,77 euroa kuukaudessa.

Oikeus Kelan osittaiseen hoitorahaan koskee myös perusopetuksen ensimmäisen ja toisen vuoden opetukseen osallistuvan lapsen vanhempia sekä vanhempia, joiden lapsi osallistuu oppivelvollisena esiopetukseen. Vanhemmilla, joiden lapsi on pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä, on oikeus osittaiseen hoitorahaan myös lapsen kolmannen perusopetusvuoden ajalta. Osittaista hoitorahaa voidaan maksaa molemmille vanhemmille, vaikka heidän osittainen hoitovapaansa ajoittuisikin samalle ajanjaksolle. Vanhemmat eivät kuitenkaan voi hoitaa lasta yhtä aikaa, vaan toinen voi lyhentää työaikaansa esimerkiksi aamusta ja toinen illasta. Osittaista hoitorahaa maksetaan kerralla vain yhdestä lapsesta, vaikka tuen saamisen ehdot täyttäviä lapsia olisi perheessä useampiakin.

4.2 ALLE 16-VUOTIAAN VAMMAISTUKI

(Vammaisasetuslaki ja -asetus)

Kela voi myöntää alle 16-vuotiaan vammaistukea, jos pitkäaikaisesti sairaan tai vammaisen lapsen hoidosta, huolenpidosta ja kuntoutuksesta aiheutuu vähintään kuuden kuukauden ajan tavanomaista suurempaa rasitusta ja sidonnaisuutta verrattuna vastaavanikäiseen terveeseen lapseen. Tukea ei enää myönnetä yksinomaan kustannusten perusteella.

Vammaistuki voidaan myöntää määräajaksi tai siihen asti kun lapsi täyttää 16 vuotta. Kela ratkaisee asian sen mukaan, miten pysyvä lapsen hoidosta, huolenpidosta ja kuntoutuksesta aiheutuva rasitus on ja miten paljon nämä sitovat perhettä. Tuki maksetaan kolmeen ryhmään porrastettuna. Tuen määrät ovat:

- perustuki 89,18 euroa/kk
- korotettu tuki 208,09 euroa/kk
- ylin tuki 403,50 euroa/kk

Perusvammaistuen edellytyksenä on, että lapsen hoidosta, huolenpidosta ja kuntoutuksesta aiheutuu tavanomaista suurempaa, vähintään viikoittaista rasitusta ja sidonnaisuutta. Korotettua vammaistukea maksetaan, kun lapsen hoidosta, huolenpidosta ja kuntoutuksesta aiheutuva rasitus ja sidonnaisuus ovat vaativia tai vievät päivittäin huomattavasti aikaa. Ylin vammaistuki on tarkoitettu lapsille, joiden hoidosta, huolenpidosta ja kuntoutuksesta aiheutuu

perheelle vaativaa ja ympärivuorokautista räsitusä ja sidonnaisuutta. Hakemukseen liitetään lääkärintodistus.

4.3 OMAISHOIDON TUKI

(Laki omaishoidontuesta)

Kts. 3.1.6.

4.4 SOSIAALITYÖ JA PALVELUOHJAUS

Sosiaaliturvaa ja palveluihin hakeutumista koskevaa neuvontaa ja palveluohjausta saa kunnan sosiaalityöntekijältä ja vammaispalveluohjaajalta. Heihin kannattaa ottaa yhteyttä myös palvelutarpeen arvioinnin ja palvelusuunnitelman saamiseksi. Myös yhteispalvelupisteissä, www.yhteispalvelu.fi, on keskitettyjä neuvontapalveluita.

Sairaaloiden sosiaalityöntekijät ja kuntoutusohjaajat neuvovat ja ohjaavat asiakkaitaan. Lisäksi potilas- ja vammaisjärjestöistä saa neuvontaa ja ohjausta.

4.5 PÄIVÄHOITO

(Päivähoitolaki ja –asetus, Laki lasten kotihoidon ja yksityisen hoidon tuesta)

Kunnalla on lakisäätäinen velvollisuus järjestää päivähoito kaikille alle kouluikäisille lapsille. Vammaisen ja pitkäaikaissairaana lapsen päivähoito voidaan järjestää myös päiväkodin erityisryhmässä, erityispäiväkodissa tai perhepäivähoidossa. Lisätietoja eri vaihtoehtoista saa erityislastentarhanopettajalta. Kunnallisen päivähoiton vaihtoehtona perhe voi hakea Kelasta lasten kotihoidon tukea tai yksityisen hoidon tukea (ks. luku 4.1).

4.6 KOULUPÄIVÄNAIKAINEN OMAHOIDON TUKI

(Terveydenhuoltolaki)

Pitkäaikaissairaalla lapsella on oikeus saada yksilöllisesti tarvitsemansa tuki sairautensa hoitoon koulupäivän aikana osana kouluterveydenhuollon palveluita. Kouluterveydenhuolto toteuttaa tuen yhdessä muiden oppilashuollon toimijoiden (kuten koulunkäyntiavustajien) kanssa.

4.7 KOULULAISTEN AAMU- JA ILTAPÄIVÄHOITO SEKÄ LOMA-AJAN HOITO

(Päivähoitolaki ja –asetus, Perusopetuslaki, Vammaispalvelulaki ja –asetus)

Pitkäaikaissairaalle tai vammaiselle lapselle on mahdollista järjestää hoitoa aamulla ennen koulupäivän alkua, iltapäivällä koulupäivän jälkeen ja koulun loma-aikoina. Koululaisten aamu- ja iltapäivätoimintaa toteutetaan eri paikkakunnilla eri tavoin. Sitä on tarjolla lähes kaikissa kunnissa perusopetuksen 1. ja 2. luokan oppilaille sekä erityisopetuksen oppilaille. Toimintaan osallistumisesta voidaan periä kohtuullisia osallistumismaksuja (60–80 euroa kuukaudessa v. 2012, www.oph.fi/koulutus_ja_tutkinnot/aamu- ja_iltapaivatoiminta). Lisätietoja saa sosiaalitoimesta ja oppilaan koulusta.

Vammaisille lapsille on mahdollista hakea avustajaa opetustoimen kustantamana myös aamu- ja iltapäivätoimintaan. Jos kunta ei tarjoa aamu- ja iltapäivätoimintaa, on alle 10-vuotiaille lapsille mahdollista hakea päivähoidon kautta järjestettyä palvelua, vammaispalveluiden kautta henkilökohtaista apua taikka sosiaalihuollon kautta muuta palvelua.

4.8 HOITOAPUA KOTIIN

(Sosiaalihuoltolaki)

Kunnan sosiaalitoimiston kotipalveluohjaajalta voi tiedustella tilapäistä hoitoapua kotiin ja hoidosta perittäviä maksuja. Lastenhoitoapua voi tiedustella myös Mannerheimin lastensuojeluliitosta, www.mll.fi tai Väestöliitosta, www.vaestoliitto.fi.

4.9 TUKIHENKILÖ

(Lastensuojelulaki, Vammaispalvelulaki ja –asetus)

Erityistä tukea sosiaalisissa suhteissa, harrastustoimintaan osallistumisessa tai muussa vapaa-ajan vietossa tarvitsevalle kouluikäiselle lapselle ja nuorelle voidaan sosiaalitoimiston kautta järjestää vapaaehtoinen tukihenkilö. Tukihenkilölle maksetaan pieni palkkio ja kulukorvaus. Tukihenkilöä haetaan lastensuojelun tai vammaispalvelun sosiaalityöntekijältä.

4.10 HENKILÖKOHTAINEN APU

(Vammaispalvelulaki ja –asetus, Päivähoitolaki, Perusopetuslaki)

Vaikeavammaisella henkilöllä on subjektiivinen oikeus henkilökohtaiseen apuun (ks. luku 3.7). Lapsen palvelujen tarve kannattaa kartoittaa kokonaisvaltaisesti ja pyytää kunnan sosiaalitoimintaa laatimaan kattava palvelusuunnitelma (ks. luku 1.3.2). Päivähoidossa avustajan järjestää päivähoito ja koulussa opetustoimi.

4.11 TULKKAUSPALVELUT JA KOMMUNIKAATION APUVÄLINEET

(Laki vammaisten henkilöiden tulkkauspalveluista)

Kelalla on tulkkauspalvelujen järjestämisvelvollisuus kuulonäkövammaisille, kuulovammaisille ja puhevammaisille lapsille. (ks. luku 3.8)

Kunnat ovat vastuussa kuulonäkövammaisten, kuulovammaisten ja puhevammaisten tarvitsemista muista palveluista. Esimerkiksi tulkkauspalvelujen tarpeen arviointiin liittyvä selvittelytyö toteutetaan osana vammaispalvelulain mukaista palvelutarpeen arviointia ja palvelusuunnitelman laatimista.

Kommunikaatioapuvälineet, elleivät ne liity suoraan tulkkauspalveluun, ovat osa kuntien järjestämää lääkinnällistä kuntoutusta. Viittomakielen opetus ja muu vammaisen henkilön ja hänen lähiyhteisönsä opastus kommunikaation parantamiseen ovat vammaispalvelulain mukaista sopeutumisvalmennusta.

4.12 LÄÄKINNÄLLINEN KUNTOUTUS

(Kelan kuntoutuslaki ja –asetus, Terveydenhuoltolaki)

Lääkinnällistä kuntoutusta ovat erilaiset terapiat, kuntoutus ja sopeutumisvalmennus sekä apuvälineet. Kela kustantaa lääkinällisen kuntoutuksen vaikeavammaisille lapsille, joiksi katsotaan yleensä korotettua tai ylintä alle 16-vuotiaan vammaistukea saavat lapset ja nuoret (ks. luku 7). Kela korvaa myöntämäänsä kuntoutukseen liittyvät matkat omavastuun ylittävältä osalta (ks. 6.1.5.1).

Muiden kuin vaikeavammaisten lasten lääkinällisen kuntoutuksen vastuu on yleensä kunnallisella terveydenhuollolla. Vammaisen lapsen tarvitsemat liikkumisen, toimimisen ja kommunikoinnin apuvälineet kustantaa tavallisesti julkinen terveydenhuolto. (ks. luku 8)

4.13 SOPEUTUMISVALMENNUS

(Vammaispalvelulaki ja –asetus, Asetus lääkinällisestä kuntoutuksesta, Kelan kuntoutuslaki ja –asetus, Laki liikennevakuutuksen kuntoutuksesta)

Sopeutumisvalmennukseen kuuluu neuvonta, ohjaus ja valmennus pitkäaikaissairaana tai vammaisen lapsen ja läheisten sosiaalisen toimintakyvyn edistämiseksi. Sopeutumisvalmennusta järjestetään kursseina ja vertaistukitoimintana osana kuntoutusta. Sopeutumisvalmennukseen pääsyyn tarvitaan kuntoutussuunnitelma ja lääkärin lausunto. Sopeutumisvalmennusta järjestävät Kela, vammaisjärjestöt, kuntoutuslaitokset sekä kunnat ja kuntayhtymät. Palvelut ovat asiakkaalle maksuttomia.

4.14 ERITYISHOITORAHA

(Sairausvakuutuslaki)

Kelan maksama erityishoitoraha korvaa huoltajan ansionmenetystä siltä ajalta, jona hän osallistuu alle 16-vuotiaan lapsen sairaanhoitoon tai kuntoutukseen. Kyseessä voi olla oma lapsi, avio- tai avopuolison lapsi tai adoptiolapsi. Myös henkilö, joka vanhemman tavoin hoitaa lasta, voi saada erityishoitorahaa.

Erytyishoitoraha edellyttää, että lapsen hoitaja

- osallistuu alle 7-vuotiaan lapsen hoitoon tai kuntoutukseen sairaalassa, poliklinikalla tai kuntoutus- tai sopeutumisvalmennuskurssilla
- osallistuu 7–15-vuotiaan vaikeasti sairaan lapsen sairaala- tai poliklinikkahoitoon tai kuntoutukseen tai
- hoitaa kotona alle 16-vuotiasta vaikeasti sairasta lasta ja kotihoito liittyy lapsen sairaalahoitoon tai sairaalan poliklinikkahoitoon

Erytyishoitorahan saaminen edellyttää, että lasta hoitava lääkäri on katsonut vanhemman osallistumisen lapsen hoitoon tai kuntoutukseen tarpeelliseksi ja että henkilö on lapsen hoitoon osallistumisen takia estynyt tekemästä työtään tai opiskelemasta päätoimisesti.

Erytyishoitorahaa maksetaan saman sairauden perusteella enintään 60 arkipäivältä lasta kohden, mutta tämä enimmäisaika lasketaan erikseen sairaalahoidon ja kotihoidon ajalta. Maksuaikaa

voidaan jatkaa vielä 30 arkipäivällä, ja sairaalahoidon ajalta erittäin painavista lääketieteellisistä syistä pidempäänkin.

Erityishoitorahan suuruus määräytyy vanhempien työtulojen perusteella. Erityishoitorahaa on haettava neljän kuukauden kuluessa takautuvasti lapsen hoidon alkamisesta.

4.15 KUNTOUTUSRAHA VANHEMMALLE

(Kelan kuntoutuslaki ja -asetus)

Kelan kuntoutusraha on korvaus lyhytaikaisesta ansionmenetyksestä vanhemmalle, joka osallistuu sopeutumisvalmennukseen tai perhekuntoutukseen ja on sen vuoksi estynyt tekemästä työtä. Kuntoutusraha määräytyy yleensä sairauspäivärahan tavoin työtulojen mukaan ja on veronalaista tuloa. (ks. luku 7.11)

4.16 LAPSEN TERVEYDENHOIDON KUSTANNUKSET

(Kansanterveyslaki, Terveysihuoltolaki, Asiakasmaksulaki, Sairausvakuutuslaki)

Julkisen terveydenhuollon avosairaanhoidon lääkäripalveluista ei peritä maksuja alle 18-vuotiailta. Lasten sairaalahoidon julkisessa terveydenhuollossa on maksutonta 7 vuotuisen omavastuupäivän jälkeen.

Kohtuuttoman suureksi kasvavan maksurasituksen estämiseksi on tietyille asiakkaan maksettaviksi tuleville sosiaali- ja terveydenhuollon maksuille määrätty vuotuinen maksukatto. Perheen lasten julkisten sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksut voidaan laskea yhteen toisen vanhemman maksujen kanssa. (ks. luku 6.3.1.)

Kaikista sosiaalipalvelujen asiakasmaksuista on mahdollista hakea alennusta / vapautusta perheen tulojen perusteella tai erityisten sosiaalisten tai taloudellisten syiden vuoksi. Alennusta haetaan siitä yksiköstä, jossa kyseinen asiakasmaksu on määritetty.

Sairausvakuutus korvaa osan yksityislääkärin palkkiosta, lääkärin määräämistä tutkimuksista ja hoidoista sekä lääkärin määräämistä lääkkeitä hyväksytyjen taksojen mukaan. Korvausta haetaan Kelasta. Kela korvaa myös matkakustannuksia lääkäriin sekä lääkärin määräämiin tutkimuksiin ja hoitoihin omavastuun ylittävältä osalta (ks. luku 6.1.5 Matkakorvaukset) sekä maksaa yöpymisrahaa, mikäli matka edellyttää yöpymistä.

4.17 VAIPAT

(Kansanterveyslaki, Terveysihuoltolaki, Asiakasmaksulaki)

Terveyskeskus myöntää vaipat maksutta esimerkiksi yli 3-vuotiaalle vaippoja edelleen päivittäin tarvitsevalle pitkäaikaissairaalle tai vammaiselle lapselle. Hakemus toimitetaan terveysaseman terveydenhoitajalle.

4.18 YLIMÄÄRÄISET VAATETUSKUSTANNUKSET

(Vammaispalvelulaki ja -asetus)

Vammaisen henkilö voi vammaispalvelulain perusteella saada korvausta ylimääräisistä vaatekustannuksista, jotka johtuvat vamman tai sairauden aiheuttamasta vaatteiden tavanomaista suuremmasta kulumisesta tai siitä, että henkilö ei vammansa vuoksi voi käyttää valmiina ostettavia vaatteita tai jalkineita. Tukea haetaan sosiaalitoimesta.

4.19 ASUNNON MUUTOSTYÖT SEKÄ ASUNTOON KUULUVAT VÄLINEET JA LAITTEET

(Vammaispalvelulaki ja -asetus)

Vaikeavammaisen lapsen kodin muutostyöt, muutostöiden suunnittelu ja esteiden poisto asunnon välittömästä lähiympäristöstä sekä asuntoon kiinteästi asennettavat välineet ja laitteet korvataan, jos lapsi välttämättä tarvitsee ne vammansa tai sairautensa takia suoriutuakseen tavanomaisista elämän toiminnoista. Tukea haetaan kunnalta.

4.20 PÄIVITTÄISISTÄ TOIMINNOISTA SUORIUTUMISESSA TARVITTAVAT VÄLINEET, KONEET JA LAITTEET

(Vammaispalvelulaki ja -asetus)

Muiden kuin lääkinnällisen kuntoutuksen piiriin kuuluvien välineiden, koneiden ja laitteiden hankkimisesta aiheutuviin kustannuksiin voi hakea kunnalta tukea.

Vaikeavammaisen lapsen vanhempi voi hakea tukea auton hankintaan, mikäli auto on välttämätön lapsen kuljetuksen vuoksi. Tukea haetaan kunnalta.

4.21 LAPSEN KANSSA LIIKKUMINEN

Mikäli auto on tarpeellinen vaikeavammaisen lapsen kuljetuksen vuoksi, voidaan uutena hankittavaan autoon hakea autoveron palautusta tai huojennusta (ks. luvut 2.3.3 ja 9.1.).

Vapautus ajoneuvoverosta voidaan myöntää, mikäli auton hankintaan on saatu autoveronpalautusta tai mikäli auton haltijalle on myönnetty vammaisen pysäköintilupa (ks. luku 2.3.2).

Vammaisen pysäköintilupaa haetaan poliisilaitokselta. Luvan saaminen voi perustua lapsen liikuntavamman tai johonkin muuhun lapsen erityisongelmaan, jonka vuoksi lapsen saattaminen autosta määränpäähän on vaikeaa. (ks. luku 2.3.2)

Kuljetuspalveluja saattajapalveluineen voidaan myöntää kunnan sosiaalitoimesta vaikeavammaiselle lapselle, joka ei vammansa takia voi vapaa-ajan matkoilla käyttää julkisia joukkoliikennevälineitä. Kuljetuspalveluja voidaan myöntää mm. asiointiin sekä harrastus- ja virkistystoimintaan tarvittaviin matkoihin. Kuljetuspalveluja ei voi käyttää terveyden- ja sairaanhoidon matkoihin. (ks. luku 2.4)

Vaikeavammaisilla ja pitkäaikaissairailta lapsilla on oikeus koulutoimen järjestämiin koulukuljetuksiin, jos he eivät kykene käyttämään julkista liikennettä. Koulu hoitaa koulukuljetusasiat yhteistyössä huoltajien kanssa. Maksuttoman kuljetuksen vaihtoehtona on oppilaan kuljettamista tai saattamista varten myönnettävä riittävä avustus. Lapset, jotka kuuluvat pidennetyn oppivelvollisuuden piiriin, ovat oikeutettuja koulukuljetukseen. Kaikilla koululaisilla on oikeus koulukuljetukseen, jos matka kouluun on yli 5 kilometriä tai matka on vaarallinen. Lisätietoa saa kunnan opetus- ja sosiaalitoimesta sekä lastenneuvolasta.

4.22 OSITTAINEN HOITOVAPAA

(Työsopimuslaki)

Vammaisen tai pitkäaikaisesti sairaan lapsen vanhemmilla on oikeus käyttää osittaista hoitovapaata siihen asti kun lapsi täyttää 18 vuotta, jos lapsi vaatii erityistä huoltoa tai hoitoa. Järjestelyistä tulee sopia työnantajan kanssa. Osittaista hoitovapaata voi käyttää työajan lyhentämiseen esimerkiksi tekemällä 6-tuntisia työpäiviä tai 4-päiväistä työviikkoa, mutta keskimäärin lyhennetty työskentelyaika voi olla enintään 30 tuntia viikoittain. Työajan lyhennyksen osalta ei makseta palkkaa. Kela maksaa hoitorahaa lapsen 3. lukuvuoteen asti (ks. 4.1).

4.23 PIDENNETTY OPPIVELVOLLISUUS

(Perusopetuslaki, Asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskelijaterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta)

Lapsille, jotka eivät todennäköisesti saavuta perusopetukselle asetettuja tavoitteita yhdeksässä vuodessa, määritetään pidennetty oppivelvollisuus. Pidennetyssä oppivelvollisuudessa suoritetaan perusopetuksen yleinen oppimäärä joko erityiskoulussa tai yleisopetuksessa. Yksittäisiä oppiaineita voidaan mukauttaa lapsen yksilöllisen tilanteen mukaan.

Pidennetty oppivelvollisuus kestää 11 vuotta ja sen piirissä olevat lapset voivat saada esiopetusta jo viisivuotiaana. Oppilaalle laaditaan lapsen esiopetuksen oppimissuunnitelma (LEOPS) ja hänen oppivelvollisuutensa alkaa 6-vuotiaana. Lapsella on tarvittaessa oikeus myös koulu-/koulunkäyntiavustajaan. Pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevien lasten opetuksen järjestämisvastuu on kunnalla.

Jos lapselle tehdään päätös pidennetystä oppivelvollisuudesta, hänelle tehdään samalla päätös erityisopetukseen ottamisesta. Perusopetuslain mukaan jokaiselle erityisopetukseen otetulle tai siirretylle oppilaalle on laadittava henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma (HOJKS).

4.24 KIIREETÖN MIELENTERVEYSPALVELUIHIN PÄÄSY

(Kansanterveyslaki, Terveystieteiden tutkimuslaki)

Alle 23-vuotiaan on päästävää psykiatriseen erikoissairaanhoidon 3 kuukaudessa.

5 TOIMEENTULO

5.1 VAMMAISTUKI 16 VUOTTA TÄYTTÄNEELLE

(Vammaistukilaki ja –asetus)

16 vuotta täyttäneen vammaistuen tarkoitus on helpottaa selviytymistä jokapäiväisessä elämässä, työssä ja opiskelussa. Vammaistukea maksetaan 16 vuotta täyttäneelle sairaalle tai vammaiselle henkilölle, jonka toimintakyky on heikentynyt vähintään vuoden ajan.

Toimintakyvyn katsotaan heikentyneen silloin, kun sairaus tai vamma heikentää kykyä huolehtia itsestään, selviytyä välttämättömistä kotitaloustöistä tai selviytyä työ- ja opiskelutehtävistä. Lisäksi sairauden tai vamman tulee aiheuttaa haittaa, joka yleensä arvioidaan lääketieteellisin perustein, avuntarvetta, ohjauksen ja valvonnan tarvetta ja/tai erityiskustannuksia.

Eryityskustannukset ovat tarpeellisia ylimääräisiä kustannuksia, jotka sairaus tai vamma aiheuttaa. Kustannuksina hyväksytään yleensä vain jatkuvat kustannukset. Niitä tulee olla vähintään 6 kuukauden ajalta.

Eryityskustannuksia ovat esimerkiksi sairaanhoito- ja lääkekulut, ylimääräiset matkakustannukset, kotipalvelun tai kotisairaanhoidon kustannukset, ylimääräiset vaatekustannukset ja erityisruokavalion noudattamisesta aiheutuvat kustannukset. Eryityskustannuksiksi ei lueta esimerkiksi normaaleja ruoka- tai vaatekuluja, harrastustoiminnan, laitteiden hankinnan tai auton kuluja.

Vammaistuki maksetaan kolmeen ryhmään porrastettuna haitan, avuntarpeen, ohjauksen ja valvonnan tarpeen sekä erityiskustannusten määrän perusteella. Vammaistuki on verotonta tuloa.

Perusvammaistuki 89,18 euroa/kk: Jos sairaudesta, viasta tai vammasta aiheutuu olennaista haittaa ja jatkuvia erityiskustannuksia, saattaa olla oikeus perusvammaistukeen.

Eryityskustannuksia tulee olla vähintään perusvammaistuen verran kuukautta kohden.

Perusvammaistukea ei makseta pelkkien erityiskustannusten tai pelkän haitan perusteella.

Korotettu vammaistuki 208,09 euroa/kk: Jos sairaudesta tai vammasta aiheutuu huomattavaa haittaa tai huomattavia erityiskustannuksia tai tarvetta säännölliseen ohjaukseen ja valvontaan tai tarvetta toisen henkilön antamaan apuun henkilökohtaisissa toiminnoissa, kotitaloustöissä ja asioinnissa kodin ulkopuolella viikoittain, saattaa olla oikeus korotettuun vammaistukeen. Korotettua vammaistukea voidaan maksaa pelkkien erityiskustannusten perusteella, mutta erityiskustannuksia tulee olla ainakin maksettavan tuen verran.

Ylin vammaistuki 403,50 euroa/kk: Ylimpään vammaistukeen on oikeutettu vaikeasti vammainen henkilö. Tuen voi saada myös sellainen hakija, joka tarvitsee runsaasti ohjausta tai valvontaa taikka päivittäin paljon toisen henkilön apua henkilökohtaisissa toiminnoissaan. Tuki voidaan myöntää myös erittäin huomattavien erityiskustannusten perusteella, jolloin niitä tulee olla vähintään ylimmän vammaistuen verran kuukausittain.

Sokea, liikuntakyvytön tai varhaiskuuro hakija on aina oikeutettu ylimpään vammaistukeen.

Vammaistukea ei voida myöntää, jos saa Kelasta tai työeläkelaitoksesta vanhuuseläkettä, varhennettua vanhuuseläkettä, täyttä työkyvyttömyyseläkettä, kuntoutustukea tai yksilöllistä varhaiseläkettä tai vastaavaa etuutta ulkomailta, tapaturman tai liikennevahingon perusteella

maksettavaa täyttä työkyvyttömyyseläkettä tai sellaista ansionmenetykskorvausta, jota maksetaan, kun liikennevahingon sattumisesta on kulunut vuosi tai maahanmuuttajan erityistukea.

Kun vammaistuen saaja siirtyy vanhuuseläkkeelle, täydelle työkyvyttömyyseläkkeelle, kuntoutustuelle (määräaikainen työkyvyttömyyseläke) tai varhennetulle vanhuuseläkkeelle, hän voi hakea eläkettä saavan hoitotukea. Verotonta vammaistukea voidaan myöntää takautuvasti enintään kuudelta kuukaudelta.

Vammaistukea haetaan Kelasta.

5.2 ELÄKETTÄ SAAVAN HOITOTUKI

(Vammaisetuslaki ja -asetus)

Eläkettä saavan hoitotuki on tarkoitettu tukemaan sairaan tai vammaisen eläkkeensaajan kotona asumista ja siellä tapahtuvaa hoitoa. Lisäksi se korvaa sairaudesta tai vammaisuudesta aiheutuvia erityiskustannuksia. Toimintakyvyn tulee olla heikentynyt sairauden tai vamman vuoksi yhtäjaksoisesti vähintään vuoden ajan. Toimintakyvyn katsotaan olevan heikentynyt, kun sairaus tai vamma heikentää kykyä huolehtia itsestään (esim. peseytyä tai pukeutua), tehdä välttämättömiä kotitaloustöitä tai asioida kodin ulkopuolella. Lisäksi sairauden tai vamman pitää aiheuttaa säännöllistä avuntarvetta, ohjauksen tai valvonnan tarvetta tai jatkuvia erityisiä kustannuksia.

Eläkettä saavan hoitotukea voi saada täytettyään 16 vuotta. Sen saaminen edellyttää Suomessa asumista ja eläketulon saamista tai sitä vastaavaa tuloa. Eläkettä saavan hoitotuki maksetaan kolmeen ryhmään porrastettuna avuntarpeen, ohjauksen ja valvonnan tarpeen sekä erityiskustannusten määrän perusteella.

Perushoitotuki 59,73 euroa/kk: Vähintään viikoittain apua henkilökohtaisissa toiminnoissa tai ohjausta ja valvontaa niissä oikeuttaa perushoitotukeen. Avun, ohjauksen tai valvonnan tarve pelkästään kotitaloustöissä tai asioiden hoidossa ei oikeuta hoitotukeen. Perushoitotukea voidaan myöntää myös erityiskustannusten perusteella, jos niitä on keskimäärin perushoitotuen verran kuukaudessa. Sokealla ja liikuntakyvyttömällä on aina oikeus vähintään perushoitotukeen.

Korotettu hoitotuki 148,69 euroa/kk: Jokapäiväinen aikaa vievää avun tarve useissa henkilökohtaisissa toiminnoissa (esim. syömisessä, pukeutumisessa ja peseytymisessä) tai säännöllinen ohjauksen ja valvonnan tarve synnyttää oikeuden korotettuun hoitotukeen. Korotettua hoitotukea myönnetään myös erityiskustannusten perusteella, jos sairaus tai vamma aiheuttaa niitä huomattavan määrän ja vähintään tuen verran kuukausittain.

Ylin hoitotuki 314,41 euroa/kk: Ympäri vuorokautinen tarve toisen henkilön hoitoon ja valvontaan oikeuttaa ylimpään hoitotukeen. Sitä voi saada myös erityisten kustannusten perusteella, jos niitä on vähintään ylimmän hoitotuen verran kuukausittain.

Henkilökohtaisilla toiminnoilla tarkoitetaan mm. pukeutumista, peseytymistä, liikkumista tai toimintoja, jotka liittyvät sosiaaliseen vuorovaikutukseen.

Erytyiskustannuksia ovat esimerkiksi sairaanhoito- ja lääkekulut, ylimääräiset matkakustannukset, kotipalvelun tai kotisairaanhoidon kustannukset, ylimääräiset vaatekustannukset ja

erityisruokavalion noudattamisesta aiheutuvat kustannukset. Erityiskustannuksiksi ei lueta esimerkiksi normaaleja ruoka- tai vaatekuluja, harrastustoiminnan, laitteiden hankinnan tai auton kuluja

Verotonta hoitotukea voidaan myöntää takautuvasti enintään kuudelta kuukaudelta.

Eläkettä saavan hoitotukea haetaan Kelasta.

5.3 SAIRAUSPÄIVÄRAHA

(Sairausvakuutuslaki)

Sairauspäiväraha korvaa alle vuoden kestävästä työkyvyttömyyden aiheuttamaa ansionmenetystä.

Kela maksaa sairauspäivärahaa 16 - 67 -vuotiaalle hakijalle, jos hän ei sairautensa vuoksi kykene tekemään työtä ja on ollut työssä kolmen kuukauden aikana ennen työkyvyttömäksi tuloaan. Tämä koskee hakijaa, joka on ollut ansiotyössä, yrittäjänä, hoitamassa omaa talouttaan, opiskelemassa päätoimisesti, työttömänä työnhakijana, sapattivapaalla tai vuorotteluvapaalla. (=työedellytys)

Hakijalla on oikeus päivärahaan vasta, kun hänen työkyvyttömyytensä on kestänyt yhtäjaksoisesti omavastuuajan, joka on sairastumispäivä ja yhdeksän seuraavaa arkipäivää. YEL- ja Myel -vakuutetulla omavastuu-aika on neljä päivää. Jos työedellytys ei täyty, voi sairauspäivärahaa saada vasta, kun työkyvyttömyys on jatkunut yhtäjaksoisesti 55 päivää.

Päivärahaa maksetaan yleensä enintään 300 päivältä, jonka jälkeen samasta sairaudesta maksetaan sairauspäivärahaa vasta vuoden työkykyisyyden jälkeen. Jos kuitenkin palaa työhön vähintään 30 päiväksi, mutta tarvitsee saman sairauden takia lisää sairauslomaa esim. leikkauksen takia, voi olla mahdollisuus saada sairauspäivärahalle vielä 50 päivän jatkoajan.

Päivärahan suuruus määrittyy yleensä verotuksessa vahvistetun vuosityötulon mukaan, joten vuoden 2012 sairauspäiväraha lasketaan vuoden 2010 verotettujen työtulojen mukaan. Kela saa tiedon vuosityötuloista suoraan verottajalta. Jos hakijan tulot ovat vuodesta 2010 kasvaneet vähintään 20 prosenttia, hän voi hakea päivärahaa niiden perusteella. Sairauspäivärahaa voi saada, vaikka ei olisi lainkaan työtuloja. Tällöin päivärahaa maksetaan 22,96 euroa/arkipäivä sen jälkeen kun työkyvyttömyys on kestänyt yhtäjaksoisesti 55 päivää.

Sairauspäivärahaa maksetaan arkipäiviltä, joiksi lasketaan päivät maanantaista lauantaihin pois lukien sunnuntait ja arkipyhät.

Jos työnantaja maksaa työntekijälle sairausloman ajalta palkkaa, sairauspäiväraha maksetaan työnantajalle.

Kun hakijan oikeus sairauspäivärahaan päättyy, mutta työkyvyttömyys jatkuu, on haettava työkyvyttömyyseläkettä. (ks. 5.8.3)

Sairauspäivärahaa haetaan Kelasta.

5.4 OSASAIRAUSPÄIVÄRAHA

(Sairausvakuutuslaki)

Osasairauspäivärahan tarkoitus on tukea työkyvyttömän henkilön työssä pysymistä ja paluuta työhön. Kokoaikaisessa työsuhteessa oleva sopii työnantajansa kanssa työhön paluusta osa-aikaisesti. Tältä ajalta hän saa Kelan maksamaa osasairauspäivärahaa.

Osasairauspäiväraha on tarkoitettu 16 – 67-vuotiaalle kokoaikatyötä tekeväälle työntekijälle tai yrittäjälle. Osasairauspäivärahaa maksetaan ilman omavastuu-aikaa, kun se jatkuu välittömästi sairauspäivärahan tai kuntoutusrahan jälkeen. Jos osasairauspäivärahaa haetaan suoraan ilman edeltävää sairauspäivärahaa, osasairauspäivärahassa on omavastuu-aika. Omavastuuajan työntekijän on oltava kokonaan pois työstä ja osa-aikainen työskentely voidaan aloittaa vasta tämän jälkeen.

Osa-aikaiseen työhön paluu on vapaaehtoinen järjestely, johon tarvitaan sekä työntekijän että työnantajan suostumus. Se ei saa vaarantaa terveyttä eikä toipumista. Työajan on vähennyttävä 40 – 60 % aiemmasta ja yrittäjällä työ määrän tulee vähentyä 40 – 60 %.

Osasairauspäiväraha on suuruudeltaan puolet sairauspäivärahan määrästä.

Osasairauspäivärahasta vähennetään muut saman työkyvyttömyyden perusteella maksettavat ansionmenetyskorvaukset. Jos työnantaja maksaa osa-aikatyön ajalta kokoaikatyön palkkaa, osasairauspäiväraha maksetaan työnantajalle.

Etuuksia maksetaan vähintään 12 arkipäivää (n. 2 viikkoa) ja enintään 72 arkipäivää (n. 3 kk).

Arkipäiviä ovat päivät maanantaista lauantaihin pois lukien sunnuntait ja arkipyhät.

Enimmäisaikaan lasketaan kaikki osasairauspäivärahapäivät viimeiseltä kahdelta vuodelta. Jos osasairauspäiväraha-oikeutesi enimmäisaika täyttyy, voit saada osasairauspäivärahaa saman sairauden vuoksi uudelleen vasta, kun olet ollut työkykyinen vuoden ajan.

Osasairauspäivärahaa haetaan Kelasta.

5.5 TOIMEENTULOTUKI

(Toimeentulotukilaki)

Jos henkilön tulot ja varat eivät riitä välttämättömiin jokapäiväisiin menoihin, voi hänellä olla oikeus kunnan myöntämään toimeentulotukeen. Toimeentulotuki on viimesijainen toimeentuloturvan muoto ja se on tarkoitettu väliaikaiseksi tukimuodoksi, kunnes henkilö saa hänelle kuuluvia ensisijaisia etuuksia.

Toimeentulotuki koostuu perustoimeentulotuesta, täydentävästä toimeentulotuesta ja ehkäisevästä toimeentulotuesta.

Perustoimeentulotukena maksetaan perusosaa, jolla saajan pitää kattaa ravintomenot, vaatemenot, vähäiset terveydenhuoltomenot, henkilökohtaisen puhtauden ja kodin puhtauden menot, paikallisliikenteen maksut, lehtitilaukset, televisiolupa, puhelimen käyttö sekä harrastus- ja virkistystoiminta. Perusosan määrä yksinasuvalle aikuiselle on 444,26 euroa/kk ja yksinhuoltajalle 488,69 euroa/kk. Avio- ja avopuolisoiden sekä lasten perusosat ovat pienempiä.

Perusosan lisäksi perustoimeentulotukea annetaan kohtuullisiin asumismenoihin, sähkölaskuun, kotivakuutukseen ja vähäistä suurempiin terveydenhuoltomenoihin.

Täydentävään toimeentulotukeen sisältyvät erityismenot, joita ovat lasten päivähoitomaksu, ylimääräiset asumiskustannukset (esimerkiksi muuttokustannukset) ja erityistarpeista ja –oloista aiheutuvat menot.

Ehkäisevän toimeentulotuen perusteet kunnat päättävät itse. Sen tarkoituksena on edistää henkilön ja perheen omatoimista suoriutumista ja ehkäistä syrjäytymistä. Ehkäisevää toimeentulotukea voidaan myöntää esimerkiksi ylivelkaantumisesta tai taloudellisen tilanteen äkillisestä heikentymisestä aiheutuvien vaikeuksien lieventämiseksi.

Hakijalla on oikeus saada toimeentulotukipäätös seitsemän arkipäivän kuluessa. Tämä edellyttää, että hakemuksessa on kaikki päätöksenteossa tarvittavat selvitykset. Kiireellisessä tilanteessa toimeentulotukipäätös on tehtävä samana tai viimeistään seuraavana päivänä. Hakijan on päästävä keskustelemaan henkilökohtaisesti kunnan sosiaalityöntekijä tai sosiaaliohjaajan kanssa viimeistään seitsemäntenä arkipäivänä siitä, kun hän on sitä pyytänyt.

Toimeentulotukea haetaan kunnan sosiaalitoimistosta.

Lisää tietoa saa Oppaasta toimeentulotukilain soveltajille (STM:n julkaisuja 2007:11).

5.6 SOSIAALINEN LUOTOTUS

(Laki sosiaalisesta luototuksesta)

Jotkut kunnat myöntävät osana omaa sosiaalitoimeaan pieniä lainoja. Sosiaalinen luotto on tarkoitettu pienituloiselle ja vähävaraiselle henkilölle, joilla ei ole eri syistä kuten muun muassa vakuuksien puuttumisen tai maksuhäiriömerkintöjen vuoksi, mahdollisuutta saada kohtuuhintaista lainaa esimerkiksi pankista. Sosiaalista luottoa on voitu myöntää kodin hankintoihin, pieniin asunnon muutostöihin, takuuvuokriin, työn edellyttämän auton tai työvälineiden ostoon, vuokra- ja osamaksurästeihin sekä muihin itsenäiseen selviytymiseen liittyviin menoihin.

Ennen luoton myöntämistä on selvitettävä hakijan mahdollisuus saada toimeentulotukea. oikeutta toimeentulotuen saamiseen ei voida rajoittaa sillä perusteella, että asiakkaalla on mahdollisuus saada sosiaalinen luotto.

Mahdollisuutta sosiaaliseen luottoon voi tiedustella oman kunnan sosiaalitoimistosta.

5.7 TALOUS- JA VELKANEUVONTA

(Laki talous ja velkaneuvonnasta)

Jos henkilö tarvitsee apua maksu- ja velkaongelmien hoidossa, hän voi varata ajan oman kunnan talous- ja velkaneuvojalta. Neuvoja auttaa kokonaistilanteen kartoittamisessa, sovintoratkaisuehdotusten laatimisessa, velkajärjestelyhakemusten ja maksuohjelman laatimisessa ja tarkistamisessa. Neuvoja kertoo myös tarvittaessa muista tukipalveluista ja voi olla mukana sovintoneuvotteluissa velkojien kanssa. Neuvonta on maksutonta. Yhteystiedot Kuluttajaviraston sivuilta, www.kuluttajavirasto.fi. Velkaneuvontaa saa myös Takuusäätiöstä, www.takuusaatio.fi.

5.8 ELÄKEJÄRJESTELMÄ

(Kansaneläkelaki ja –asetus, Työeläkelait)

Suomen eläkejärjestelmä turvaa toimeentulon vanhuuden, työkyvyttömyyden ja perheenhuoltajan kuoleman varalta. Lakisääteinen eläkejärjestelmä koostuu työeläkkeestä ja kansaneläkkeestä. Työeläke on ansioiden mukaan kertyvä eläke. Kansaneläke on vähimmäisturvan varmistava eläke sille, jolle ei ole kertynyt lainkaan työeläkettä tai kertynyt työeläke on pieni.

Kummankin eläkejärjestelmän etuuksiin kuuluu vanhuuseläke, työkyvyttömyyseläke ja perhe-eläke. Järjestelmät hieman poikkeavat toisistaan.

Vanhuuseläke on etuus, joka mahdollistaa ikääntyneen jäämisen pois työelämästä osa-aikaisesti tai kokonaan.

Työkyvyttömyyseläke korvaa pitkäaikaisen työkyvyttömyyden aiheuttamaa ansiotulojen menetystä.

Kuntoutustuki on määräaikainen työkyvyttömyyseläke.

Työttömyyseläke mahdollistaa ikääntyneen pitkäaikaistyöttömän siirtymisen eläkkeelle.

Perhe-eläkettä maksetaan kuolleen henkilön puolisolle ja lapsille.

Lakisääteistä pakollista eläketurvaa on mahdollista täydentää työnantajan järjestämällä tai itse hankitulla lisäeläketurvalla.

5.8.1 Työeläkettä työssäolon ja ansioiden mukaan

Työeläkejärjestelmä perustuu useaan lakiin. Omat eläkelakinsa on mm. työntekijöille, merimiehille, kuntien työntekijöille, valtion työntekijöille ja yrittäjille.

Työeläkettä saa henkilö, jolle on kertynyt ansioiden mukaista eläkettä työsuhteessa tai yrittäjätoiminnassa. Työeläkkeen suuruus määräytyy ansioiden mukaan. Työeläkeyhtiöt lähettävät vakuutetuille vuosittain työeläkeotteen. Siitä voi seurata eläkkeen karttumista.

Työeläkejärjestelmän mukaiselle vanhuuseläkkeelle voi jäädä 63 - 68-vuotiaana. Vanhuuseläkkeelle voi jäädä jo 62 vuotta täytettyään, mutta varhennettu eläke maksetaan pysyvästi alennettuna. Osa-aikaeläkettä voi saada 58 vuotta täyttänyt työntekijä.

Kaikkia eläkkeitä täytyy hakea. Työeläkettä haetaan siltä eläkelaitokselta, jossa työntekijä tai yrittäjä on ollut viimeksi vakuutettuna.

Neuvontaa, hakuohjeita ja –lomakkeita kaikkiin eläkkeisiin saa Eläketurvakeskuksesta ja Kelasta.

5.8.2. Kansaneläkettä Suomessa asuvalle

Kansaneläkettä voi saada Suomessa asuva henkilö, joka ei saa lainkaan työeläkettä tai jonka työeläke jää pieneksi.

Kansaneläke pienenee työeläkkeen kasvaessa. Täyden eläkevähenteisen kansaneläkkeen saa, jos muut eläkkeet ja korvaukset eivät ylitä yksinasuvalla 53,70 euroa/kk ja toisaalta kansaneläkettä ei saa lainkaan, jos muut eläkkeet ja korvaukset ylittävät 1257,96 euroa/kk.

Kansaneläkkeen määrä riippuu paitsi muista eläkkeistä myös 16 ja 65 ikävuoden välillä Suomessa asutun ajan pituudesta. Täyden kansaneläkkeen saa, jos asuinvuosia on vähintään 40. Täysi eläkevähenteinen kansaneläke on 608,63,46 euroa/kk ja avo- tai aviopuolisoilla 539,85 euroa/kk. (Takuueläke ks. 5.8.8)

Kansaneläkejärjestelmästä maksetaan vanhuuseläkettä 65 vuotta täyttäneille. Vanhuuseläkkeen hakemista voi lykätä, jolloin sitä maksetaan korotettuna.

Varhennettua kansaneläkettä voi halutessaan saada 62 vuotta täyttänyt henkilö. Se kuitenkin pienentää eläkettä pysyvästi.

Työkyvyttömyyseläkkeestä, työttömyyseläkkeestä ja perhe-eläkkeestä kerrotaan jäljempänä.

Kansaneläkettä haetaan Kelasta.

5.8.3 Työkyvyttömyyseläke

Työkyvyttömyyseläkettä voi saada 16–65 -vuotias henkilö, joka ei sairauden, vian tai vamman vuoksi kykene ansaitsemaan toimeentuloaan.

Työkykyä arvioidaan lääkärinlausunnon perusteella. Hakijan ikään, ammattiin, koulutukseen, asuinpaikkaan ja mahdollisuuksiin saada ammattitaitoaan vastaavaa työtä kiinnitetään arvioinnissa myös huomiota.

Työkyvyttömyyseläkkeellä korvataan pitkäaikaisen työkyvyttömyyden (=sairauspäiväraha-oikeus täyttyy 300 päivän jälkeen) aiheuttamaa ansiotulojen menetystä.

Eläke voi olla täysi työkyvyttömyyseläke tai määräaikainen kuntoutustuki niin työeläkkeenä kuin kansaneläkkeenä. Sen sijaan osatyökyvyttömyyseläke tai osakuntoutustuki on mahdollista vain työeläkejärjestelmässä.

Työkyvyttömyyseläke muuttuu vanhuuseläkkeeksi työeläkkeensaajan täyttäessä 63 vuotta ja kansaneläkkeensaajan 65 vuotta.

Työeläkejärjestelmän mukaisissa työkyvyttömyyseläkkeissä otetaan huomioon ansiot ennen työkyvyttömäksi tuloa ja tuleva aika eläketapahtumasta vanhuuseläkeikään. Tulevan ajan ansio määräytyy pääsääntöisesti eläketapahtumavuotta edeltäneiden viiden viimeisen kalenterivuoden ansioiden perusteella. Huomioon otetaan vain Suomen eläkelakien mukaan vakuutetut työansiot.

Kansaneläkejärjestelmässä työkyvyttömyyseläkettä maksetaan, jos henkilö ei saa muuta eläkettä tai muu eläke on pieni. Eläkkeen määrä riippuu myös siitä, kuinka kauan henkilö on asunut Suomessa. Täysi työkyvyttömyyseläke on yksinasuvalla 608,63 euroa/kk ja avo- tai aviopuolisoilla 539,85 euroa/kk. (Takuueläke ks. 5.8.8)

Neuvontaa, hakuohjeita ja –lomakkeita saa Eläketurvakeskuksesta ja Kelasta.

Työtapaturman, ammattitaudin ja liikennevahingon johdosta maksettavista ansionmenetykskorvauksista on kohdassa 5.9.1.

5.8.4. Osatyökyvyttömyyseläke

Osatyökyvyttömyyseläkettä maksetaan työeläkejärjestelmän mukaan, kansaneläkettä ei voi saada osatyökyvyttömyyseläkkeenä.

Osatyökyvyttömyyseläke on tarkoitettu henkilölle, joka pystyy edelleen jatkamaan ansiotyötä sairaudestaan huolimatta. Osatyökyvyttömyyseläkkeen voi saada myös työtön, joka voisi sairaudestaan huolimatta tehdä työtä. Hän voi saada osaeläkkeen rinnalla työttömyyspäivärahaa, josta on vähennetty osaeläkkeen määrä.

Osatyökyvyttömyyseläke myönnetään joko toistaiseksi tai määräajaksi osakuntoutustukena. Osatyökyvyttömyyseläkkeen määrä on puolet täydestä työkyvyttömyyseläkkeestä.

Oikeudesta osatyökyvyttömyyseläkkeeseen voi saada ennakkopäätöksen, joka on voimassa yhdeksän kuukautta. Osatyökyvyttömyyseläke alkaa työkyvyttömyyden alkamista ja ansioiden alenemista seuraavan kuukauden alusta.

Neuvontaa, hakuohjeita ja –lomakkeita saa Eläketurvakeskuksesta ja Kelasta.

Työtapaturman, ammattitaudin ja liikennevahingon johdosta maksettavista ansionmenetykskorvauksista on kohdassa 5.9.1.

5.8.5 Eläkkeellä olevan oikeus ansiotuloihin ja eläkkeiden lepäämään jättäminen

(Laki työkyvyttömyyseläkkeellä olevien työhön paluun edistämisestä, Kansaneläkelaki, Työeläkelait)

Sekä kansaneläkkeen että työeläkkeen lisäksi voi ansaita vähintään 713,73 euroa kuukaudessa. Työeläkkeensaajan tarkka ansioraja ilmoitetaan eläkepäätöksessä tai henkilökohtaisen ansiorajansa voi tarkistaa työeläkelaitokselta ennen ansiotyön alkua. Jos ansiot ylittävät nämä rajat, eläkkeen voi jättää lepäämään vähintään kolmen kuukauden ja enintään kahden vuoden ajaksi. Lepäämässä olevaa eläkettä ryhdytään maksamaan uudelleen, jos työnteko lakkaa tai ansiotulot jäävät alle edellä mainitun tulorajan.

Eläkkeensä lepäämään jättävälle henkilölle maksetaan ylintä vammaistukea 403,50 euroa enintään 24 kuukauden ajan. Vammaistuki maksetaan vain niille, jotka ovat eläkkeellä ollessaan saaneet eläkettä saavan hoitotukea.

Vaikka eläke olisi lepäämässä, henkilö kuuluu edelleen eläkkeensaajan asumistuen piiriin.

5.8.6 Työttömyyseläke

Työttömyyseläkettä voi saada vain 1949 tai sitä ennen syntynyt, 60 - 64-vuotias työtön, joka on jo saanut työttömyyspäivärahaa 500 päivää.

Vuonna 1950 ja sen jälkeen syntyneillä työttömyyseläke korvataan työttömyysturvan lisäpäivillä. Työtön voi jäädä vanhuuseläkkeelle 62 vuotta täytettyään, kun hän on saanut työttömyyspäivärajaa 500 päivää. Eläke on tällöin ansaitun eläkkeen suuruinen ilman varhennusvähennystä.

Neuvontaa, hakuohjeita ja – lomakkeita saa Eläketurvakeskuksesta ja Kelasta.

5.8.7 Perhe-eläke huoltajan kuoleman varalta

Kuolemantapauksen kohdatessa perhettä puolison ja lasten toimeentulo turvataan perhe-eläkkeellä ja leskeneläkkeellä.

Perhe-eläkkeeseen ovat oikeutettuja puoliso, alle 18-vuotiaat lapset ja alle 22-vuotiaat opiskelevat lapset.

Leskeneläkettä maksetaan, jos avioliitto oli solmittu ennen kuin edunjättäjä oli täyttänyt 65 vuotta ja eloonjäänyt 50 vuotta ja puolisoilla on tai on ollut yhteinen lapsi. Jos yhteistä lasta ei ole, leskeneläkettä saa puoliso, joka edunjättäjän kuollessa oli täyttänyt 50 vuotta tai pitkäaikaisesti työkyvytön. Lisäksi edellytetään, että avioliitto oli solmittu ennen kuin leski oli täyttänyt 50 vuotta ja se oli kestänyt vähintään viisi vuotta.

Leskeneläkettä voi saada myös miespuolinen leski.

Avopuolisoilla ei ole oikeutta leskeneläkkeeseen.

Perhe-eläkettä haetaan Kansaneläkelaitokselta ja työeläkelaitoksesta, jossa vainaja on ollut vakuutettuna tai josta hänelle on maksettu työeläkettä.

Työtapaturman tai ammattitaudin seurauksena kuolleen lapsille ja leskelle maksetaan eläkettä ja kuolinpesälle hautausavustusta tapaturmavakuutuksesta. Niitä haetaan ko. vakuutusyhtiöltä tai valtionkonttorilta, jos vainaja oli valtion palveluksessa. Lapset ja puoliso voivat saada korvausta työnantajan ryhmähenkivakuutuksesta tai sairauskassasta, joten omaisten kannattaa ottaa näihin yhteyttä.

5.8.8. Takuueläke

Takuueläke parantaa kaikkein pienituloisimpien eläkeläisten toimeentuloa. Jos eläkkeensaajan kansaeläke ja ansioeläke yhdessä jäävät alle takuueläkerajan vuonna 713,73 euroa/kk, maksetaan puuttuva osa takuueläkkeenä.

Takuueläkkeen suuruuteen vaikuttavat kaikki muut henkilön saamat eläkkeet, myös ulkomailta saadut eläkkeet.

Perhesuhteet eivät vaikuta takuueläkkeeseen.

Takuueläkettä eivät pienennä eläkkeensaajan ansiotulot, pääomatulot ja omaisuus. Myöskään eläkettä saavan hoitotuki, eläkkeensaajan asumistuki ja omaishoidontuki eivät vaikuta sen määrään. Takuueläke pienentää kuitenkin asumistukea ja henkilön tai perheen mahdollisesti saamaa toimeentulotukea.

Takuueläkettä ei makseta, jos hakija saa pelkästään osa-aikaeläkettä, osatyökyvyttömyyseläkettä tai perhe-eläkettä.

Takuueläkettä on haettava Kansaneläkelaitokselta. Takuueläkkeessä on 6 kuukauden takautuva hakuaika.

5.9 VAKUUTUKSET

5.9.1 Tapaturma- ja liikennevakuutus

Työnantajalla on oltava lakisääteinen tapaturmavakuutus. Työntekijällä on oikeus työtapaturman ja ammattitaudin aiheuttamasta työkyvyttömyydestä päivärahaan tai eläkkeeseen. Jos työntekijä kykenee osittain työhön, voidaan päivärahaa ja eläkettä maksaa osittaisena. Työntekijän puolisolle ja lapsille maksetaan perhe-eläkettä. Avopuolisolla on oikeus perhe-eläkkeeseen, jos hänellä ja kuolleella on tai on ollut yhteinen lapsi tai heillä on sopimus keskinäisestä elatuksesta.

Omistajan tai haltijan on otettava liikenteessä käytettävälle ajoneuvolle liikennevakuutus. Siitä korvataan liikennevahingosta johtuvan työkyvyttömyyden aiheuttamaa ansionmenetystä. Lisätietoja saa vakuutusyhtiöistä.

5.9.2 Työntekijän pakollinen ryhmähenkivakuutus

Useissa työehtosopimuksissa veloitetaan työnantaja vakuuttamaan työntekijänsä ryhmähenkivakuutuksella. Siitä maksetaan korvausta vakuutetun työntekijän kuolemantapauksissa. Edunsaajia ovat työntekijän aviopuoliso, alle 18-vuotiaat lapset ja 18–21-vuotiaat päätoimisesti opiskelevat lapset. Avopuoliso on edunsaaja vain silloin, kun heillä on yhteinen lapsi tai sopimus keskinäisestä elatuksesta.

Lisätietoja saa vakuutusyhtiöistä tai Internetistä, www.retro.fi.

6 SAIRAANHOIDON MAKSUT JA KORVAUKSET

6.1 KELAN SAIRAANHOITOKORVAUKSET

(Sairausvakuutuslaki)

6.1.1 Yksityislääkärin palkkio, tutkimus ja hoito

Asiakas maksaa aina itse osan yksityislääkärin ja -hammaslääkärin palkkioista, hammashoidon kuluista sekä tutkimuksen ja hoidon kuluista. Kelan korvaus maksetaan valtioneuvoston asetuksella säädettyjen korvaustaksojen perusteella.

Lääkärinpalkkioissa korvaus on 60 % Kelan taksasta. Tutkimuksista ja hoidoista korvaus on 75 % taksasta omavastuun (13,46 €) ylittävältä osalta. Taksaluettelo on nähtävillä Kelan verkkosivuilla www.kela.fi.

Useimmat palveluntuottajat tuottajat kuuluvat suorakorvauksen piiriin, jolloin korvaus huomioidaan jo maksettaessa. Korvaushakemus on lääkärinpalkkiolomakkeen ja tutkimus- ja hoitomääräyksen käänttöpuolella. Sairaanhoitokorvaus on haettava kuuden kuukauden kuluessa siitä, kun maksu on suoritettu.

Yksityisen hammaslääkärin tekemä tutkimus ja ehkäisevä hoito korvataan vain kerran kalenterivuodessa. Yksityisen suuhygienistin ohjaus ja hoito korvataan yksityisen hammaslääkärin määräyksellä tehtynä ja sen korvaustaksa on euromääräinen.

Kela ei korvaa kaikkia hammashoitoon liittyviä toimenpiteitä. Lisätietoa www.kela.fi.

Rintamaveteraaneille ja miinanraivaajille on hammashoidossa erityiskorvauksia, joista saa lisätietoja Kelasta.

6.1.2 Yksityinen sairaalahoito

Osasta yksityissairaalan hoitokustannuksista saa sairausvakuutuskorvausta. Sairausvakuutuskorvausta ei kuitenkaan saa esimerkiksi yksityisten laitosten toimistomaksuista, leikkaussalimaksuista, hoitopäivä- tai poliklinikkamaksuista eikä ennaltaehkäisevän hoidon maksuista.

6.1.3 Yksityislääkärin kirjoittamat lääkärintodistukset

Sairausvakuutuskorvausta voi hakea yksityislääkärin kirjoittamien lääkärinlausuntojen palkkioista, kun lausunto on kirjoitettu sairausvakuutuslain mukaista etuutta varten. Näitä ovat muun muassa lääkekorvausta, sairauspäivärahaa tai kuntoutustarpeen arviointia varten ja todistuksista, jotka Kela on pyytänyt lisäselvityksiä varten.

Korvausta ei voi saada jos sitä haetaan esimerkiksi ajokorttia, oppilaitokseen pyrkimistä, työhöntulotarkastusta tai eläkettä varten.

6.1.4 Lääkekustannusten korvaukset

(Sairausvakuutuslaki, Lääkelaki)

Kelasta voi hakea korvausta lääkkeistä, perusvoiteista ja kliinisistä ravintovalmisteista, joita lääkäri on määrännyt sairauden hoitoon. Kelan korvauksen saa yleensä jo apteekissa esittämällä Kela-kortin. Kela voi korvata lääkärin määräämiä lääkkeitä vain, jos lääkkeiden hintalautakunta on vahvistanut lääkkeelle korvattavuuden ja kohtuullisen tukkuhinnan. Markkinoilla on myös reseptilääkkeitä, joista ei saa sairausvakuutuskorvausta.

Kela korvaa vain tarpeellisia lääkekustannuksia. Edellytyksenä on, että lääkettä käytetään annostusohjeen mukaisesti. Lääkkeitä korvataan enintään kolmeksi kuukaudeksi kerrallaan ja mahdollisimman edullisina pakkauskokoina. Jos lääkkeitä tarvitaan pidemmäksi ajaksi kuin kolmeksi kuukaudeksi kerrallaan, tulee ottaa yhteyttä Kelaan. Lääkekuluja ei korvata, jos lääkkeet on määrätty terveydentilan ylläpitämiseksi tai sairauden ehkäisemiseksi.

Lääkeostoista maksetaan korvauksia kolmessa eri korvausryhmässä. Korvaukset maksetaan prosenttiosuutena lääkkeen hinnasta.

Korvausta ulkomailla syntyneistä lääkekuluista voi joissakin tapauksissa anoa jälkikäteen Kelasta. Lisätietoa luvuissa 10.1. – 10.2.

6.1.4.1 Korvausryhmät

1. Peruskorvattavuus

Reseptilääkkeiden peruskorvaus on 42 prosenttia. Suurin osa reseptilääkkeistä kuuluu tähän korvausryhmään.

2. Erityiskorvattavuus

Jos sairaus on vaikea ja pitkäaikainen, voi Kelasta anoa erityiskorvattavuutta tarvittavalle lääkehoidolle. Erityiskorvattavuutta haetaan lääkärin kirjoittamalla B-lausunnolla. Mikäli erityiskorvattavuus myönnetään, toimitetaan hakijalle uusi Kela-kortti, jossa on merkintä korvattavuusosoikeudesta ja mahdollisesta määräajasta. Erityiskorvattavuus myönnetään niistä lääkkeistä, jotka on ostettu sen jälkeen, kun B-lääkärinlausunto on saapunut Kelan toimistoon. Korvauksen saaminen ja korvausluokka määräytyvät sairauden ja sen vaikeusasteen mukaan.

Peruskorvaus	42 prosenttia lääkkeen hinnasta
Alempi erityiskorvaus	72 prosenttia lääkkeen hinnasta
Ylempi erityiskorvaus	100 prosenttia
Omapastuu	Samalla kertaa ostetusta lääkkeestä maksetaan 3 euron omavastuu.

6.1.4.2 Rajoitetusti peruskorvattavat lääkkeet

Osa kalliista lääkkeistä on rajoitetusti peruskorvattavia. Tämä tarkoittaa sitä, että tietyille potilaille tietyissä sairauksissa näillä lääkkeillä on merkittävä hoidollinen arvo. Näissä erityistapauksissa peruskorvattavuutta tulee hakea erillisellä B-lääkärinlausunnolla.

Oikeuden perus- tai erityiskorvattavuuteen voi tietyissä sairauksissa saada erityisehdoin reseptimerkinnällä ilman erillistä lääkärinlausuntoa.

6.1.4.3 Lääkevaihto ja viitehintajärjestelmä

Lääkärin määräämä lääke voidaan apteekissa vaihtaa halvempaan vastaavaan valmisteeseen. Vaihto tehdään sellaisten lääkevalmisteiden kesken, jotka sisältävät samaa lääkeainetta ja ovat teholtaan ja turvallisuudeltaan vastaavia. Lääkealan turvallisuus- ja kehittämiskeskus Fimea vahvistaa luettelon keskenään vaihtokelpoisista valmisteista.

Lääkkeiden korvattavuuteen vaikuttaa viitehintajärjestelmä. Se koostuu viitehintaryhmistä, jotka muodostuvat keskenään vastaavista, samaa lääkeainetta sisältävistä korvattavista lääkevalmisteista. Viitehintaryhmälle asetettava viitehintaa on korkein hinta, jonka perusteella ryhmään kuuluvalla lääkkeelle maksetaan korvaus. Jos lääke ei kuulu viitehintajärjestelmän piiriin, Kela maksaa korvauksen lääkkeen myyntihinnasta.

Lääkevaihdoista voi myös kieltäytyä ja ostaa viitehintaa kalliimman lääkkeen. Tällöin korvauksen saa vain viitehintaan asti. Viitehinnan ylittävä osuus tulee siis maksaa itse, eikä erotus kartuta lääkkeiden vuotuista omavastuuosuutta.

Lääkäri voi kieltää hoidollisin tai lääketieteellisin perustein lääkkeen vaihdon edullisempaan valmisteeseen tekemällä siitä merkinnän reseptiin. Tällöin potilas saa korvauksen lääkärin määräämästä lääkkeestä ja omavastuuosuus kartuttaa vuotuista lääkkeiden maksukattoa.

6.1.4.4 Annosjakelu

Annosjakelulla tarkoitetaan sitä, että lääkkeet voi ostaa joistakin apteekeista kerta-annoksiin pakattuina. Apteekit perivät annosjakelusta palkkion. Mikäli henkilö on yli 75-vuotias ja käytössä olevia annosjakeluun soveltuvia (tabletteja ja kapseleita) korvattavia lääkkeitä on vähintään kuusi, Kela voi korvata osan palkkiosta. Mikäli lääkäri katsoo annosjakelun tarpeelliseksi, hän tekee siitä merkinnän lääkemääräykseen.

Annosjakelusta perittävästä palkkiosta korvaus on 42 prosenttia (enintään kolmen euron suuruudesta jakelupalkkiosta). Viikon lääkkeistä korvaus on käytännössä enintään 1,26 euroa. Omavastuuosuus ei kerrytä vuotuista lääkekattoa.

6.1.4.5 Lääkekustannusten maksukatto (lääkekatto)

Reseptilääkkeiden kustannuksilla on vuotuinen kattosumma. Oikeus lisäkorvaukseen syntyy, jos saman kalenterivuoden aikana korvatuista lääkkeistä, kliinisistä ravintovalmisteista ja perusvoiteista maksetut omavastuuosuudet ylittävät 700,92 euroa. Vuotuisen omavastuuosuuden täytyttyä potilas maksaa 1,50 euroa/lääke.

Maksukattoa eivät kartuta lääkkeet, joista ei saa sairausvakuutuskorvausta. Mikäli lääke kuuluu viitehintaryhmään ja on viitehintaa kalliimpi, ei viitehinnan ylittävä osuus kartuta maksukattoa.

Kela seuraa lääkeostoja apteekista saatujen tietojen perusteella. Kun omavastuuraja on ylittynyt, Kela lähettää tästä tiedon ja samassa kirjeessä erillisen ilmoituksen, joka on esitettävä apteekissa Kela-kortin lisäksi. Tällöin lisäkorvauksen saa suoraan apteekista.

Lisäkorvausta voi hakea kuitteja vastaan myös jälkikäteen Kelasta viimeistään kuuden kuukauden kuluessa sen vuoden päättymisestä, jonka aikana kattosumma on täyttynyt.

6.1.4.6 Sähköinen resepti

Sähköinen resepti eli eResepti on lääkemääräys, jonka lääkäri laatii ja allekirjoittaa sähköisesti ja tallentaa keskitettyyn tietokantaan, jota kutsutaan Reseptikeskukseksi. Valtakunnallinen Reseptikeskus sisältää sähköiset reseptit ja apteekkien niihin tekemät toimitusmerkinnät. Resepti ja sen toimitustiedot säilyvät Reseptikeskuksessa 2,5 vuotta.

Potilas saa lääkäriltä potilasohjeen, jossa on tiedot määrätystä lääkkeestä. Potilasohje nopeuttaa asiointia apteekissa, mutta se ei ole välttämätön. Kela-kortti on välttämätön lääkekorvausten saamiseksi. eReseptin uusimista voi pyytää apteekista tai terveydenhuollosta.

Täysi-ikäinen voi katsella omia Reseptikeskuksessa olevia tietojaan osoitteessa www.kanta.fi. Palveluun kirjaudutaan henkilökohtaisilla verkkopankkitunnisteilla tai sirullisella henkilökortilla.

Potilaalla on edelleen oikeus saada paperiresepti, jos hän kieltäytyy sähköisestä reseptistä.

Sähköinen resepti tulee voimaan vaiheittain. Kaikilla apteekeilla on oltava mahdollisuus toimittaa sähköinen lääkemääräys 1.4.2012. Julkisen terveydenhuollon velvoite laatia lääkemääräykset sähköisesti tulee voimaan huhtikuussa 2013 ja yksityisen terveydenhuollon velvoite huhtikuussa 2014.

6.1.5 Matkakorvaukset

Kela korvaa sairaudesta ja kuntoutuksesta aiheutuneita kustannuksia. Korvausta voi hakea matkoista lääkäriin, lääkärin määräämään tutkimukseen tai hoitoon terveyskeskukseen, sairaalaan tai yksityiselle lääkäriasemalle. Kela maksaa yleensä korvauksen matkasta lähimpään lääkäriin, tutkimus- tai hoitolaitokseen halvimman kulkuneuvon mukaan. Kela voi korvata myös taksilla tehdyn matkan, jos asiakkaan terveydentila tai puutteelliset liikenneolosuhteet sitä edellyttävät. Aina taksia tai muuta erityiskulkuneuvoa käytettäessä tulee pyytää hoitopaikan todistus (SV 67) matkan tarpeellisuudesta. Todistus voidaan kirjoittaa kertamatkalle, määräajaksi tai toistaiseksi. Erikseen tehty lääkkeiden hakumatkaa apteekkiin ei korvata.

Oman auton käytön kustannuksista on mahdollista saada korvausta 0,20 euroa/kilometri.

Matkat yksityiseen terveydenhuoltoon korvataan vain mikäli tutkimus tai hoito on sairausvakuutuksesta korvattavaa.

6.1.5.1 Matkakorvaus kuntoutusmatkoista

Kela korvaa kuntoutuksesta aiheutuneita matkakuluja. Matkat Kelan kuntoutukseen korvataan Kelan tekemän kuntoutuspäätöksen perusteella. Matkakorvaushakemukseen liitetään kurssin osallistumistodistus.

Järjestöjen toteuttamille sopeutumisvalmennuskursseille matkat korvataan, jos kurssille on hakeuduttu lääkärin kirjallisella läheteellä, jossa on lääkärin suositus kurssille hakeutumisesta. Edellytyksenä on myös, että kurssiohjelmassa on lääkärin tai sairausvakuutuslaissa tarkoitetun muun terveydenhuollon ammattihenkilön (sairaanhoitaja, terveydenhoitaja, kättilö, fysioterapeutti, laboratoriohoitaja, erikoishammasteknikko tai psykologi) antamaa hoitoa, tutkimusta tai hoidon opastusta. Matkakorvaushakemuksen liitteenä tulee olla kurssiohjelma ja osallistumistodistus, jossa on kurssin järjestäjän merkintä siitä, kenen lääkärin läheteeseen sopeutumisvalmennuskurssi perustui ja kopio kuntoutuspäätöksestä.

Kun rintamaveteraani osallistuu Valtiokonttorin järjestämään kuntoutukseen, Kela maksaa hänen matkakulunsa kokonaan.

6.1.5.2 Saattaja

Jos matkan aikana tarvitaan saattajaa, myös tämän matkakuluista voi saada korvausta. Edellytyksenä on, että hoitohenkilökunta on katsonut saattajan tai perheenjäsenen hoitoon osallistumisen tarpeelliseksi. Mikäli saattajan tarve on ilmeinen (esim. asiakas on lapsi), ei erillistä selvitystä tarvita. Saattaja hakee korvausta aina saatettavan henkilön nimissä.

Potilaan ja hänen saattajansa matkat korvataan yleensä sen mukaan, mitä matka olisi tullut maksamaan halvinta matkustustapaa käyttäen (yleensä junalla tai linja-autolla). Muu matkustustapa kuten oma auto, tulee erikseen perustella terveydenhuollosta saatavalla todistuksella (SV 67).

6.1.5.3 Matkakatto

Sairauden tai kuntoutuksen vuoksi tehtyjen matkojen omavastuuosuus on 9,25 euroa yhteen suuntaan tehdyltä matkalta. Vuotuinen omavastuuosuus on 157,25 euroa. Se on yhteinen sekä sairauden että kuntoutuksen vuoksi tehdyille matkoille. Jos matkakatto (157,25 euroa) täyttyy kalenterivuoden aikana, Kela korvaa ylittävän osan kokonaan. Kela seuraa matkakaton täyttymistä ja lähettää sen täytyttyä asiakkaalle matkakustannusten omavastuukortin.

Myös omavastuuta halvemmat, tarpeelliset matkakulut kartuttavat matkakattoa, joten kaikki matkakuitit kannattaa säästää. Matkakustannukset voivat olla henkilön omia, hänen saattajansa tai perheenjäsenen kustannuksia. Korvausta tulee hakea kuuden kuukauden kuluessa matkan maksamisesta. Matkojen omavastuuosuuden täyttymistä voi seurata Kelan sähköisestä asiointipalvelusta, www.kela.fi/asiointi.

6.1.5.4 Taksimatkojen suorakorvaus

Kela siirtyy sairaanhoitopiireittäin taksimatkojen suorakorvausmenettelyyn koko maassa vuoden 2013 syksyyn mennessä. Suorakorvaus korvaa nykyisen [valtakirjamenettelyn](#), jossa asiakas valtuutti taksiryttäjän hoitamaan matkakorvausten haun.

Suorakorvausmenettelyssä asiakkaan tulee tilata taksimatka keskitetystä tilausnumerosta. Tällöin asiakas maksaa matkasta omavastuuosuuden 9,25 euroa [Kela-korttia](#) näyttämällä. Terveystieteiden osasto (SV 67) tai muu selvitys oikeudesta taksin käyttöön tulee säilyttää. Kela voi pyytää sitä myöhemmin. Mikäli matka tilaa muualta kuin keskitetystä tilausnumerosta, joutuu maksamaan koko matkan hinnan, ennen kuin voi hakea korvausta Kelasta.

Matka tulee tilata oman sairaanhoitopiirin tilausnumerosta, kun on saanut vastaanottoajan tai viimeistään matkaa edeltävänä päivänä ennen klo 16.00. Myös kiireellisissä sairaustapauksissa matkan voi tilata tilausnumerosta. Samalla kertaa voi tilata kaikki tiedossa olevat matkat terveydenhuoltoon. Matkalle voi pyytää oman kotikunnan taksia.

Tilausnumeroon soittaessa asiakkaalta kysytään henkilötietojen lisäksi mm. apuvälineistä. Samassa kyydissä voi olla useita matkustajia. Peruutuksesta tulee ilmoittaa taksikeskukseen viipymättä. Lisätietoa saa www.kela.fi.

6.1.5.5 Yöpyminen

Kelasta voi hakea yöpymisrahaa, jos matkalla joudutaan yöpymään tutkimuksen, hoidon, kuntoutuksen tai liikenneolosuhteiden takia. Sitä voi saada enintään 20,18 euroa vuorokaudessa. Yöpymiskustannuksista tulee esittää kuitti. Yöpymisraha ei kerrytä vuotuista matkakattoa.

6.2 KELAN SÄHKÖINEN ASIOINTIPALVELU: SAIRAAHOITOKORVAUKSET

Kelan sähköisessä asiointipalvelussa voi seurata sairaanhoitokorvauksien ja hakemusten käsittelyä. Tiedoissa näkyvät kaikki korvaukset, jotka on maksettu hakijalle itselle, terveydenhuollon palvelujen tuottajalle (esim. yksityiset lääkäriasemat) tai muulle saajalle. Asiointipalvelussa voi seurata myös lääkekaton ja matkakaton täyttymistä. Palveluun kirjaudutaan verkkopankkitunnuksilla tai sähköisellä henkilökortilla. (Ks. luku 1.6)

6.3 JULKISEN SOSIAALI- JA TERVEYDENHUOLLON MAKSUT JA MAKSUKATTO

(Laki ja asetus sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista eli asiakasmaksulaki, Sairausvakuutuslaki, Perustuslaki, Potilaslaki, Sosiaalihuoltolaki, Terveydenhuoltolaki, Laki ihmisen elimien, kudoksien ja solujen lääketieteellisestä käytöstä)

6.3.1 Terveyskeskusmaksut

Terveyskeskuksen kertamaksu voi olla enintään 13,80 euroa ja se voidaan periä kolmelta käyntikerralta kalenterivuodessa. Vaihtoehtona kertamaksulle on vuosimaksu, joka on enintään 27,50 euroa kalenterivuodessa.

Terveyskeskuksen päivystyskäynniltä voidaan periä enintään 18,90 euroa. Päivystysmaksu voidaan periä arkisin klo 20 - 8 välillä sekä lauantaisin, sunnuntaisin ja pyhäpäivinä. Maksu voidaan periä myös vuosimaksun maksaneelta tai henkilöltä, joka on käynyt 3 kertaa vastaanotolla.

Alle 18-vuotiailta ei peritä maksua terveyskeskuksen antamista avopalveluista (esimerkiksi käynti lääkärin vastaanotolla tai hammashoidossa). Terveyskeskuksessa ei peritä maksua neuvolakäynneistä, käynnistä terveydenhoitajan vastaanotolla eikä laboratorio- tai röntgentutkimuksissa.

6.3.2 Kunnallinen hammashoito

Hammashoidosta peritään perusmaksu, jonka summa määräytyy hoidon antajan koulutuksen mukaan. Esimerkkejä perusmaksuista:

- suuhygienisti 7,50 euroa
- hammaslääkäri 9,60 euroa
- erikoishammaslääkäri 14,00 euroa

Lisäksi suoritetuista toimenpiteistä peritään aina erillinen maksu niiden laadun ja laajuuden mukaan. Kunnallinen hammashoito on maksutonta alle 18-vuotiaille.

6.3.3 Sairaalamaksut

Sairaalat voivat periä maksun poliklinikkakäynnistä, päiväkirurgisesta toimenpiteestä, hoitopäivältä, sarjahoidosta ja kuntoutuksesta.

Sairaalan poliklinikkamaksu on enintään 27,50 euroa käynniltä.

Päiväkirurgisesta toimenpiteestä voidaan periä enintään 90,30 euroa. Päiväkirurgian maksun lisäksi voidaan periä hoitopäivämaksu silloin, kun potilas joutuu ennalta suunnittelemattomasti jäämään hoitoon yön yli komplikaation tms. vuoksi.

Sairaalan hoitopäivä maksaa 32,60 euroa. Psykiatrisessa sairaalassa maksu on 15,10 euroa, psykiatrian poliklinikalla käynneistä ei peritä maksua. Päivä- tai yöhoito sairaalassa maksaa enintään 15,10 euroa vuorokaudessa.

Vuodeosastohoidosta voidaan alle 18-vuotiaalta periä hoitopäivämaksu sekä terveyskeskuksessa että sairaalassa enintään 7 päivältä kalenterivuodessa. Sairaalan poliklinikkakäynnistä peritään maksu myös alle 18-vuotiailta.

6.3.4 Elinluovuttajan maksuttomat terveyspalvelut

Elinluovuttajille toimenpiteestä aiheutuvat kustannukset, tutkimukset ja hoito ovat maksuttomia. Maksuton hoito sisältää luovutukseen liittyvät tutkimukset ja toimenpiteet sekä avo- että laitoshoidossa. Maksutonta on myös luovuttajalle luovutuksesta mahdollisesti aiheutuvien

komplikaatioiden tutkimus ja hoito. Henkilö on oikeutettu myös sairauspäivärahaan. Lääkkeisiin ja matkakustannuksiin voi hakea sairausvakuutuskorvausta. Jos työnantaja maksaa elinluovuttajalle työkyvyttömyysajalta palkkaa, sairausvakuutuslain mukainen päiväraha maksetaan työnantajalle.

6.3.5 Sarjahoito ja kuntoutushoito

Sarjahoito maksaa enintään 7,50 euroa hoitokerralta. Maksun voi periä enintään 45 käynnistä kalenterivuodessa. Sarjahoitoa ovat muun muassa jatkuva dialyysihoito, säde- tai sytostaattihoito ja lääkinnällinen kuntoutus.

Kuntoutushoidosta voidaan periä enintään 11,30 euroa hoitopäivältä, kun vammaisen tai kehitysvammaisen saa kuntoutushoitoa laitoksessa.

6.3.6 Pitkäaikainen laitoshoido

Pitkäaikaisesta laitoshoidosta peritään enintään 85 prosenttia hoidettavan nettotuloista. Jos laitoshoidossa olevalla on kotona asuva pienituloisempi puoliso, maksu on 42,5 prosenttia puolisoitten yhteenlasketuista nettotuloista. Tuloista on jäätävä vähintään 99 euroa kuukaudessa henkilön omaan käyttöön.

6.3.7 Lääkärintodistukset

Lääkärintodistuksesta ei tulisi periä maksua perusterveydenhuollossa (terveyskeskus) silloin, kun todistus liittyy hoitoon (esimerkiksi sairauslomatoimisto työnantajalle tai lähete kuntoutusta varten). Eduskunnan oikeusasiamies on ilmoittanut syksyllä 2010 sosiaali- ja terveysministeriölle lääkärintodistuksia koskevan lainsäädännön täsmentämistarpeen ja pyytänyt ministeriötä ilmoittamaan toimenpiteistä, joihin se on ryhtynyt asiassa.

Maksua ei saa periä nuorison terveystodistuksesta, joka on koulu- ja opiskelijaterveydenhuollon käyntien yhteydessä kerättyihin tietoihin perustuva terveystodistus. Muut lääkärintodistukset ovat maksullisia. Ajokortin saamiseksi tarvittavan lääkärintodistuksen maksu on enintään 40,90 euroa ja muiden maksullisten todistusten enimmäismaksu on 33,90 euroa.

6.3.8 Sakkomaksu

Sakkomaksu voidaan periä käyttämättä ja peruuttamatta jääneestä palvelusta. Tällaisia ovat terveyskeskuslääkärin vastaanotto, erikoissairaanhoidon avohoidon käynti, hammashuollon käynti tai kallis kuvantamistutkimus (esimerkiksi röntgen-, ultraääni- tai magneettikuvaus tai tietokonetomografia). Maksu on enintään 33,90 euroa ja se voidaan periä 15 vuotta täyttäneiltä.

6.3.9 Kotipalvelu, kotisairaanhoido ja kotihoito

Kotipalvelun ja kotisairaanhoidon maksut määräytyvät sen mukaan, onko hoito tilapäistä vai jatkuvaa. Tilapäisestä kotipalvelusta voidaan periä kunnan päättämä kohtuullinen maksu,

kuitenkin enintään 13,80 euroa lääkärin tai hammaslääkärin suorittamasta kotikäynnistä ja enintään 8,70 euroa muun henkilön (esim. kodinhoitajan tai sairaanhoitajan) suorittamasta kotikäynnistä. (Ks. luku 3.1.3)

Jatkuvasta kotihoidosta peritään kuukausimaksu, joka määräytyy palvelun laadun, määrän ja saajan maksukyvyyn sekä perheen koon mukaan. Maksukykyä määriteltäessä otetaan huomioon palvelun saajan ja hänen kanssaan yhteistaloudessa elävän puolison tulot.

Kunnat voivat tarjota henkilölle palveluseteliä, jonka enimmäisarvo on 25 euroa tunnilta ja vähimmäisarvo on 7 euroa tunnilta tulorajat huomioonottaen. Setelillä voi itse hankkia tarvitsemansa kotipalvelun tai kotisairaanhoidon palvelut kunnan hyväksymältä palveluntuottajalta. Palvelusetelistä voi kieltäytyä. (Ks. lisätietoa luku 3.2 Palveluseteli.)

6.3.10 Kotisairaala

Kotisairaalahoido on lääkärijohtoista, hoitotiimin antamaa ympärivuorokautista kotihoitoa, joka korvaa laitoshoidon. Kotisairaalan hinnat selviävät oman kotikunnan terveystoimesta.

6.3.11 Hoitotarvikkeet

(Terveystoimilaki)

Kotona tapahtuvaan sairauden hoitoon saa terveyskeskuksesta erilaisia hoitotarvikkeita, kuten diabeetikon hoitovälineitä, sidetarpeita, avannetarvikkeita tai vaippoja. Hoitosuunnitelmaan kuuluvat hoitotarvikkeet ovat maksuttomia.

6.3.12 Terveystoiminnan maksukatto

Julkisen terveystoiminnan maksuilla on vuotuinen maksukatto, joka on 636 euroa kalenterivuodessa. Maksukatto on henkilökohtainen, mutta perheen alle 18-vuotiailta perittävät maksut voi yhdistää toisen hoitajan maksuihin.

Maksukattoon lasketaan mukaan terveyskeskuksen avosairaanhoidon lääkäripalvelut, fysioterapia, sarjahoito, sairaalan poliklinikkamaksut, päiväkirurgian maksu sekä lyhytaikaisen laitoshoidon maksut niin terveystoiminnan kuin sosiaalihuollon laitoksissa. Maksukaton täytyttyä loppuvuoden avohoidon palvelut saa pääsääntöisesti maksutta ja lyhytaikaisen laitoshoidon hoitopäivämaksu alenee 15,10 euroon.

Maksukattoon ei lasketa mukaan hammashoidon, sairaankuljetuksen, lääkärintodistusten, yksityislääkärin läheteellä tehtävien laboratorio- ja kuvantamistutkimusten (esim. röntgen-, ultraääni- tai magneettikuvaus) maksuja eikä tulosidonnaisia maksuja.

Maksukaton täyttymistä on seurattava itse. Tätä varten voi pyytää terveyskeskuksesta tai sairaalasta seurantakortin. Alkuperäiset maksukuitit on kuitenkin säilytettävä, sillä ne on esitettävä tarvittaessa ennen kuin saa todistuksen maksukaton täyttymisestä. Todistuksen antaa terveyskeskus tai muu julkinen terveystoiminnan yksikkö.

Takautuvasti voi anoa edellisen vuoden maksukaton ylittäneitä maksuja.

6.3.13 Maksukyvyyn ottaminen huomioon

Kunnan on alennettava tai jätettävä perimättä tulojen ja maksukyvyyn mukaan määräytyvä sosiaali- ja terveydenhuollon maksu, jos periminen vaarantaa asiakkaan tai hänen perheensä toimeentulon tai lakisääteisen elatusvelvollisuudesta huolehtimisen.

Asiakas voi saada sosiaali- ja terveystalveluiden maksuihin myös toimeentulotukea. Maksun alentaminen tai perimättä jättäminen ovat kuitenkin ensisijaisia toimeentulotuen myöntämiseen nähden. Lisätietoa saa esimerkiksi sairaalan sosiaalityöntekijältä.

7 KUNTOUTUS

(Erikoissairaanhoidolaki, Kansanterveyslaki, Terveystieteidenhuoltolaki, Asetus lääkinnällisestä kuntoutuksesta, Hallintolaki, Kelan kuntoutuslaki ja -asetus, Laki ja asetus rintamaveteraanien kuntoutuksesta, Laki julkisesta työvoimapalvelusta, Laki kuntoutuksen asiakasyhteistyöstä, Laki liikennevakuutuslain perusteella korvattavasta kuntoutuksesta, Laki Raha-automaattiyhdistyksen avustuksista, Laki tapaturmavakuutuslain perusteella korvattavasta kuntoutuksesta, Lastensuojelulaki, Päihdehuoltolaki ja -asetus, Raittiustyölaki ja -asetus, Sotilasvammalaki, Työeläkelait, Vammaisetuslaki, Vammaispalvelulaki ja -asetus)

7.1 KUNTOUTUKSEN TAVOITTEISTA

Kuntoutuksella tähdätään toimintakyvyn ja työkyvyn paranemiseen tai säilymiseen ja mahdollisimman itsenäiseen selviytymiseen elämässä. Kuntoutus täydentää ja on osa lääketieteellistä hoitoa sekä muita työ- ja toimintakykyä tukevia palveluja.

Tärkeä osa kuntoutumisprosessia on kuntoutujan aktiivinen osallistuminen ja sitoutuminen kuntoutuksen suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin. Kuntoutuja voi joutua hakemaan palveluja usealta eri taholta.

7.2 KUNTOUTUSJÄRJESTELMÄSTÄ

Kuntoutusjärjestelmä on monimutkainen ja hajanainen. Eri toimijoiden, kuten sosiaali- ja terveydenhuollon viranomaisten, työvoima- ja opetusviranomaisten sekä Kelan on tehtävä yhteistyötä paikallisella, alueellisella ja valtakunnallisella tasolla. Kuntoutuja tulee ohjata asianmukaisesti kuntoutuspalveluihin.

Kunnassa tulee olla kuntoutuksen asiakastyöryhmä, joka kehittää viranomaisten yhteistyötä. Asiakasyhteistyöryhmässä voidaan käsitellä tarvittaessa myös yksittäisen kuntoutujan asioita hänen kirjallisella suostumuksellaan.

Alueellista kuntoutuksen yhteistyötä varten aluehallintohallintovirastot asettavat kuntoutuksen asiakasyhteistyötoimikuntia. Valtakunnallisella tasolla sosiaali- ja terveysministeriön yhteydessä toimii valtioneuvoston asettama kuntoutusasian neuvottelukunta.

7.2.1 Kuntoutusta järjestävät tahot

Kuntoutusta järjestävät sosiaali- ja terveydenhuolto, Kela, vakuutus- ja työeläkelaitokset, opetustoimi, työhallinto ja työterveyshuolto. Lisäksi Raha-automaattiyhdistys rahoittaa järjestöjen toteuttamaa kuntoutusta.

Kela järjestää ja korvaa lakisääteisesti vaikeavammaisten lääkinnällistä kuntoutusta. Eduskunta vahvistaa vuosittain rahamäärän, jonka puitteissa Kela myöntää harkinnanvaraista kuntoutusta muille kuntoutujille.

Vastuu ammatillisen kuntoutuksen järjestämisestä kuuluu työeläkelaitoksille ja Kelalle. Kunnilla on lakisääteinen vastuu terveydenhuollon lääkinnällisen kuntoutuksen ja sosiaalihuollon kuntoutuksen järjestämisestä.

Kuntoutusta voi hakea myös tapaturma- ja ammattitautilain, liikennevakuutus- ja sotilasvammalain perusteella.

Kuntoutuksen järjestäjä	Kohderyhmä	Tavoite	Kuntoutuksen keskeinen sisältö
terveydenhuolto	koko väestö	työ- ja toimintakyvyn parantaminen	työ- ja toimintakyvyn arviointi, kuntoutustarvetta ja -mahdollisuuksia selvittävä tutkimus, apuvälinepalvelut, sopeutumisvalmennus, kuntoutusohjaus, terapia- ja kuntoutusjaksot
vammaispalvelut, sosiaalihuolto	koko väestö	erityisesti sosiaalisen selviytymisen ja osallistumisen ylläpito ja kehittäminen	asumista, liikkumista ja tiedonsaantia edistävät palvelut ja taloudellinen tuki, henkilökohtainen avustaja, sosiaalinen kuntoutus, perhekuntoutus, työllistymistä tukeva toiminta
Kela	alle 65-vuotiaat		
	vajaakuntoiset	työelämään pääseminen tai siellä pysyminen	kuntoutustarpeen selvitys, kuntoutustutkimustyökokeilu, ammatillinen koulutus, ASLAK-kurssit, TYK-toiminta, psykoterapia
	vaikeavammaiset	työ- ja toimintakyvyn tukeminen	avo- ja laituskuntoutus, apuvälineet opiskelussa ja työssä, koulutus, työhönvalmennus
tapaturma- ja liikennevakuutus VKK	työtapaturman, ammattitaudin tai liikenneturman vammauttamat henkilöt	tapaturman aiheuttaman menetyksen korvaaminen kuntoutuksen tarjoamin mahdollisuuksin	kuntoutuksen tarvetta ja mahdollisuuksia selvittävät tutkimukset, työ- ja koulutuskokeilut, työhönvalmennus, ammatillinen koulutus, vaikeavammaisten sosiaalisen suoriutumisen ja itsenäisyyden tukeminen (mm. apuvälineet, asunnon muutostyöt), elinkeinotuki
työeläkejärjestelmä, (VKK)	työeläkkeelle siirtyneet tai työkyvyttömyysuhan alaiset henkilöt	työelämässä jatkaminen tai sinne paluu	amatillinen kuntoutus eri muodoissaan pääasiassa työolojen järjestelyjen, työkokeilun, työhönvalmennuksen ja uudelleen koulutuksen kautta
työhallinto	työttömät vajaakuntoiset työnhakijat, vajaakuntoiset henkilöasiakkaat	amatillinen kehittyminen, työllistyminen tai työssä pysyminen	ammatinvalinta ja urasuunnittelu, työ- ja koulutuskokeilut, työhönvalmennus, työkokeilu työpaikalla, valmentava ja ammatillinen työvoimakoulutus, työolosuhteiden järjestelytuki, palkkatuet työnantajalle, starttiraha henkilö-asiakkaalle
valtiokonttori	sotainvalidit ja sotaveteraanit sekä heidän puolisonsa	toimintakykyisyyden ja itsenäisen suoriutumisen tukeminen	avo- ja laituskuntoutus

Lähde: Kuntoutuskirja, Duodecim 2008

7.3 KUNTOUTUSOHJAUS

Kuntoutusohjauksen tavoitteena on auttaa ja edistää pitkäaikaissairasta tai vammaista henkilöä ja hänen lähiympäristöään saavuttamaan mahdollisimman hyvä toimintakyky, hyvinvointi ja elämänhallinta. Kuntoutusohjaus on kuntoutujan ja hänen lähiyhteisönsä tukemista, neuvontaa, ohjausta sekä palveluista tiedottamista.

Kuntoutusohjaajat työskentelevät useimmiten yliopisto- ja keskussairaaloissa. Kuntoutusohjaajat ovat yhdyshenkilöitä kuntoutujan ja hänen perheensä, hoitoon ja kuntoutukseen osallistuvien ammattihenkilöiden sekä eri palvelujärjestelmien välillä. Kuntoutusohjaus on asiakkaalle maksutonta.

7.4 KUNTOUTUSSUUNNITELMA

Kuntoutussuunnitelma on kuntoutusta koossa pitävä työkalu. Se on lakisäätöinen edellytys tiettyjä etuuksia tai palveluja haettaessa, mutta kuntoutussuunnitelma olisi tärkeä tehdä muulloinkin pitkäaikaissairaana tai vammaisen henkilön tulevaisuutta suunniteltaessa. Kuntoutussuunnitelma tehdään asiakkaan, omaisten ja kuntoutukseen osallistuvien ammattilaisten yhteistyönä. Se voidaan nivoa yhteen asiakkaan mahdollisen hoito- ja palvelusuunnitelmaan. (Ks. myös luku 1.3.2 palvelusuunnitelma).

Kuntoutussuunnitelmassa on määriteltävä nykytila, tavoite ja keinot, joilla asetettuihin tavoitteisiin päästään. Kuntoutuksen tarve, tavoitteet, laatu, toteutus ja seuranta suunnitellaan yhteistyössä hoitavan lääkärin ja kuntoutujan kanssa. Kuntoutuksen suunnittelussa on hyvä hyödyntää myös muiden ammattiryhmien osaamista. Kuntoutussuunnitelmaa tulee seurata ja arvioida määräajoin. Kuntoutujalla tulee olla selkeä käsitys siitä, kuinka suunnitelma etenee ja kenellä on vastuu sen eri vaiheiden toteutumisesta.

7.5 KUNTOUTUKSEEN HAKEUTUMINEN

Aloitteen kuntoutukseen hakeutumisesta voi tehdä asiakas itse, sosiaali- ja terveydenhuolto, työterveyshuolto, Kela, vakuutusyhtiö, TE-toimisto tai koulutoimi. Kuntoutushakemuksen liitteeksi tarvitaan B-lääkärinlausunto. Kelalta haettavan vaikeavamman kuntoutuksen hakemukseen tarvitaan liitteeksi lisäksi kirjallinen kuntoutussuunnitelma.

Pääosa kuntoutuspalveluista on maksuttomia. Osasta kuntoutuspalveluja, kuten terapioiden ja kuntoutuslaitosjaksoista voidaan periä asiakkaalta maksu.

7.6 SOSIAALI- JA TERVEYDENHUOLLON KUNTOUTUS

Terveyskeskukset ja sairaalat vastaavat välittömästi sairaanhoitoon liittyvästä lääkinnällisestä kuntoutuksesta. Lääkinnällisen kuntoutuksen palveluja ovat esimerkiksi kuntoutustarvetta selvittävät tutkimukset, sopeutumisvalmennus- ja kuntoutuskurssit, fysioterapia, apuvälinepalvelut, erilaiset terapiat ja kuntoutusohjaus. Terveystieteiden osastolla on vastuu yli 65-vuotiaiden lääkinnällisestä kuntoutuksesta.

Kunnan sosiaalitoimi (lastensuojelu, päihdehuolto ja vammaispalvelut) voi järjestää esimerkiksi sopeutumisvalmennusta tai kuntoutusohjausta, päihdekuntoutusta tai muuta sosiaalista toimintakykyä tukevaa kuntoutusta. Kunta voi ostaa palveluja myös yksityisiltä palveluntuottajilta, ammatinharjoittajilta tai järjestöiltä. Kunnille kuuluva kuntoutus on lakisääteistä, mutta määrärahasidonnaista.

7.6.1 Rintamaveteraanit

Rintamaveteraanien ja sotainvalidien kuntoutuslakien mukaisen kuntoutuksen korvaa kunnille valtiokonttori. Kuntoutusta haetaan oman asuinkunnan sosiaali- ja terveystoimesta. Lisätietoa Valtiokonttorista, www.valtiokonttori.fi.

7.7 TYÖTERVEYSHUOLTO JA KUNTOUTUS

Työterveyshuollolla on keskeinen rooli työntekijän kuntoutustarpeen ja työkyvyn selvittämisessä sekä kuntoutukseen ohjaamisessa. Työkykyä arvioitaessa toimenpiteinä voidaan käyttää esimerkiksi työnantajan kanssa sovittavia työkokeiluja ja työaikamuutoksia. Työterveyshuollon on tarvittaessa ohjattava työntekijä työssä jaksamisen tueksi Kelan järjestämään ammatillisesti syvennettyyn lääketieteelliseen kuntoutukseen (Aslak) sekä työkykyä ylläpitävään ja parantavaan valmennukseen (TYK). Työeläkelaitokset järjestävät tietyin edellytyksin ammatillista kuntoutusta työntekijöille, joilla on terveydentilan perusteella odotettavissa työkyvyttömyyden uhka lähivuosina. Lisätietoa Työeläkelaitoksista, Kelasta ja omasta työterveyshuollosta.

7.8 KELAN KUNTOUTUS

(Laki Kansaeläkelaitoksen järjestämästä kuntoutuksesta ja kuntoutusrahasta, Valtioneuvoston asetus mielenterveysasetuksen muuttamisesta ja asetus kuntoutuspsykoterapian korvaustasosta)

Kela järjestää ja korvaa vaikeavammaisten lääkinnällistä kuntoutusta alle 65-vuotiaille sekä harkinnanvaraista ja ammatillista kuntoutusta vajaakuntoisille henkilöille. Kelan kuntoutuksen tavoitteena on työ- ja toimintakyvyn ylläpito ja edistäminen. Välittömästi sairaanhoitoon liittyvä kuntoutus kuuluu kunnille.

Kelan on selvitettävä kuntoutustarve niiltä henkilöiltä, joille on maksettu sairauspäivärahaa yli 60 päivää ja tiedottaa heille kuntoutusmahdollisuuksista 150 sairauspäivärahopäivän jälkeen.

Kelan kuntoutukseen haettaessa on hakemukseen liitettävä lääkärinlausunto, josta selviävät sekä kuntoutustarve että kuntoutuksen perusteena oleva sairaus tai vamma ja niiden aiheuttamat haitat (tavallisesti lääkärinlausunto B). Vaikeavammaisen lääkinnälliseen kuntoutukseen haettaessa on hakemukseen liitettävä kuntoutussuunnitelma. Monelle sopeutumisvalmennus- tai perhekuntoutuskurssille voi myös omainen hakea.

7.8.1 Kelan vaikeavammaisen lääkinnällinen kuntoutus

Alle 65-vuotiaiden vaikeavammaisten henkilöiden lääkinnällisellä kuntoutuksella pyritään tukemaan kuntoutujan mahdollisuuksia selviytyä arkielämän toiminnoista. Kuntoutuksen tavoitteena on myös työ- ja toimintakyvyn ylläpito ja edistäminen.

Vaikeavammaisena pidetään henkilöä, jolla on sairaudesta, viasta tai vammasta aiheutuva yleinen lääketieteellinen ja toiminnallinen haitta, josta aiheutuu vähintään vuoden kestävä kuntoutustarve. Haitan tulee olla niin suuri, että henkilöllä on sen vuoksi huomattavia vaikeuksia tai rasituksia selviytyä jokapäiväisistä toimistaan kotona, koulussa, työelämässä ja muissa elämäntilanteissa julkisen laitoshoidon ulkopuolella. Lisäedellytyksenä on, että hakija saa Kelasta joko korotettua tai ylintä vammaistukea (alle 16-vuotiaan tai 16 vuotta täyttäneen) tai ylintä tai korotettua eläkettä saavan hoitotukea (ks. luvut 4.2, 5.1 ja 5.2).

Kela järjestää ja korvaa vaikeavammaiselle lääkinnällisenä kuntoutuksena erityisasiantuntemukseen ja osaamiseen perustuvia, tehostettuja ja yksilöllisesti suunniteltuja laitoksissa tai avohoidossa toteutettavia kuntoutusjaksoja.

Vaikeavammaisten lääkinnälliseen kuntoutukseen hakemuksen liitteenä on oltava julkisessa terveydenhuollossa tehty kirjallinen kuntoutussuunnitelma (ks. luku 7.4). Omaisen kuntoutuskurssille osallistumisen tarpeesta on oltava maininta kuntoutussuunnitelmassa.

Kun asiakas täyttää 65 vuotta, vastuu vaikeavammaisen henkilön kuntoutuksen järjestämisestä siirtyy Kelalta kunnalle. Kela voi kuitenkin myöntää yli 65-vuotiaille vaikeavammaisille harkinnanvaraisesti kuntoutusta.

7.8.2 Kuntoutuspsykoterapia

Kela korvaa lakisääteisesti kuntoutuspsykoterapiaa sitä tarvitseville 16 – 67-vuotiaille henkilöille, joiden työ- tai opiskelukyky on mielenterveyden häiriön vuoksi uhattuna. Korvaaminen edellyttää 3 kk pituista asianmukaista hoitosuhdetta sekä psykiatrian erikoislääkärin arviota hakijan diagnoosista ja kuntoutustarpeesta. Terapiaa myönnetään vuodeksi kerrallaan ja enintään kolmeksi vuodeksi. Terapiakuluista voi joutua maksamaan osan itse.

Alle 16-vuotiaiden terapiasta vastaa julkinen terveydenhuolto.

7.8.3 Kelan harkinnanvarainen kuntoutus

Kela järjestää ja korvaa harkinnanvaraista kuntoutusta eri vamma- ja sairausryhmiin kuuluville henkilöille eduskunnan myöntämän vuotuisen määrärahan puitteissa. Tämä kuntoutus on tarkoitettu pääasiassa työikäisille, joilla sairaus tai vamma haittaa työkykyä. Harkinnanvarainen kuntoutus voi olla esimerkiksi yksilöllisiä kuntoutusjaksoja, ryhmämuotoisia kuntoutus- ja sopeutumisvalmennuskursseja, kuntoutus- ja kuntouttavaa hoitoa, neuropsykologista kuntoutusta ja ammatillisesti syvennettyä lääketieteellistä kuntoutusta (ASLAK). Harkinnanvaraista kuntoutusta voivat joissain tapauksissa saada myös työelämän ulkopuolella olevat, yli 65-vuotiaat, joiden toimintakykyä ja elämänlaatua voidaan parantaa kuntoutuksella.

Harkinnanvarainen kuntoutus voi olla myös työtä helpottavien apuvälineiden hankkimista silloin, kun työnantaja tai terveydenhuolto ei vastaa niiden hankkimisesta.

Haettaessa harkinnanvaraiseen kuntoutukseen hakemukseen liitetään lääkärinlausunto B. Kurseista saa tietoa www.kela.fi/kuntoutus/kuntoutustuskurssihaku. Harkinnanvaraisen kuntoutuksen kuntoutuspäätöksistä ei ole valitusoikeutta.

7.9 POTILAS- JA VAMMAISJÄRJESTÖJEN KUNTOUTUS

Useilla järjestöillä on sopeutumisvalmennus- ja kuntoutuskursseja tai kuntoutusohjausta. Myös järjestöjen vertaistuki sekä ohjaus ja neuvonta edistävät sairastuneiden tai vammaisten kuntoutumista. Kuntoutusta rahoittavat Kela, Raha-automaattiyhdistys sekä kunnallinen sosiaali- ja terveydenhuolto. Järjestöjen kuntoutuksesta ja niihin hakeutumisesta saa lisätietoa järjestöistä ja Kelasta.

7.10 AMMATILLINEN KUNTOUTUS

Ammatillisen kuntoutuksen tarkoituksena on parantaa tai ylläpitää kuntoutujan työkykyä ja ansiomahdollisuuksia. Tavoitteena on, että pitkäaikaissairas tai vajaakuntoinen henkilö pystyy jatkamaan työelämässä hänelle soveltuvassa työssä tai palaamaan työhön.

Suurin osa ammatillisesta kuntoutuksesta toteutuu työeläkelaitosten avulla. Muita ammatillisen kuntoutuksenjärjestäjiä ovat Kela, työhallinto, tapaturma- ja liikennevakuutus. Kuntoutuksen aikaisen toimeentuloturvan suuruus ja ehdot määräytyvät kuntoutuksen myöntäjätahon mukaan.

7.10.1 Kelan ammatillinen kuntoutus

Kela järjestää ja korvaa ammatillista kuntoutusta vajaakuntoisille henkilöille, joilla on lyhyt tai rikkonainen työhistoria. Lisäksi edellytetään, että työkyky ja ansiomahdollisuudet ovat sairauden tai vamman vuoksi olennaisesti heikentyneet taikka sairaus, vika tai vamma todennäköisesti aiheuttaa uhkan tulla työkyvyttömäksi.

Tarkoituksenmukaisella ammatillisella kuntoutuksella pyritään säilyttämään tai parantamaan työ- ja ansiokykyä. Tavoitteena on edistää hakijan työssä jatkamista, tukea työelämään pääsyä tai sinne paluuta.

Ammatillisena kuntoutuksena järjestetään kuntoutustarvetta ja -mahdollisuuksia selvittäviä tutkimuksia, työ- ja koulutuskokeiluja, ammatillista koulutusta, ammatillisen koulutuksen vuoksi välttämätöntä yleissivistävää koulutusta, työhön valmennusta, työkykyä ylläpitävää ja parantavaa valmennusta (Tyk), ammatillisia kuntoutuskursseja, elinkeinotukea, yritystoimintaa, vaikeavammaisille teknisesti vaativia apuvälineitä työhön ja opiskeluun sekä muuta opiskelun tai työn takia välttämätöntä kuntoutusta.

Työelämässä olevien ja pidempään työskennelleiden (n. 5 vuotta) vajaakuntoisten ammatillisen kuntoutuksen ensisijaisena järjestäjätahoina ovat työeläkelaitokset.

7.10.2 Työeläkelaitosten ammatillinen kuntoutus

Työelämässä pidempään olleiden henkilöiden ammatillisesta kuntoutuksesta vastaavat pääasiassa työeläkelaitokset. Kuntoutukseen voivat hakea henkilöt, joilla on sairaudesta tai vammasta aiheutuva työkyvyttömyyden uhka seuraavan viiden vuoden kuluessa. Työeläkelaitosten ammatillinen kuntoutus edellyttää, että kuntoutukseen hakija on ollut työelämässä ja ansainnut

työeläketurvaa kohtuullisessa määrin (noin 5 vuotta). Kuntoutusmuotoja ovat esimerkiksi työkokeilu, työhön valmennus ja uudelleen koulutus.

Työeläkelaitosten ammatillista kuntoutusta voi hakea yhdessä työterveyshuollon ja työnantajan kanssa omalta työeläkelaitokselta. Hakemuksen liitteeksi tarvitaan lääkärinlausunto ja kuntoutussuunnitelma. Eläkelaitokselta voi hakea myös ennakkopäätöstä oikeudesta kuntoutukseen, vaikka kuntoutussuunnitelmaa ei vielä olisikaan.

7.10.3 Työhallinnon ammatillinen kuntoutus

Työhallinto järjestää ammatillista kuntoutusta pääasiassa työttömille ja työttömyysuhan alaisille vajaakuntoisille henkilöille. Vajaakuntoisille työnhakijoille järjestetään esimerkiksi ammatinvalinnanohjausta, työvoimakoulutusta ja työhön sijoitusta. Yleisten työvoimapalveluiden lisäksi vajaakuntoiselle asiakkaalle on tarvittaessa järjestettävä erityispalveluita kuten esimerkiksi työkunnan arviointeja sekä työ- ja koulutuskokeiluja.

Työnantajalle voidaan maksaa mm. palkkatukea ja työolosuhteiden järjestelytukea vajaakuntoisen henkilön työhön sijoittamiseksi. Työhallinnon ammatillista kuntoutusta, tukia ja palveluita voi tiedustella sijaintikunnan TE-toimistoista. (Ks. luku 11.3 Tuet palkkaukseen työnantajalle.) Lisätietoa www.mol.fi.

7.10.4 Ammattitaudit ja tapaturmat: ammatillinen kuntoutus

Tapaturma- ja liikennevakuutusyhtiöt huolehtivat kuntoutuksesta, jos sen tarpeen on aiheuttanut ammattitauti taikka työ- tai liikennetapaturma. Niihin liittyvää ammatillista kuntoutusta haetaan vakuutusyhtiöltä. Edellytyksenä ammatilliselle kuntoutukselle on, että vahingoittuneen työ- ja ansaitsemiskyky on alentunut tai saattaa myöhemmin alentua korvattavan vahingon vuoksi.

Ammattitaudeissa ja tapaturmissa ammatillisen kuntoutuksen mahdollisuuksia ovat työ- ja koulutuskokeilu, työhön valmennus, uudelleen koulutus ja elinkeinotuki. Ensisijaisesti selvitetään mahdollisuudet sijoittua omaan työhön työjärjestelyin. Kuntoutusasioiden selvittelystä ammatillisen kuntoutuksen osalta vastaa vakuutusyhtiöiden toimeksiannosta usein keskitetysti Vakuutuskuntoutus VKK. Lisätietoa www.vkk.fi.

7.11 KUNTOUTUSAJAN TOIMEENTULO

7.11.1 Kelan kuntoutusraha

Kuntoutuksen ajalta voi Kelasta hakea kuntoutusrahaa toimeentulon turvaamiseksi. Kuntoutusrahaa maksetaan, jos kuntoutuksen tarkoituksena on työelämään pääsy, siellä pysyminen tai sinne paluu. Jos vakuutusyhtiö korvaa kuntoutuksen, se vastaa myös kuntoutusajan toimeentulosta.

Kelan kuntoutusrahaan on oikeutettu 16 - 67-vuotias kuntoutuja siltä ajalta, jolloin hän on kuntoutuksen vuoksi estynyt tekemästä työtään. Myöntämisen edellytyksenä on, että kuntoutujalla on Kelan tai muun kuntoutuksen järjestäjän tekemä kuntoutuspäätös.

Kuntoutusraha on pääsääntöisesti samansuuruinen kuin tulojen mukaan määräytyvä sairauspäiväraha (ks. luku 5.3). Veronalaista kuntoutusrahaa maksetaan kuntoutukseen osallistumisen ajalta enintään kuudelta päivältä viikossa. Kuntoutusrahaa ei makseta omavastuuajalta ja sen pituus vaihtelee 0 - 30 päivään järjestettävän kuntoutuksen ja sitä edeltävien sosiaaliturvaetuuksien mukaan. Kuntoutusrahaa voidaan maksaa myös vuosiloman ajalta. Kuntoutusrahaa voivat saada myös sopeutusvalmennukseen ja perhekuntoutukseen osallistuvat omaiset. Lisätietoa www.kela.fi/kuntoutus.

7.11.2 Nuoren kuntoutusraha

Ammatillisen kuntoutumisen varmistamiseksi ja työllistymisen edistämiseksi Kela voi myöntää nuoren kuntoutusrahaa 16 – 19-vuotiaalle vajaakuntoiselle nuorelle. Edellytyksenä on, että nuoren työkyky ja ansiomahdollisuudet tai mahdollisuudet valita ammatti ja työ ovat sairauden, vian tai vamman vuoksi olennaisesti heikentyneet ja hän tarvitsee erityisiä tukitoimia opiskelun aikana. Nuorella tulee olla yhteistyössä hänen itsensä ja huoltajiensa kanssa kotikunnassa laadittu henkilökohtainen opiskelu- ja kuntoutumissuunnitelma (KHOPS), joka toimitetaan Kelaan. Jos nuori on valittu suorittamaan opiskelu- ja kuntoutussuunnitelman mukaista tutkintoa ennen kuin hän on täyttänyt 20 vuotta, maksetaan kuntoutusrahaa koulutuksen päättymiseen asti.

Kuntoutusrahan vähimmäismäärä on aktiivisen kuntoutuksen ajalta 22,96 euroa päivältä. Kuntoutuksen odotus- ja väliajoilta kuntoutusraha maksetaan 20 prosenttia pienempänä. Nuoren kuntoutusrahaa voidaan maksaa myös yleissivistävän koulutuksen ajalta (peruskoulu, lukio tai kansanopisto).

16 vuotta täyttäneen vammaistukea (ks. luku 5.1) ja nuoren kuntoutusrahaa voidaan maksaa yhtä aikaa. Alle 20-vuotiaalle nuorelle työkyvyttömyyseläke voidaan myöntää vain, jos mahdollisuuksia ammatilliseen kuntoutukseen ei ole.

7.11.3 Toimeentulo Kelan ammatillisen kuntoutuksen ajalta

Kelan ammatillisen kuntoutuksen ajalta kuntoutusrahan suuruus on 75 prosenttia työtuloista ja vähintään 22,96 euroa päivässä. Kuntoutusrahaa voidaan maksaa ammatilliseen kuntoutukseen liittyen 20 prosentilla alennettuna kuntoutuspäätöksen antamisen ja kuntoutuksen alkamisen väliseltä ajalta tai kuntoutusjaksojen väliseltä ajalta, kuten esimerkiksi lukukausien välisiltä loma-ajoilta.

Kun henkilön kuntoutusrahan määrä on enintään 22,96 euroa päivässä, voi Kela maksaa harkinnanvaraisesti verotonta ylläpitokorvausta. Sen tarkoituksena on korvata kuntoutukseen osallistumisesta aiheutuneita kustannuksia (matkat). Ylläpitokorvaus on 9 euroa päivältä ja sitä voidaan maksaa pääasiassa avomuotoisen kuntoutuksen ajalta.

Mikäli kuntoutuja ei saa työttömyysturvaa kuntoutuksen jälkeen tai ansiotaso uudessa työssä on huomattavasti edellistä heikompi voi Kelasta kysyä mahdollisuutta harkinnanvaraiseen kuntoutusavustukseen. Avustus on enintään kuntoutusrahan suuruinen. Tarkempia tietoja saa www.kela.fi/kuntoutus.

7.11.4 Toimeentulo työeläkelaitosten ammatillisen kuntoutuksen ajalta

Työeläkelaitokset maksavat kuntoutusrahaa aktiivisen ammatillisen kuntoutuksen ajalta. Kuntoutusrahan suuruus on sama kuin hakijan laskennallinen työkyvyttömyyseläke korotettuna 33 prosentilla. Osakuntoutusrahaa (50 % kuntoutusrahasta) voidaan maksaa henkilölle, joka jatkaa osittain ansiotyötään ammatillisen kuntoutuksen rinnalla.

Kuntoutuskorotus maksetaan työkyvyttömyyseläkkeellä tai kuntoutustuella oleville aktiivisen kuntoutuksen ajalta. Korotus on 33 % maksussa olevien eläkkeiden määrästä. Jos osatyökyvyttömyyseläkkeellä oleva joutuu olemaan pois työstä kuntoutuksen aikana, voidaan hänelle tältä ajalta maksaa täyden työkyvyttömyyseläkkeen suuruinen eläke sekä siihen perustuva kuntoutuskorotus.

Työeläkekuntoutujalle voidaan myöntää harkinnanvaraista kuntoutusavustusta esimerkiksi kuntoutukseen pääsyä odottaessa tai kuntoutusjaksojen väliajalle, mikäli kuntoutuja ei saa sairauspäivärahaa tai työttömyysturvaetuuksia.

Työeläkelaitoksesta voi tiedustella myös muiden kuntoutuksesta aiheutuvien kulujen korvaamisesta (matkat, opiskelu) sekä yrittäjien ja ammattiharjoittajien elinkeinotukea.

Työeläkejärjestelmän kuntoutusetuudet

Etuus	Kuka voi saada	Suuruus
Kuntoutusraha	Työelämässä oleva henkilö, jonka työkyvyttömyyttä ehkäistään työeläkekuntoutuksella.	Työkyvyttömyyseläke 33 %
Osakuntoutusraha	Henkilö, joka jatkaa osittain ansiotyössä työeläkekuntoutuksena tuetun kuntoutusohjelman rinnalla.	Puolet kuntoutusrahan määrästä
Harkinnanvarainen kuntoutusavustus	Esimerkiksi työeläkekuntoutuja, jonka kuntoutussuunnitelman laatiminen on kesken tai joka odottaa kuntoutusohjelman alkamista.	Työkyvyttömyyseläke
Kuntoutustuki	Määräaikaisesti työkyvytön henkilö, jonka työkyky on palautettavissa kuntoutuksella.	Työkyvyttömyyseläke
Kuntoutuskorotus	Kuntoutustukea tai työkyvyttömyyseläkettä saava henkilö, jonka työhön paluuta tuetaan työeläkekuntoutuksella.	33 % kuntoutustuesta tai eläkkeestä. Kuntoutustuki tai eläke jatkuu kuntoutuksen ajan.
Muiden kustannusten korvaus	Kuntoutusrahan tai kuntoutuskorotuksen saaja esimerkiksi opiskeluiden ajalta.	Työeläkevakuuttajat TELAn ohjeiden mukaan.

Lähde: Toimeentuloturva, Finva 2009

8 APUVÄLINEET

Apuväline voi ratkaista – onnistuneiden esteettömyysratkaisujen ohella - omatoimisen arjessa selviytymisen toiminnanvajeista huolimatta eri elämäntilanteissa, kuten koulussa, opiskelussa, työssä ja vapaa-aikana.

Toiminnanvajeensa tunnistaa itse, omainen, läheinen, ammattilainen, työnantaja tai koulu, joista jokainen voi toimia aloitteen tekijänä apuvälinehankinnassa.

Apuvälinehankinta käynnistyy tarvekartoituksella, jonka perusteella tehdään palvelusuunnitelma. Apuvälinepalveluiden järjestämis- ja rahoitusvastuu jakaantuu apuvälineen käyttötarkoituksen mukaan (ks. taulukko). Tavanomaiset apuvälineet ovat asiakkaalle maksuttomia.

Lääkinnällisen apuvälinetarpeen arviointi on osa asiakkaan hoito- ja kuntoutusprosessia, ja apuvälinekartoituksessa todetut tarpeet on syytä kirjata hoito/kuntoutussuunnitelmaan. Terveystuon apuvälinepalvelut on porrastettu perus- ja erikoissairaanhoidon välille. Näitä apuvälinepalveluita määrittelevät myös Apuvälinepalveluiden laatusuositus (Sosiaali- ja terveysministeriön oppaita 2003:7) sekä hoitotakuulainsäädäntöön liittyvät apuvälinepalvelujen ohjeet (Yhtenäiset kiireettömän hoidon perusteet. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2010:31) sekä apuvälinepalveluasetus.

Seuraavalla sivulla olevan apuvälinetyönjakoa koskevan taulukon avulla voit selvittää kenen puoleen tulee kääntyä apuvälineasiassa. Esimerkiksi tukipohjalliset ja erityisjalkinearviot tekee tavallisesti jalkaterapeutti, jolle ensikäynti yleensä lähetteellä.

Pitkäaikaissairaana henkilön työnantajan tai koulutuksen järjestäjän on yhdenvertaisuuslain mukaan tarvittaessa ryhdyttävä kohtuullisiin toimiin henkilön työhön tai koulutukseen pääsemiseksi, työssä selviämiseksi ja työuralla etenemiseksi. Kohtuullisuutta arvioitaessa otetaan erityisesti huomioon toimista aiheutuvat kustannukset, työn teettäjän tai koulutuksen järjestäjän taloudellinen asema sekä mahdollisuudet saada toimien toteuttamiseen tukea julkisista varoista tai muualta.

Apuvälinepalvelujen työnjako:

Vastuutaho	Menettelytapa	Kuvaus	Lainsäädäntö
Terveysthuolto: a) perusterveydenhuolto b) erikoissairaanhoido	Oma yhteydenotto terveyskeskukseen, josta ohjataan apuvälinelainaamoon, fysio- ja toimintaterapiaosastoon. Lähete apuvälinekeskukseen tai erikoisalan yksikköön.	Arkielämään liittyvät apuvälineet. Lääkinnällisen kuntoutuksen apuvälineet. Vaativat apuvälineet.	– Kansanterveyslaki – Erikoissairaanhoidolaki – Terveysthuoltolaki – Asetus lääkitinnällisestä kuntoutuksesta – Apuvälinepalveluasetus – Palvelusetelilaki – Asiakasmaksulaki – Asetus yhteistyöstä hoitopääsyyntä – Laki kuntoutuksen asiakasyhteistyöstä
Sosiaalitoimi	Oma hakemus ja asiantuntijalausunto.	Vammaispalveluna osittain tai kokonaan.	– Vammaispalvelulaki ja -asetus – Kehitysvammalaki
Koulutoimi	Osana koulun hankintoja.	Opetukseen liittyvät apuvälineet.	– Perusopetuslaki – Laki ammatillisesta opetuksesta – Yhdenvertaisuuslaki
Kela	Oma hakemus ja asiantuntijalausunto.	Vaikeavammaisten kalliit apuvälineet työhön tai opiskeluun.	– Kelan kuntoutuslaki – Kelan kuntoutusasetus
Työhallinto	Työnantajan hakemus ja lääkärinlausunto ml. työterveyshuollon / työsuojeluviranomaisen lausunto tuen välttämättömyydestä.	Työolosuhteiden järjestelytuki välineisiin ja työolosuhdemuutoksiin (työtoverin opastukseen).	– Työvoimapalvelulaki – Asetus työvoimapalvelu-etuuksista
Työnantaja	Oma yhteydenotto.	Kohtuulliset mukautukset.	– Yhdenvertaisuuslaki
Valtiokonttori	Oma hakemus ja asiantuntijalausunto.	Sotainvalidien ja veteraanien apuvälineet.	– Sotilasvammalaki
Vakuutuslaitokset	Oma hakemus ja asiantuntijalausunto.	Liikenne- ja tapaturmavahinkojen vuoksi tarvittavat apuvälineet.	– Lait tapaturma- ja liikennevakuutuslainsäädännöstä

9 VEROTUS

9.1 AUTOVERO

(Autoverolaki, Laki ja asetus ajoneuvoverosta)

9.1.1 Autoveronpalautus ja -huojennus

Vammaiselle henkilölle voidaan myöntää autoverolaissa (51§) säädettyjen edellytysten mukaan palautus auton hintaan sisältyvästä autoverosta joko kokonaan tai osittain. Autoveron palautuksen voi saada Suomessa ensi kertaa rekisteröitävästä autosta silloin, kun hakijan

- pysyvästä liikunta- tai näkövammasta aiheutuva haitta-aste on vähintään 80 prosenttia ja auto tulee hakijan henkilökohtaiseen käyttöön. Hakijan ei tarvitse itse toimia kuljettajana. Liikuntavammalla tarkoitetaan alaraajojen vammoja tai sairauksia.
- kun pysyvästä invaliditeetista aiheutuva haitta on vähintään 60 prosenttia ja auton hankinta on olennaisen tarpeellista työn, toimen tai ammattiin valmistumista tapahtuvan opiskelun vuoksi. Lukiolaiselle autoveroa ei palauteta.
- Henkilön liikuntakyky on alaraajan tai – raajojen puuttumisen tai toiminnan vajavuudenvuoksi siten alentunut, että hänen pysyvähaitta-asteensa on vähintään 40 prosenttia, ja ajoneuvon hankinta on hänelle olennaisen tarpeellinen hänen työnsä, toimensa tai ammattiin valmistumista varten tapahtuvan opiskelunsa vuoksi. Tällöin autoverosta palautetaan 60 prosenttia, kuitenkin enintään 2 460 euroa.

Palautettavan autoveron enimmäismäärä on kohtien 1 ja 2 perusteella 3 770 euroa.

Automaattivaihteista autoa välttämättä tarvitsevalle palautettava enimmäismäärä on kohtien 1 ja 2 perusteella 4 980 euroa. Autoon asennetut lisävarusteet voivat korottaa enimmäismäärää. Autoveron palautusta haetaan kirjallisesti kuuden kuukauden kuluessa auton rekisteröintipäivästä tai jos auto on ostettu osamaksulla, siitä kun hakija on tullut auton yksinomistajaksi. Hakemukset toimitetaan Eteläiseen tullipiiriin osoitteella Hangon tulli, 10900 Hanko (puh. 020 690 600).

Päätöstä autoveron palauttamisesta voi hakea myös ennakkoon eli ennen kuin auto on rekisteröity hakijan nimelle. Hakemukseen on liitettävä:

- lääkärinlausunto (esim. B), jossa on tarkkaan kuvattu invaliditeetin laatu/haitta-aste prosentti ja toiminnallinen haitta.
- luotettava selvitys siitä, mihin tarkoitukseen ja kuinka usein autoa käytetään. Jos perusteena on työn hoitaminen, tarvitaan työnantajan todistus, jossa selvitetään työsuhteen kesto, työmatkan pituus, mahdollisuus yleisten kulkuneuvojen käyttöön sekä auton tarve työmatkalla ja työn hoitamisessa.

Autoveropäätökseensä tyytymätön voi hakea muutosta valittamalla Helsingin hallinto-oikeuteen. Kirjallinen valitus toimitetaan Hangon tullille, joka toimittaa sen oman lausuntonsa ohessa hallinto-oikeudelle. Päätöksen liitteenä on muutoksenhakuosoitus, josta valitusaika käy ilmi. Lisätietoja Hangon tullista www.tulli.fi.

Tullihallitus voi myöntää autoverosta huojennusta autoverolain 50 §:n perusteella. Tällöin vero voidaan erityisen painavista syistä palauttaa joko kokonaan tai kohtuulliseksi katsottu osa siitä. Verohuojennuksena autoveroa on palautettu myös vanhemmille, joille auto on vaikeavammaisen lapsen kuljetuksen vuoksi tarpeellinen ja vammaisille, jotka eivät täytä 51 §:n mukaisia ehtoja, mutta joille auto on henkilökohtaisen liikkumisen vuoksi olennaisen tarpeellinen.

Verohuojennusta voi hakea myös ennakkoon. Hakemuksessa on mainittava, että se perustuu autoverolain 50 §:ään. Hakemusta käsiteltäessä kiinnitetään huomiota liikkumista estävän tai merkittävästi rajoittavan vamman laatuun, auton tarpeeseen, sopivuuteen ja tarkoituksenmukaisuuteen sekä perheen taloudelliseen ja sosiaaliseen asemaan. Hakemukset osoitetaan ja lähetetään tullihallitukselle: PL 512, 00101 Helsinki. Tullihallituksen päätökseen ei ole muutoksenhakuoikeutta. Lisätietoja: Tullihallitus puh. 09 6141 (vaihde).

9.1.2 Vapautus ajoneuvon perusverosta

Auton haltija on verovelvollinen. Ajoneuvoverolain mukaan auton verokausi on 12 kk jakso, joka alkaa silloin, kun auto ensi- tai uudelleen rekisteröidään tai kun henkilö ostaa käytetyn auton.

Vapautusta koskeva hakemus tehdään Trafille (entinen Ajoneuvohallintokeskus). Vapautus myönnetään henkilölle, joka on ajoneuvosta verovelvollinen. Vapautuksen voi saada vain perusverosta. Dieselukäyttöisestä ajoneuvosta on maksettava ajoneuvoveron käyttövoimaveroa.

Erillistä hakemusta ei tarvita, mikäli henkilöllä on ajoneuvorekisterissä merkintä autoverolain 50 tai 51 §:ssä tarkoitetusta autoveron palautuksesta. Muissa tapauksissa vapautusta on haettava erikseen kuten esimerkiksi vammaisen pysäköintiluvan perusteella (ks. luku 2.3.2.).

Hakemuslomakkeita saa Internetistä www.ake.fi, poliisilta ja katsastuspaikoilta. Hakemuksen vireille tulosta huolimatta ajoneuvovero on maksettava eräpäivänä. Jos hakemus hyväksytään, vero palautetaan hakemuksessa ilmoitetulle pankkitilille.

Vapautuksen hakemiseen ja myöntämisperusteisiin liittyviin kysymyksiin saa tietoa Trafista, PL 320, 00101 Helsinki (puh. 020 618 5125).

9.2 VERONMAKSUKYVYN ALENTUMISVÄHENNYS

(Tuloverolaki)

Jos verovelvollisen veronmaksukyky on hänen sekä hänen perheensä tulot ja varat huomioon ottaen erityisestä syystä vähentynyt oleellisesti, voi hän vaatia veronmaksukyvyn alentumisvähennystä. Erityisiä syitä voivat olla esimerkiksi elatusvelvollisuus, työttömyys ja sairaus.

Yksinomaan sairaudesta aiheutunut olennainen veronmaksukyvyn alentuminen voi olla vähennysperusteena silloin, kun verovelvollisen ja hänen perheensä yhteenlaskettujen sairauskustannusten määrä verovuonna on vähintään 700 euroa ja samalla 10 % puhtaiden ansio- ja pääomatulojen yhteismäärästä. Vähennys on harkinnanvarainen, vaikka nämä edellytykset

täyttyisivätkin. Harkintaan vaikuttavat omat sekä puolison tulot ja varat. Vähennys ansiotuloista, joista on vähennetty tulonhankkimiskulut, on enintään 1 400 euroa. Lisätietoja www.vero.fi.

9.3 KOTITALOUSVÄHENNYS

(Arvonlisäverolaki, Tuloverolaki)

Kodissa tai vapaa-ajan asunnossa teetettävän kotitalous-, hoiva- ja hoitotyön, kunnossapito- ja perusparannustyön sekä tieto- ja viestintätekniikkaan liittyvien laitteiden asennus-, kunnossapito- ja opastustyön kustannukset voi osittain vähentää verotuksessa. Vähennysoikeus koskee myös omien tai puolison vanhempien kodissa tai vapaa-ajan asunnossa teetettävää työtä. Vähennys myönnetään sinä vuonna, jona työkorvaus tai palkka ja palkan sivukulut on maksettu.

Kotitalousvähennyksenä voidaan vähentää 15 prosenttia maksetusta palkasta sekä palkan sivukulut tai 60 prosenttia ennakoperintärekisteriin kuuluvalle yrittäjälle tai yritykselle maksetusta työkorvauksesta. Kotitalousvähennyksen enimmäismäärä on verovelvollista kohti 3000 euroa vuonna 2011. Vähennykseen liittyy 100 euron omavastuu.

Vähennys myönnetään vain, jos työn suorittava yritys tai yrittäjä kuuluu ennakoperintärekisteriin. Vähennystä ei voi saada, mikäli vähennykseen oikeutettu henkilö on saanut samaa työsuoritusta varten esimerkiksi omaishoidon tukea, lasten kotihoidon tai yksityisen hoidon tukea, kunnan myöntämän sosiaali- ja terveydenhuollon palvelusetelin tai jos asunnon korjaukseen on myönnetty valtion tai muun julkisyhteisön varoista korjausavustusta. Vähennykseen oikeuttavaa hoiva- ja hoitotyötä ei myöskään ole valvottu terveyden- ja sairaanhoitopalvelu kuten esimerkiksi lääkärin, hierojan, fysioterapeutin tai sairaanhoitajan tekemä työ. Lisätietoja www.vero.fi.

9.4 INVALIDIVÄHENNYS

(Tuloverolaki)

Invalidivähennykseen on oikeus henkilöllä, jolla on sairaudesta, viasta tai vammasta aiheutunut pysyvä haitta ja jonka haitta-aste on vähintään 30 prosenttia. Täyden vähennyksen saa henkilö, jonka haitta-aste on 100 prosenttia. Jos haitta-aste on pienempi, invalidivähennys on haitta-asteen mukainen prosenttimäärä täydestä vähennyksestä.

Täyttä työkyvyttömyyseläkettä saavan henkilön haitta-asteeksi katsotaan 100 prosenttia ja osaeläkettä saavan haitta-asteeksi 50 prosenttia ilman eri selvitystä. Henkilö säilyttää oikeutensa vähennykseen senkin jälkeen, kun työkyvyttömyyseläke muuttuu vanhuuseläkkeeksi.

Valtionverotuksessa täyden vähennyksen määrä on 115 euroa. Vähennys tehdään valtion tuloverosta. Kunnallisverotuksessa täysi vähennys on 440 euroa. Vähennys tehdään muusta puhtaasta ansiotulosta kuin eläketulosta ja se voi siten olla enintään ansiotulon suuruinen.

Invalidivähennyksen saamiseksi on ensimmäiselle kerralla toimitettava verottajalle lääkärintodistus, josta pysyvä haitta-aste ja sen alkamisajankohta ilmenevät. Jatkossa verottaja tekee vähennyksen viran puolesta. Haitta-asteen muuttuessa on verottajalle toimitettava uusi lääkärintodistus. Invalidivähennystä voi hakea takautuvasti viiden vuoden ajalta. Lisätietoa www.vero.fi.

10 ULKOMAILLE

(Sairausvakuutuslaki, EY-asetus 883/2004, EY-asetus 1408/71)

EU-maita ovat Alankomaat, Belgia, Bulgaria, Espanja, Irlanti, Iso-Britannia, Italia, Itävalta, Kreikka, Kypros, Latvia, Liettua, Luxemburg, Malta, Portugali, Puola, Ranska, Romania, Ruotsi, Saksa, Slovakia, Slovenia, Suomi, Tanska, Tšekki, Unkari ja Viro.

ETA-maita ovat Islanti, Liechtenstein ja Norja, jotka ETA-sopimuksen nojalla soveltavat EU-lainsäädäntöä. Lisäksi Sveitsiin sovelletaan lähes samoja sääntöjä kuin EU/ETA-maihin.

10.1. TILAPÄINEN OLESKELU ULKOMAILLA

Ennen lähtöä on syytä hankkia Kelasta maksuton eurooppalainen sairaanhoitokortti (EHIC-kortti). Sillä saa lääketieteellisistä syistä välttämätöntä sairaanhoitoa oleskeltaessa tilapäisesti EU-lainsäädäntöä soveltavissa maissa, samaan hintaan ja samalla tavoin kuin kohteessa asuvat henkilöt. Kortti kattaa myös (henkilön) kroonisten perussairauksien edellyttämän kiireellisen hoidon. Kortti kelpaa ETA-maissa ja Sveitsissä julkisessa terveydenhuollossa sekä sairausvakuutus sopimuksen tehneiden yksityisten lääkäreidenvastaanotoilla/laitoksissa.

Kortin voi tilata joko puhelimitse tai asioimalla Kelassa. Lomakkeen voi myös täyttää ja tulostaa Kelan Internet-sivuilta (www.kela.fi > Kela-kortti > Eurooppalainen sairaanhoitokortti).

Euroopan komission sivuilta saat tietoa eri maiden sosiaali- ja terveysturvasta:
<http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=559&langId=en>.

Turistimatkalta kannattaa ottaa matkavakuutus. Matkavakuutuksen ehdot kannattaa vakuutusta otettaessa selvittää tarkasti.

Omaan hoitoon kuuluvat lääkkeet ja välineet sekä reseptilääkkeiden määräykset on syytä ottaa kotimaasta mukaan. Suomessa voi apteekista lunastaa kerralla lääkkeitä kolmen kuukauden tarvetta vastaavan määrän, jolloin Kela maksaa niistä sairausvakuutuslain mukaisen korvauksen.

Tietoa ulkomailta sairastumisen varalle saa Kelan Internet- sivulta
www.kela.fi/in/internet/suomi.nsf/NET/161008152812HL?opendocument.

10.2 OLESKELU ULKOMAILLA TAVANOMAISTA LOMAA PIDEMMÄN AJAN

Suomen sosiaaliturvajärjestelmä perustuu maassa asumiseen. Joitakin poikkeuksia lukuun ottamatta, kaikilla Suomessa vakinaisesti asuvilla on oikeus Kelan myöntämiin sosiaaliturvaetuksiin. Kun muuttaa Suomesta ulkomaille tai ulkomailta Suomeen Kela tekee yksilöidyn päätöksen siitä, kuuluuko henkilö Suomen sosiaaliturvan piiriin eli säilyykö henkilöllä oikeus Kelan myöntämiin sosiaaliturvaetuksiin.

Kelasta on aina tavanomaista pidempää ulkomailta oleskelua varten selvitettävä erityisesti se, kuuluuko ulkomailta oleskellessaan edelleen Suomen sosiaaliturvan piiriin vai ei. Sen mukaan määräytyy millaisiin korvauksiin tutkimuksista, hoidosta ja lääkkeistä henkilö on oikeutettu.

Suomen sosiaaliturvan piiriin kuulumisen voi tarkistaa myös Kelan asiointipalvelusta osoitteessa www.kela.fi >> maasta- ja maahanmuutto >> yleiset periaatteet. Pääsääntöisesti suomalaiseen sosiaaliturvaan voi kuulua enintään vuoden mittaisen ulkomailla oleskelun jakson. Pääsääntö on, että työntekijä kuuluu työskentelymaansa sosiaaliturvan piiriin. Muussa tapauksessa oikeus sosiaaliturvaan määräytyy asuinvaltion lainsäädännön mukaan. Lähetettyjä työntekijöitä koskevat omat säännökset.

Lähdettäessä ulkomaille työhön, työkomennukselle, opiskelemaan, työnhakuun tai muutettaessa ulkomaille pysyvästi, on otettava yhteyttä Kelaan hyvissä ajoin ennen matkustamista. Lyhytkestoisestakin ulkomaille muutosta on ilmoitettava Kelalle.

Jos henkilö kuuluu Suomen sosiaaliturvaan ollessaan ulkomailla, hän voi yleensä saada samoja etuuksia, joita Suomessa asuessaan saisi. EU:n alueella ulkomaille maksetaan esimerkiksi lapsilisää, äitiysavustusta, äitiys-, isyys- ja vanhempainrahaa sekä alle 16-vuotiaan vammaistukea.

Matkalle voi ottaa mukaan vuoden lääkkeet. Yli kolmen kuukauden tarpeen menevät lääkkeet täytyy maksaa itse, mutta Kelasta voi hakea niistä korvauksen jälkikäteen. Myös lääkkeiden reseptit on syytä ottaa mukaan. Ennen matkaa tulee selvittää millaisia rajoituksia lääkkeiden maahan tuonnissa kohdemaassa mahdollisesti on. Lisätietoja rajoituksista saa kohdemaan edustustosta Suomessa.

Suomalaisella reseptillä voi ostaa kerran lääkkeitä toisessa Pohjoismaassa. Oleskeltaessa EU-lainsäädäntöä soveltavassa valtiossa vaaditaan yleensä paikallinen lääkemääräys, jonka saantia voi helpottaa mukana oleva suomalainen lääkemääräys. Pohjoismaissa suomalaisella lääkemääräyksellä ostetut lääkkeet korvataan pääsääntöisesti lääkkeen ostomaan lainsäädännön mukaisesti. Kun henkilö joutuu EU-lainsäädäntöä soveltavassa maassa turvautumaan lääkärin määräämiin lääkkeisiin, hän voi hakea Kelasta korvausta maksamistaan lääkkeistä kuuden kuukauden kuluessa ostohetkestä. Korvauksen voi hakea myös kohdemaassa sairausvakuutusasioita hoitavasta virastosta. Tuolloin voi valita, haluaako korvauksen joko hoitoa antaneen valtion vai Suomen sairausvakuutuslain mukaan.

Kelan internet-sivuilla www.kela.fi => Maasta- ja maahanmuutto kerrotaan sosiaaliturvasta kansainvälisissä tilanteissa. Sivut kattavat vain yleisimmät tilanteet ja etuudet. Henkilökohtaisen tilanteen selvittämiseksi on aina otettava yhteys Kelaan.

Hyödyllisiä tiedonlähteitä ovat myös pitkäaikaissairaita ja vammaisia henkilöitä edustavien järjestöjen internet-sivut eri maissa.

10.3 OLESKELU ETA-MAISSA JA SVEITSISSÄ

Kun Suomessa sairausvakuutettu henkilö oleskelee tilapäisesti toisessa EU-lainsäädäntöä soveltavassa valtiossa, on hänellä EU:n sosiaaliturvalainsäädännön perusteella oikeus oleskelumaassaan lääketieteellisistä syistä välttämättömään hoitoon tai korvaukseen hoidosta. Oikeus tällaiseen hoitoon osoitetaan eurooppalaisella sairaanhoitokortilla hoidon antajalle (ks. luku 10.1). Lisäksi on aina todistettava henkilöllisyys passilla tai virallisella henkilöllisyystodistuksella.

Eurooppalaisen sairaanhoitokortin haltijalla on oikeus käyttää oleskeluvaltion lakisääteistä terveydenhuoltojärjestelmää samalla tavoin kuin oleskeluvaltion omalla väestöllä. Tämä tarkoittaa myös oikeutta samansuuruisiin asiakasmaksuihin. Kaikki hoitoetudet eivät aina kuulu oleskelumaan lakisääteisen sairausvakuutuksen piiriin ja tällöin niistä voidaan periä maksu.

Jos henkilö ei voi esittää eurooppalaista sairaanhoitokorttia oleskelumaassaan, voi hoidon antaja periä henkilöltä hoidon todelliset kustannukset. Näihin kustannuksiin henkilö voi hakea korvausta ensisijaisesti oleskeluvaltion sosiaalivakuutuslaitokselta. Korvauksen suuruus määräytyy oleskeluvaltion lainsäädännön mukaan.

Korvausta ulkomailla saadusta hoidosta maksettuihin korvauksiin voi hakea jälkikäteen myös Kelasta. Tällöin korvausta voidaan alle 1 000 euron kustannuksiin myöntää joko Suomen sairausvakuutuslain nojalla tai hoitoa antaneen valtion lainsäädännön nojalla. Yli 1 000 euron kustannuksista korvaus myönnetään aina hoitoa antaneen valtion lainsäädännön nojalla.

Eräissä maissa hoito on maksutonta, toisissa siitä joutuu maksamaan osan ja joissakin maissa on ensin maksettava kaikki kulut ja haettava korvausta ensisijaisesti oleskeluvaltion sosiaalivakuutuslaitokselta tai kotiin paluun jälkeen Kelasta. Kaikki alkuperäiset tositteet -laskut, lääkemääräykset ja kuitit tulee säilyttää.

Kelasta saa lisätietoa ulkomailla syntyneiden sairaanhoitokustannusten korvauksista.

10.4 KAHDENKESKISISTÄ SOSIAALITURVASOPIMUKSISTA

EU-lainsäädäntöä soveltavien maiden lisäksi Suomella on kahdenkeskisiä sopimuksia joidenkin muiden maiden kanssa. Toiseen Pohjoismaahan, USA:han, Kanadaan, Chileen, Israeliin ja Australiaan muuttavien henkilöiden sosiaaliturvaan voivat vaikuttaa Suomen solmimat sosiaaliturvasopimukset. Australian kanssa Suomella on tilapäistä oleskelua koskeva sairaanhoitosopimus. Sopimuksen mukaan Suomen sosiaaliturvaan kuuluvalla on Australiassa tilapäisen oleskelunsa aikana oikeus välittömästi tarvittavaan sairaanhoitoon. Oikeus todistetaan Suomen passilla.

Muissa, niin sanotuissa kolmansissa maissa, hoidon saaminen ja siitä perittävät kustannukset perustuvat aina hoitoa antavan maan lainsäädäntöön. Perusperiaate on, että henkilö maksaa saamastaan hoidosta ja hankkimistaan lääkkeistä ensin itse täysimääräisesti ja sen jälkeen hän on oikeutettu hakemaan Kelasta jälkikäteen korvausta Suomen sairausvakuutuslain nojalla.

Kela, sosiaali- ja terveysministeriö ja Eläketurvakeskus ovat laatineet tiedotteita Suomessa asuvan oikeudesta sairaanhoitoon ja sosiaaliturvaan ulkomailla. Lisätietoa Kelasta sekä internetistä sivuilta www.kela.fi, www.etk.fi ja www.stm.fi.

10.5 HOITON ULKOMAILLE

Suomen sosiaaliturvan piiriin kuuluva voi hakeutua hoitoon toiseen EU- tai ETA- maahan tai Sveitsiin. Mikäli henkilö hakeutuu hoitoon toiseen EU-maahan **omatoimisesti**, hän voi hakea kuluista korvausta jälkikäteen Kelasta. Mahdollisesti maksettava korvaus voi olla enintään samansuuruinen, kuin se, mikä olisi maksettu, jos vastaavaa hoitoa olisi annettu Suomessa.

Edellytyksenä on, että annettu hoito olisi myös Suomessa sairausvakuutuksesta korvattavaa. Korvausta ei voi saada matkakustannuksista tai lääkkeistä.

Hoitoon voi hakeutua hoitoon myös **ennakkoluvalla**, jolloin henkilö saa hoitoa hoitavassa maassa käytössä olevan järjestelmän mukaisesti. Kela maksaa tällöin hoitokustannukset hoidon antajalle ja laskuttaa niistä edelleen ennakkoluvan myöntänyttä terveydenhuollon yksikköä Suomessa. Matka- ja yöpymiskustannuksista ja lääkkeistä voi hakea myöhemmin korvausta Kelasta. Ennakkoluvan saamiseksi tulee ottaa yhteyttä omaan julkisen terveydenhuollon yksikköön, joka arvioi ennakkoluvan myöntämisedellytykset.

Terveydenhuollon yksikkö toimittaa asiasta sitovan lausunnon Kelaan, joka antaa ennakkolupapäätöksen. Ennakkoluvan voi saada esimerkiksi silloin, kun Suomessa ei voida antaa asianmukaista sairaanhoitoa lääketieteellisesti perustellun ajan kuluessa.

Lisää tietoa Kelan sivuilla,

www.kela.fi/in/internet/suomi.nsf/NET/140710130502HL?opendocument

sekä EU:n EUlisses www-sivuilla,

http://europea.eu/employment_social/social_security_schemes/eulisses/jetspeed/portal/media-type/html/language/fi/user/anon/page/homepage.psml.

11 TYÖ

(Laki julkisesta työvoimapaalvelusta, Laki muutosturvasta, Laki sosiaalisista yrityksistä, Laki työkyvyttömyyseläkkeellä olevien työhön paluun edistämisestä, Työehtosopimuslaki, Työelämän tietosuojalaki, Työsopimuslaki, Työterveyshuoltolaki, Työturvallisuuslaki, Yhdenvertaisuuslaki)

11.1 YLEISTÄ VAMMAISTEN JA PITKÄAIKAISSAIRAIDEN TYÖLLISYYSASIOISTA

Vammaisten ja pitkäaikaissairaiden työllistymisen tukitoimia voidaan kohdentaa sekä työnantajalle että työntekijälle/harjoittelijalle. Työnantaja voi hakea tukea palkkaukseen, palveluihin ja työympäristön muutoksiin. Tietoa ja käytännön tukea työllistämiskysymyksissä antavat työ- ja elinkeinotoimistot (TE-toimistot) sekä niiden asiakkaille myös työvoiman palvelukeskukset.

Työntekijöillä on käytettävissään mm. työterveyshuolto, työpaikan työsuojeluvaltuutettu sekä luottamusmies ja ammattiyhdistysliikkeen palvelut. Apua saa myös työhallinnosta sekä aluehallintovirastoista (AVI, ml. entiset työsuojelupiirit). Työterveyslaitoksen internetsivuilta www.ttl.fi löytyy myös hyödyllisiä ohjeita mm. työpaikan esteettömyyskartoituksiin ja -ratkaisuihin.

Pitkäaikaissairaana työnhakijan työssä pysymistä ja työelämään pääsyä tukevat myös erilaiset kuntoutuspalvelut (ks. luku 7) sekä vammaispalvelut kuten kuljetuspalvelut ja henkilökohtainen apu (ks. luvut 2.4 ja 3.7).

Jos Kelan sairauspäiväraha-oikeus on päätynyt (huolimatta siitä jatkuuko sairausloma tai onko työkyvyttömyyseläkehakemus vireillä tai hylätty) on syytä hakeutua toimeentulonsa turvaamiseksi TE-toimistoon työnhakijaksi, vaikka työsuhde olisikin voimassa. Mahdollisten aiempien työkyvyttömyyseläkehakemusten tueksi tarvitaan usein työkokeiluja, työkyvynarviointia, lisätutkimuksia sekä uusia eri alojen erikoislääkärien täydentäviä lausuntoja. Pitkäaikaissairaille työttömille työnhakijoille palveluja tarjoavat ennen kaikkea TE-toimistot sekä julkinen terveydenhuolto.

Irtisanotun muutosturvasta saa tietoa työnantajalta sekä TE-toimistosta.

11.2 TYÖHÖN TUTUSTUMINEN

Työkokeilu- tai työharjoittelupäätöksen tehtyään työhallinto voi maksaa vammaiselle kuntoutujalle erilaisia tukia, harkinnanvaraista päivärahaa, matka- ja ylläpitokustannuksia ym. ilman, että työnantajalle aiheutuisi palkka- tai muita kustannuksia työelämävalmennuksen, työharjoittelun, työkokeilun tai työssä oppimisjakson ajalta.

Kela tai työeläkelaitos voi tarjota työkokeilua tai työhön valmentajan palveluja, jolloin he vastaavat näistä kustannuksista.

11.3 TUET PALKKAUKSEEN TYÖNANTAJALLE

11.3.1 Palkkatuki

Jos työnhakija ei työllisty avoimille työmarkkinoille tai sijoitu koulutukseen, niin TE-toimisto voi myöntää työnantajalle palkkatukea työttömän palkkauskustannuksiin. Palkkatukea voidaan myöntää työsopimussuhteessa tehtävään työhön tai oppisopimuskoulutukseen. Palkkatukea voivat saada kunnat, valtion virastot ja yksityisen sektorin työnantajat, mm. yritykset, yhdistykset, säätiöt ja kotitaloudet sekä sosiaaliset yritykset.

Ratkaisut tehdään tapauskohtaisesti. Palkan tulee olla vähintään työehtosopimuksen mukainen ja työajan vähintään 85 prosenttia. Palkkatuki muodostuu perustuesta (31,36 euroa/päivä) ja lisäosasta, jonka määrä on 60 - 90 prosenttia perustuesta.

11.3.2 Palkkatukiseteli

Työnhakija voi käyttää omatoimisen työnhaun tukena palkkatukiseteliä, jos TE-toimisto on myöntänyt sen hänelle. Palkkatukiseteli osoittaa, että työnantajalle voidaan myöntää palkkatukea työnhakijan palkkauskustannuksiin, mikäli työnantaja täyttää vaadittavat ehdot. Lisätietoa TE-toimistoista.

11.3.3 Tuki työolosuhteiden muutoksiin

Työolosuhteiden muutoksista on ensisijaisesti vastuussa työnantaja ja tietyissä tapauksissa Kela sekä vakuutuslaitokset.

Työnantajien on suoritettava kohtuullisia mukautuksia työpaikalla vammaisten ja pitkäaikaissairaiden työssä pysymisen ja työllistymisen mahdollistamiseksi. Kohtuullisuutta arvioitaessa otetaan erityisesti huomioon toimista aiheutuvat kustannukset, työnantajan taloudellinen asema sekä mahdollisuudet saada toimenpiteiden toteuttamiseen tukea julkisista varoista tai muualta. Kela on vastuussa vaikeavammaisen työn kannalta välttämättömistä kalliista ja vaativista henkilökohtaisista apuvälineistä.

11.3.4 Työolosuhteiden järjestelytuki

Työhallinto voi tukea työnantajaa työolosuhteiden järjestelytuella, joka kohdistuu koneisiin, välineisiin, menetelmiin ja yleensäkin työpaikan ulkoisiin olosuhteisiin sekä toisen työntekijän tarjoamaan apuun. Tukea myönnetään työnantajan TE-toimistolle tekemän hakemuksen perusteella. Tällöin on esitettävä lääkärinlausunto ja työterveyshuollon tai työsuojeluviranomaisen arvio tuen välttämättömyydestä. Työnantaja voi hakea järjestelytukea myös jo työsuhteessa olevan työntekijän osalta.

Järjestelytuen määrä on enintään 2 500 euroa kuntoutujaa kohden. Jos kyseessä on vaikeavammaisen henkilö, tuki on enintään 3 500 euroa. Uusien koneiden, laitteiden tai kalusteiden hankinta voidaan korvata, jos muutoksista tai järjestelyistä koituvat kustannukset muodostuvat edellä mainittuja summia suuremmiksi.

Lisäksi työnantaja voi hakea tukea siihen, että työtoveri antaa alkuvaiheessa apua uudessa työssä selviytymiseksi. Tuen määrä on enintään 250 euroa kuukaudessa ja sitä voi saada koko ensimmäisen vuoden ajan. Jos kyseessä on vaikeavammainen työntekijä, tuki voi olla 350 euroa kuukaudessa ja kestää kahden vuoden ajan.

11.3.5 Työllisyyspoliittinen avustus

Työllisyyspoliittisella avustuksella tuetaan palvelujen tuottajia, jotka toiminnallaan parantavat pitkään työttömänä olleiden työ- ja toimintakykyä sekä selvittävät työllistymisedellytyksiä.

Avustusta voivat saada kunta, kuntayhtymä ja muu yhteisö tai säätiö. Avustusta voidaan myöntää myös sosiaalisen yrityksen perustamiseen ja sen toiminnan vakiinnuttamiseen sekä tukena uusosuuskunnan perustamiseen. Lisätietoja saa elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksista (ELY) ja valtakunnallisten hankkeiden osalta työ- ja elinkeinoministeriöltä.

11.3.6 Työllistämisen kuntalisä

Mikäli paikallinen TE-toimisto on myöntänyt työnantajalle palkkatukea, voi kunta maksaa kunnassa rekisteröidylle yhdistykselle, säätiölle tai yritykselle ns. kuntalisää työttömän henkilön palkkauskustannuksiin. Kuntalisää myönnetään harkinnanvaraisesti yleensä kahdeksi vuodeksi. Kuntalisää ei makseta oppisopimuskoulutukseen työllistetyistä.

Kuntalisällä tuetaan vaadittavat kriteerit täyttäviä yhdistyksiä ja yhteisöjä, joiden työllistäminen täydentää kunnan palveluja ja lisää asukkaiden hyvinvointia. Tällaisia ovat esim. sosiaali- ja terveysalan, liikunnan, kulttuurin ja nuorisotoimen työpaikat.

Työllistettävälle henkilölle edellytetään maksettavan kyseiseen työsuhteeseen sovellettavaa työehtosopimuksen mukaista palkkaa. Työaika on vähintään 85 prosenttia alalla noudatettavasta täydestä työajasta.

11.4 TUET YRITTÄJÄLLE

11.4.1 Kelan elinkeinotuki vammaiselle yrittäjälle tai ammatinharjoittajalle

Elinkeinotuki tukee työn aloittamista sekä työvälineiden hankintaa. Jo toiminnassa olevaan yritykseen voi hakea tukea henkilökohtaiseen käyttöön tulevien työvälineiden hankintaan, silloin kun ne ovat sairauden tai vamman takia tarpeellisia työn suorittamisessa.

Ennen tuen myöntämistä Kela arvioi, onko yritystoiminta ja työ sopivaa hakijan sairauden tai vamman kannalta. Lisäksi arvioidaan hakijan ammattitaito kyseisessä työssä sekä yrityksen toiminta- ja menestymismahdollisuuksia. Tuki on enintään 80 prosenttia hyväksytystä kustannusarviosta ja enintään 17 000 euroa.

11.4.2 TE-toimiston starttiraha aloittavalle yrittäjälle

Starttirahalla edistetään uuden yritystoiminnan syntymistä ja työttömän työnhakijan omaehtoista työllistymistä. Sillä turvataan yrittäjän toimeentulo sinä aikana, jonka yritystoiminnan käynnistämisen ja vakiinnuttamisen arvioidaan kestävän.

TE-toimisto selvittää starttirahan soveltuvuuden työttömälle työnhakijalle sekä mm. palkkatyöstä, opiskelusta tai kotityöstä kokoaikaiseksi yrittäjäksi siirtyvälle. Tuen saamisen edellytyksenä ovat mm. yrittäjäkokemus tai -koulutus, mahdollisuudet kannattavaan toimintaan, arvio toimeentulon turvaamisesta yrittäjyyden avulla sekä se, että yritystoimintaa ei ole aloitettu ennen kuin tuen myöntämisestä on päätetty.

Starttirahaa (perustuki ja lisäosa) voi saada yhteensä noin 674–1 078 euroa kuukaudessa enintään 18 kuukauden ajan. Starttirahaa haetaan siltä TE-toimistolta, jossa henkilö on työnhakijana. Lomakkeessa on selvitettävä mm. yrityksen toiminta- ja rahoitussuunnitelma. Starttirahaa myöntäessään TE-toimisto ottaa huomioon mm. alan yritysten kilpailutilanteen ja uuden yritystoiminnan tarpeen paikkakunnalla.

TE-toimistosta saa tietoa erilaisista yrittäjäksi aikovien koulutusmahdollisuuksista. Starttiraha ja yrittäjäkoulutus on mahdollista yhdistää joustavasti. Työvoimakoulutuksena järjestetään alkaville yrittäjille lyhytkestoisia kursseja. Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksista (ELY) saa yritysneuvontaa. Lisäksi monet kauppaoppilaitokset järjestävät yrityskoulutusta.

Taloudellisia tukia työnantajalle ja työllistyjälle

Tukimuoto	Kenelle	Tarkoitus	Rahoittaja	Summa	Kesto
Palkkatuki	Yritys Kunta Yhdistys, säätiö Kotitalous	Palkkauskustannukset, myös oppisopimuksesta	TE-toimisto	n. 674–1078 euroa/kk Vaikeasti työllistyvillä max. 1281euroa/kk	Rekrytointituki työn alkaessa. Pitkäkestoinen tuki max. 24 kk kerrallaan.
Kuntalisä (työllistämiseen)	Palkkatuen lisänä käytössä joissain kunnissa	Työllistäminen täydentää kunnan palveluja	Kunnat (osalla käytössä)	Summat vaihtelevat, myös porrastetusti	Kunnat päättävät
Työolosuhteiden järjestelytuki ¹⁾	Kaikki työnantajat	Muutokset työpaikan olosuhteisiin Työntekijän opastus	TE-toimisto	Max. 2500 euroa tai 3500 euroa. Max. 250 euroa/kk tai 350 euroa/kk	Kertakorvaus Max. 12 kk tai 24 kk
ELY-keskuksen työllisyyspoliittinen avustus	Kunta, kuntayhtymä, muu yhteisö, säätiö, sosiaalinen yritys, uusosuuskunta Työttömille	Selvittää ja parantaa työ- ja toimintakykyä sekä työllistymisedellytyksiä	ELY-keskus	Summat vaihtelevat	Kesto vaihtelee
Kelan elinkeinotuki	Vammaiselle yrittäjälle tai ammattinharjoittajalle	Aloittavan yrittäjän sekä työvälineiden hankinnan tukeminen	Kela	Max. 80 % hyväksytyistä kustannuksista. Max. 17 000 euroa.	Kertakorvaus
Starttiraha	Aloittavalle yrittäjälle	Työttömän työnhakijan omaehtoinen työllistyminen	TE-toimisto	Perustuki 31,36 euroa/pv Lisäosa vaihtelee, max. 50 euroa/pv	Max. 18 kk
Oppisopimuksen korvaukset	Kaikki työnantajat Työttömille tai työssäkäyville	Tutkintoon valmistavan koulutuksen suorittaminen (2-4 v) tai lisäkoulutus (4-12 kk)	Koulutuskorvaus oppisopimustoimistosta Palkkatuki työttömälle TE-toimistosta	Tutkintoon valmistavaan max. 250 euroa/kk Lisäkoulutukseen max. 200 euroa/kk	Koko oppisopimuksen ajan.
Apuvälinetuki	Vaikeavammaisen työllistyjä	Kalliit apuvälineet ja välttämättömät tekniset erityislaitteet	Kela ¹⁾	Tarpeelliset kustannukset	Kertakorvaus
Kuntien ja Kelan vammapalvelut	Vaikeavammaisen työllistyjä	Kuljetuspalvelu Henkilökohtainen apu Auton lisälaitteet ja auton muutostyöt Auton hankintatuki Tulkkauspalvelu	Työllistyjän kotikunta Kotikunta Kotikunta Kotikunta Kela	Ylimääräiset kustannukset Kaikki palkka- kustannukset Tarpeelliset kustannukset Tapauskohteisesti Kela kustantaa	Yksilöllisten palvelupäätösten mukaan. Väh. 180 t/v tai 360 t/vuosi

Lähde: Vammoista viis – tärkeintä on osaaminen. Opas työnantajalle vammaisen tai osatyökykyisen palkkaamiseksi. Työ- ja elinkeinoministeriö

¹⁾ Myös tapaturma- ja liikennevakuuttajat voivat myöntää kohtuulliset kustannukset.

11.5 TYÖKYVYTTÖMYYSELÄKKEEN JA PALKAN YHTEENSOVITTAMINEN

Kaikilla työeläkelakien mukaista pientä työkyvyttömyys- ja osatyökyvyttömyyseläkettä saavilla on oikeus hankkia palkkatuloja 713,73 euroon asti kuukaudessa eläkettään menettämättä. Tätä isommissa eläkkeissä työeläkelaitos voi määritellä korkeamman yksilöllisen ansaintarajan.

Ennen työllistymistään on eläkettä saavan henkilön syytä itse pyytää tarkka selvitys omalta eläkelaitokseltaan siitä, miten ansiotulo vaikuttaisi eläkkeeseen.

11.6 TYÖELÄKKEIDEN LEPÄÄMÄÄN JÄTTÄMINEN AJALLA 2010 - 2013

Työkyvyttömyyseläkkeellä olevan yli 713,73 euroa kuukaudessa, yli yksilöllisen ansaintarajan ansaitsevan henkilön, on mahdollisuus hakea eläkkeen lepäämään jättämistä.

Työkyvyttömyyseläkkeen voi jättää lepäämään yhdenjaksoisesti vähintään 3 kuukaudeksi ja enintään 24 kuukaudeksi. Jos eläke on ollut lepäämässä, sen on oltava maksussa vähintään 3 kuukautta ennen kuin sen voi jättää uudelleen lepäämään.

Jos lepäämään jätettyä työkyvyttömyyseläkettä ei vaadita uudelleen maksettavaksi 24 kuukauden kuluessa lepäämään jättämisestä, työkyvyttömyyseläke lakkautetaan sen lepäämään jättämisestä lukien.

Mikäli työkyvyttömyyseläkkeellä oleva saa eläkkeen lepäämäänjättämishetkellä Kelan eläkettä saavan hoitotukea, myönnetään hänelle Kelan ylin vammaistuki siksi ajaksi, kun eläke on lepäämässä.

11.6.1 Työeläkelaitosten työkyvyttömyyseläkkeiden lepäämään jättäminen

Jos työeläkelakien mukaista työkyvyttömyyseläkettä saava arvioi tulevien työansioidensa ylittävän vuoden ajan 713,73 euroa kuukaudessa tai työeläkelaitoksen määrittelemän tätä korkeamman yksilöllisen ansaintarajan, niin työntekoa harkitsevan työkyvyttömyyseläkeläisen kannattaa ottaa yhteys eläkelaitokseensa.

Työkyvyttömyyseläkkeen maksaminen aloitetaan eläkkeensaajan ilmoituksesta uudelleen, kun hän lopettaa työnteon tai hänen työansionsa vähenevät alle ansaintarajojen. Työkyvyttömyyseläkkeen lepäämään jättämistä ja lakkauttamista koskevan asian ratkaisee ja päätöksen antaa se eläkelaitos, joka on myöntänyt työkyvyttömyyseläkkeen.

11.6.2 Kelan työkyvyttömyyseläkkeen lepäämään jättäminen

Jos eläkkeensaaja arvioi ansaitsevansa yli 713,73 euroa kuukaudessa, hänen kannattaa ottaa yhteys Kelaan saadakseen ohjeita työkyvyttömyyseläkkeen lepäämään jättämisestä.

Työkyvyttömyyseläkkeen maksaminen aloitetaan eläkkeensaajan ilmoituksesta uudelleen, kun eläkkeensaaja lopettaa työnteon tai hänen työansionsa vähenevät alle 713,73 euron kuukaudessa.

11.7 TE-TOIMISTON KUNTOUTUSSUUNNITTELU VAJAAKUNTOISEN APUNA

Kuntoutussuunnittelun tueksi TE-toimisto voi tarvittaessa järjestää terveydentilan ja työkyvyn arviointitutkimuksia, työ- ja koulutuskokeiluja sekä työhönvalmennusta.

TE-toimistosta saa tietoa myös toimenpiteiden aikaisesta toimeentulosta ja muista mahdollisista korvauksista.

12 OPISKELU

12.1 TALOUDELLINEN TUKI OPISKELUUN

(Opintotukilaki, Laki lukiokoulutuksen ja ammatillisen koulutuksen opiskelijoiden koulumatkatuesta, Laki aikuiskoulutustuesta)

12.1.1 Opintotuki (opintoraha, asumislisä ja opintolaina)

Opintotuki koostuu opintorahasta, asumislisästä ja valtion takaamasta opintolainasta. Sitä voivat hakea Kelasta päätoimiset opiskelijat. Harjoitteluajalle tai työssä oppimisjaksolle voidaan myöntää opintotukea, silloin kun kyseessä on tutkinnon pakollinen opintojakso tai suoritettavan tutkinnon osa.

Opintotuen myöntäminen ja maksaminen edellyttävät edistymistä päätoimisissa opinnoissa. Opintojen edistymistä pidetään riittävänä, jos opiskelijan päätoiminen opiskeluaika ei tule olennaisesti ylittämään asianomaisia opintoja varten määriteltyä tukiaikaa. Kela ja korkeakoulujen opintotukitoimistot voivat edellyttää, että opintotukea vastaan tulee suorittaa tietyssä ajassa vaaditun määrän opintoja. Korkeakouluopintoja varten opintotukea voi saada enintään 70 kuukauden ajan. Toisen asteen opintoihin opintotukea myönnetään niiden laajuutta vastaavaksi ajaksi. Mikäli opinnot hidastuvat tilapäisesti opiskelijan esittämien erityisten syiden, kuten sairastumisen tai vaikean elämäntilanteen vuoksi, voidaan opintotuen maksamista jatkaa.

Jos opiskelija suorittaa tutkintoa suomalaisessa oppilaitoksessa ja opiskelee siihen liittyen tilapäisesti ulkomailla tai opinnot vastaavat edellä tarkoitettuja opintoja Suomessa, hänelle voidaan myöntää opintotukea ulkomaille.

Internetissä www.kela.fi/laskurit voi laskea opintotuen määrän sekä omien tulojen vaikutuksen tukeen. Kohdassa www.kela.fi/asiointi opiskelija voi tarkistaa omat opintotukitietonsa sekä tehdä hakemuksen ja muutositilauksen.

Opintorahan suuruus määräytyy hakijan iän, asumismuodon ja siviilisäädyn sekä oppilaitoksen mukaan. Kun kyse on toisella asteella opiskelevasta, perheettömästä alle 20-vuotiaasta ratkaisuun vaikuttavat hakijan vanhempien tulot. Myös opiskelijan omat tulot vaikuttavat aina opintorahaoikeuteen. Tuloraja on henkilökohtainen ja perustuu tukikuukausien määrään. Opiskelijan on itse huolehdittava siitä, ettei vuosituloraja ylitä. Vuositulorajaan voi vaikuttaa perumalla tukea tai palauttamalla maksettuja tukia tukivuotta seuraavan vuoden maaliskuun loppuun mennessä. Harjoitteluajan palkka, työssäoppimisjakson palkka tai oppilaitoksen maksama apuraha ei estä opintorahan saamista. Ne otetaan huomioon vuosituloina. Opintoraha on veronalaista tuloa eikä sitä myönnetä alle 17-vuotiaille. Opintoraha myönnetään aikaisintaan hakemiskuukauden alusta.

Opintorahan määrä eri koulutusasteilla euroa/opiskelukuukausi (2012)

Opiskelija	Toinen aste	Korkeakoulu
Avioliitossa oleva tai elatusvelvollinen	246,00	298,00
Itsenäisesti asuva 20 vuotta täyttänyt	246,00	298,00
Itsenäisesti asuva 18 - 19-vuotias	246,00 3)	298,00
Itsenäisesti asuva alle 18-vuotias	100,00 2)	145,00 1)
Vanhempansa luona asuva 20 vuotta täyttänyt	80,00 1)	122,00 1)
Vanhempansa luona asuva 17 - 19-vuotias	38,00 2)	55,00 1)

1) = voidaan korottaa vanhempien tulojen perusteella

2) = voidaan korottaa tai alentaa vanhempien tulojen perusteella

3) = voidaan alentaa vanhempien tulojen perusteella

Asumislisään on oikeutettu lapseton opiskelija, joka asuu vuokralla, asumisoikeus- tai osaomistusasunnossa tai erillisellä vuokrasopimuksella opiskelija-asuntolassa. Jos opiskelijalla on lapsia, hän voi saada asumislisää, jos hän asuu opiskelun vuoksi vuokra-asunnossa muulla paikkakunnalla kuin perhe. Opiskelijat, jotka eivät ole oikeutettuja asumislisään, voivat hakea yleistä asumistukea (ks. luku 3.1.1).

Asumislisä myönnetään vain opiskelukuukausilta opiskeluajan asuntoon. Asumislisää myönnetään myös alle 17-vuotiaille. Asumislisä on 80 prosenttia vuokrasopimuksessa mainituista hyväksyttävistä asumismenoista. Asumislisää ei myönnetä alle 33,63 euron kuukausivuokrasta eikä 252 euron kuukausivuokran ylittävästä osasta. Asumislisä on siten 26,90 – 201,60 euroa/kk. Asumislisä on kuitenkin enintään 58,87 euroa/kk, kun asunto on vuokrattu vanhemmalta tai se on vanhemman omistama. Kansanopiston tai liikunnan koulutuskeskuksen maksullisella linjalla opiskelevalle ja oppilaitoksen asuntolassa asuvalle se on enintään 88,87 euroa/kk. Ulkomailla opiskelevan asumislisä on enintään 210,00 euroa/kk. Puolison tulot eivät vaikuta asumislisän määrään.

Asumismenoina huomioidaan vuokra, käyttövästike ja vuokrasopimuksessa mainittu kiinteä vesimaksu sekä sähkö- ja kalustemaksu. Asumislisä on veroton etuus.

Opintolainaa voi hakea pankista opintolainan valtioneuvoston myöntämisen jälkeen. Lainan takaisinmaksu alkaa useimmiten opintojen päätyttyä. Opintolainan valtioneuvoston myönnetään kerralla koko opiskelun ajalle, mutta takauspäätös annetaan lukuvuodeksi kerrallaan.

Opintolainan valtioneuvoston myöntämiseen on oikeus opiskelijalla, joka saa opintorahaa tai aikuiskoulutustukea. Myös lapsilisään oikeutettu opiskelija (ei lukio-opiskelija), joka asuu muualla kuin vanhempiensa luona on oikeutettu takaukseen, jos hän vanhempiensa tulojen perusteella olisi oikeutettu opintorahaan. Lisäksi oikeus on 18 - 19-vuotiaalla opiskelijalla, joka asuu muualla kuin vanhempiensa luona, vaikka hän ei olisi vanhempiensa tulojen perusteella oikeutettu opintorahaan.

Opintolainan valtiontakauksen määrä euroa/kk

• Alle 18-vuotias (toinen aste)	160,00
• 18 vuotta täyttänyt (toinen aste)	300,00
• Korkeakouluopiskelija tai aikuiskoulutustukea saava	300,00
• Ulkomailla opiskeleva	600,00

12.1.2 Opintolainan korkoavustus

Kela maksaa valtion takaaman opintolainan erääntyvät korot ilman viivästyskorkoa ja pankin kuluja pienituloisille ilman takaisinmaksuvelvollisuutta sillä ehdolla, että markkinaehtoisessa opintolainassa korkoja ei lisätä lainapääomaan tai hakijalla on korkotukilainaa eikä hänelle ole maksettu opintotukea koron erääntymiskuukautta edeltävän viiden kuukauden ajalta.

Pienituloiseksi katsotaan henkilö, jonka bruttotulot ovat koron maksua edeltävän neljän kuukauden tarkastelujakson aikana enintään 1195 euroa kuukaudessa. Hakijan puolison tulot eivät vaikuta korkoavustuksen saamiseen. Tulorajaa korotetaan, jos hakijalla on huollettavanaan alaikäisiä lapsia tai jos hakijan luona asuu hänen puolisonsa alaikäisiä lapsia. Korkoavustusta haetaan kahden kuukauden kuluttua koron säännönmukaisesta erääntymiskuukaudesta.

12.1.3 Opintolainavähennys

Korkeakouluopiskelija voi saada opintolainavähennyksen verotuksessa, jos hän suorittaa korkeakoulututkinnon määräajassa ja on ottanut opiskelupaikan vastaan lukuvuonna 2005 - 2006 tai myöhemmin. Määräajalla tarkoitetaan tutkinnon laajuuden mukaista opiskeluaikaa. Vähennyksen suuruus on 30 prosenttia opintolainan 2 500 euroa ylittävästä määrästä. Jos tutkinnon suorittamisaika ylittää määräajan, lainavähennyksen voi saada, jos opinnot ovat viivästyneet sairauden, varusmiespalveluksen tai lapsen hoitamisen vuoksi.

Opintolainavähennykseen oikeuttavia tutkintoja ovat ylempi korkeakoulututkinto, ammattikorkeakoulututkinto ja ylempi ammattikorkeakoulututkinto. Alempi korkeakoulututkinto oikeuttaa lainavähennykseen vain, jos opiskelija on valittu suorittamaan pelkästään alempi korkeakoulututkinto. Lainavähennyksen voi saada vain ensimmäiseksi suoritettuna vähennykseen oikeuttavan tutkinnon perusteella.

Tutkinnon suorittanut henkilö saa hakemuksetta päätösehdotuksen ja päätöksen opintolainavähennyksestä. Ulkomailla opiskelleen on ilmoitettava suorittamansa tutkinto Kelalle. Päätösehdotuksen saaja voi määräajassa pyytää asian käsittelyä uudelleen, jonka jälkeen hänelle annetaan päätös. Kela ilmoittaa verovähennyksessä tarvittavat tiedot sekä opintolainan lyhennykset verottajalle.

12.1.4 Opintolainan maksuvapautus

Kun opintolaina on valtiontakauksen perusteella maksettu pankille, voi lainan ottaja anoa Kelalta vapautusta velan maksusta Kelalle pysyvän työkyvyttömyyden tai määräaikaisen vähintään 5 vuotta kestävästä työkyvyttömyyden perusteella. Täysimääräisen maksuvapautuksen edellytyksenä on lisäksi, että täysimääräistä takaisinperintää olisi taloudellinen tilanne ja muut olosuhteet huomioon ottaen pidettävä kohtuuttomana.

12.1.5 Koulumatkatuki

Koulumatkatukea voidaan myöntää lukiossa, ammatillisessa oppilaitoksessa tai valmentavassa tai kuntouttavassa opetuksessa opiskelevalle päivittäisten koulumatkojen kustannuksiin, jos kustannukset ovat yli 54 euroa kuukaudessa ja yhdensuuntainen koulumatka on vähintään 10 kilometriä. Koulumatkatuki maksetaan matkalipun myyjälle taholle. Oma maksuosuus on enintään 43 euroa kuukaudessa.

Opiskelija voi käyttää mitä tahansa omaa matkustustapaa mm. silloin, kun joukkoliikennettä tai koulukuljetusta ei ole käytettävissä tai koulumatka on joukkoliikennettä tai koulukuljetusta käytettäessä vaikea tai rasittava esimerkiksi vamman tai sairauden vuoksi. Näissä tilanteissa koulumatkatuki maksetaan kuukausittain suoraan opiskelijalle. Oman matkustavan mukainen matka korvataan 100 kilometriin asti ja ylimenevä osa jää itse maksettavaksi. Muissa matkustustavoissa 100 kilometrin matkarajoitusta enää ole. Tuen suuruus lasketaan koulumatkan pituuden mukaan. Opiskelija hakee koulumatkatukea erikseen joka lukuvuodeksi. Takautuva hakuaika on yksi kuukausi. Hakemus toimitetaan oppilaitokseen.

12.1.6 Aikuiskoulutustuki

Aikuiskoulutustuella ja siihen liittyvällä opintolainan valtiontakauksella tuetaan työssä olevien palkansaajien ja yrittäjien omaehtoista koulutusta. Ehtona on, että hakija on ollut työelämässä vähintään kahdeksan vuotta ja nykyinen työsuhde on kestänyt vähintään vuoden. Aikuiskoulutustuen myöntäminen edellyttää opintovapaata ansiotyöstä ja että työstä poissaolo koulutuksen johdosta kestää yhtäjaksoisesti vähintään kaksi kuukautta. Aikuiskoulutustukea maksetaan enintään 18 kuukauden ajalta. Aikuiskoulutustukea haetaan Koulutusrahastolta. Lisätietoja www.koulutusrahasto.fi.

Jos opintovapaajakso kestää alle kaksi kuukautta tai opiskelu on osa-aikaista, on mahdollista hakea soveltuvaa aikuiskoulutustukea. Sitä haetaan jälkikäteen Koulutusrahastolta.

12.2 AMMATINVALINTA

(Laki julkisesta työvoimapalvelusta, Työvoimapalveluasetus, Laki Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuuksista, Laki ja asetus ammatillisesta koulutuksesta)

12.2.1 Ammatinvalinta- ja urasuunnittelu

TE-toimiston ammatinvalinta- ja urasuunnittelupalvelun tavoitteena on selvittää yhdessä ammatinvalintapsykologin kanssa asiakkaan edellytyksiä ja vaihtoehtoja koulutuksessa ja työelämässä sekä auttaa häntä tekemään tilanteeseensa sopiva ammatilliseen kehittymiseen tähtäävä suunnitelma. Palvelut on tarkoitettu sekä nuorille että aikuisille. Palvelujen tueksi käytetään tarvittaessa soveltuvuustestejä, työ- ja koulutuskokeiluja tai terveydentilan tutkimuksia. Omatoimisen urasuunnitteluun on myös erilaisia verkkopalveluja. Tietoa ja neuvontaa ammatinvalinta- ja urasuunnittelusta saa TE-toimistosta tai valtakunnallisesta Koulutuslinja - puhelinpalvelusta. Lisätietoja myös www.mol.fi.

12.2.2 Koulutuskokeilu

Koulutuskokeilu tarkoittaa kokeilevaa opiskelua tai asumista ammatillisessa oppilaitoksessa. Kokeilun tarkoituksena on saada kuva koulutuksen asettamista vaatimuksista ja selvittää, mitä ammattiala vaatii. Lisäksi voidaan arvioida henkilön kiinnostusta alaan ja tarjota mahdollisuus tutustua kouluelämään. Koulutuskokeilu on tutustumis- ja arviointijakso, jonka tavoitteena on tukea ja selkeyttää kokeilijan koulutusvaihtoehdon valintaa ja ohjata häntä hakeutumaan sopivaan ammatilliseen koulutukseen oman kiinnostuksensa ja opiskeluvalmiuksiansa mukaisesti. Koulutuskokeiluun liittyy alakohtaisia käytännön tehtäviä, yksilöllisiä ohjauskeskusteluja sekä opiskeluvalmiuksien ja tuen tarpeen kartoituksia.

Koulutuskokeilut kestävät muutamasta päivästä kahteen viikkoon. Koulutuskokeilu on tarkoitettu henkilöille, jotka ovat hakeutumassa ammatilliseen peruskoulutukseen ja jotka tarvitsevat opinnoissaan erityistä tukea ja ohjausta.

Koulutuskokeilusta annetaan yleensä kirjallinen lausunto, josta käy ilmi kokeilun sisältö sekä arvio asiakkaan selviytymisestä koulutuslalla. Lähetettä koulutuskokeiluun voi pyytää esim. TE-toimistosta (ammatinvalinnanohjaus), Kelasta tai vakuutuslaitokselta. Lisätietoja TE-toimistoista, www.mol.fi tai Kelasta www.kela.fi.

12.3 AMMATILLISET ERITYISOPPILAITOKSET

(Laki ammatillisesta koulutuksesta, Asetus ammatillisesta koulutuksesta)

12.3.1 Ammatillinen erityisopetus

Ammatillinen erityisopetus on tarkoitettu erityistä tukea tai järjestelyitä opinnoissaan tarvitseville opiskelijoille. Syy erityisjärjestelyihin voi olla esimerkiksi vamma, sairaus tai kehityksen

viivästyminen. Opetuksessa otetaan huomioon opiskelijan yksilölliset tarpeet. Lisätietoja: www.edu.fi > ammatillinen erityisopetus, www.koulutusnetti.fi, www.valteri.fi.

12.3.2 Valmentava ja kuntouttava opetus

Ammatillisen peruskoulutuksen yhteydessä vammaisille opiskelijoille voidaan järjestää valmentavaa ja kuntouttavaa opetusta ja ohjausta. Niiden tehtävänä on antaa vammaisuuden, sairauden, kehityksessä viivästyminen, tunne-elämän häiriön tai muun syyn vuoksi erityistukea tarvitseville valmiuksia ammatilliseen koulutukseen, työhön sijoittumiseen ja oman elämän hallintaan.

Vammaisten opiskelijoiden valmentava ja kuntouttava opetus ja ohjaus voi olla ammatilliseen peruskoulutukseen valmentavaa ja kuntouttavaa opetusta ja ohjausta (valmentava 1) tai työhön ja itsenäiseen elämään valmentavaa ja kuntouttavaa opetusta ja ohjausta (valmentava 2), jos opiskelijan ei vammaisuuden tai sairauden vuoksi ole mahdollista siirtyä ammatilliseen perustutkintoon johtavaan koulutukseen.

Koulutuksen järjestäjä päättää kumpaan koulutusryhmään henkilö kuuluu. Päätös tehdään yksilökohtaisten asiantuntijaselvitysten perusteella henkilöä itseään ja hänen huoltajiaan kuullen. Kumpaankin koulutusmuotoon tulee liittyä opiskelijan kuntoutusta, joka tukee muuta opetusta ja ohjausta. Opiskelijalle on laadittava moniammatillisena yhteistyönä yksilöllinen kuntoutumissuunnitelma. Lisätietoja: www.edu.fi > ammatillinen erityisopetus ja www.koulutusnetti.fi.

12.4 TYÖVOIMAPOLIITTINEN AIKUISKOULUTUS

(Laki julkisesta työvoimapalvelusta)

Työvoimapoliittisella aikuiskoulutuksella parannetaan aikuisväestön ammattitaitoa ja mahdollisuuksia saada työtä tai säilyttää työpaikka sekä edistetään ammattitaitoisen työvoiman saantia. Työvoimaviranomainen hankkii työvoimapoliittisen aikuiskoulutuksen koulutuspalvelujen tuottajilta. Hankittavaan koulutukseen voi käytännön ammatillisten valmiuksien parantamiseksi sisältyä työssä oppimista ja harjoittelua. Työvoimapoliittiseen aikuiskoulutukseen osallistuvan opiskelijan koulutusaikainen toimeentulo turvataan maksamalla työttömyysturvaa vastaavaa koulutustukea tai työmarkkinatukea sekä ylläpitokorvausta. Opiskelijalla on oikeus ansiotukeen, jos hän on työttömyysturvalain mukaan siihen oikeutettu. Lisätietoja TE-toimistoista tai www.mol.fi.

12.5 OPPISOPIMUSKOULUTUS

(Laki ammatillisesta koulutuksesta, Asetus ammatillisesta koulutuksesta)

Oppisopimuskoulutus on määräaikaiseen työsuhteeseen perustuvaa ammatillista koulutusta. Sitä täydennetään ammattioppilaitoksissa tai aikuiskoulutuskeskuksissa järjestettävillä tietopuolisilla opinnoilla. Oppisopimuskoulutuksella voi opiskella pääasiassa samoihin ammatillisiin perustutkintoihin, ammattitutkintoihin ja erikoisammattitutkintoihin kuin oppilaitosmuotoisessa

koulutuksessa. Oppisopimuskoulutus kestää tutkintoon valmistavassa/johtavassa koulutuksessa yleensä 2 - 4 vuotta.

Oppisopimuskoulutukseen liittyy henkilökohtainen opiskeluohjelma, jossa opiskelijan aikaisempi työkokemus ja koulutus voidaan ottaa huomioon.

Työnantajalle maksetaan koulutuskorvausta. Opiskelija saa työehtosopimuksen mukaista palkkaa työssä oppimisen ajalta sekä taloudellista tukea tietopuolisen opetuksen ajalta. Työttömien oppisopimuskoulutuksesta työhallinto voi maksaa työnantajalle lisäksi palkkatukea. Yleensä opiskelija hankkii oppisopimustyöpaikan itse ottamalla yhteyttä työnantajiin. Oppisopimuskoulutukseen liittyvistä asioista vastaa oman alueen oppisopimustoimisto ja oppisopimuskoulutusta järjestävät oppilaitokset. Lisätietoja TE-toimistoista, oppisopimustoimistoista tai www.oppisopimus.net.

12.6 MUUTA OPISKELUUN LIITTYVÄÄ

Ammatillista kuntoutusta voi hakea, jos vamma tai sairaus rajoittaa oleellisesti ammatinvalintamahdollisuuksia tai työllistymistä. Apuvälineitä opiskeluun voidaan myöntää ammatillisena kuntoutuksena, kun kyse on työelämään tähtäävästä ammatillisesta koulutuksesta tai yleissivistävästä opiskelusta peruskoulun yläasteelta alkaen. (Ks. luku 7).

Vaikeavammaisille opiskelijoille on myönnettävä kuljetuspalvelu opiskelumatkoihin (ks. luku 2). Vammaispalvelulain mukaisia muita palveluita vaikeavammaiselle opiskelijalle ovat palveluasuminen opiskelupaikkakunnalle ja henkilökohtainen apu. Tulkkauspalvelulain mukaiset palvelut kuulo-, kuulonäkö- ja puhevammaisille ihmisille on haettavissa Kelasta (ks. luku 3)

13 HYÖDYLLISIÄ LINKKEJÄ

Aluehallintovirasto	www.avi.fi
Ammatillinen kuntoutus	www.kela.fi , www.mol.fi
Ammatillisesta erityisopetuksesta	www.edu.fi
Ammatinvalinta, tietoa ammatinvalinnasta	www.ammatinvalinta.fi
Asiakkaan asema	www.stm.fi
Autoveroneuvonta	www.trafi.fi
Autoveronhuojennus (50\$)	www.tulli.fi
Autoveronpalautus (51\$)	www.tulli.fi
Eduskunnan oikeusasiamies	www.oikeusasiamies.fi
Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus	www.ely.fi
Erilaisen oppijan palvelu	www.vep-palvelu.net
Eurooppalainen sairaanhoitokortti	www.kela.fi > Kela-kortti > Eurooppalainen sairaanhoitokortti.
Hallintolaki	www.kunnat.net , www.oikeus.fi
Hallinto-oikeudet	www.oikeus.fi
Hammashoidon korvaukset	www.kela.fi
Hoitoon pääsy	www.stm.fi , www.kunnat.net
Invalidivähennys	www.vero.fi , www.veronmaksajat.fi
Kantelu	www.avi.fi , www.valvira.fi , www.oikeusasiamies.fi , www.okv.fi
Kela	www.kela.fi (Kts. lisälinkit luettelon lopussa.)
Kelan lakipalvelu	www.edilex.fi/kela/fi/
Korkein hallinto-oikeus	www.kho.fi
Kuntien eläkevakuutus	www.keva.fi
Kuntoutusmatkat	www.kela.fi
Kuntoutuspalvelut	www.kela.fi , www.mol.fi
Kuntoutusraha	www.kela.fi , www.tela.fi , www.vkk.fi
Kuntoutustuki	www.kela.fi , www.tela.fi , www.vkk.fi
Lääkekorvaukset	www.kela.fi
Lääkevahingot	www.lvp.fi
Lääkinnällinen kuntoutus	www.kela.fi
Lääkäripalkkiot	www.kela.fi
Matkakustannukset (sairausvakuutus)	www.kela.fi
Oikeuskansleri	www.okv.fi
Opetushallitus/ammattillinen erityisopetus	www.edu.fi
Opetusministeriön verkkopalvelu	www.opintoluotsi.fi
Opiskelijan koulumatkatuki	www.kela.fi/opiskelijalle/koulumatkatuki/
Oppimisvaikeuskeskus	www.ovk.fi
Oppisopimuskoulutus	www.oppisopimus.net
Palveluseteli	www.stm.fi
Poikkeuslupa ajokorttiluvasta ja ajo-oikeudesta	www.trafi.fi
Potilaan oikeudet	www.valvira.fi
Potilasvahingot	www.pvk.fi , www.potilasvakuutuskeskus.fi
Potilasvahinkolautakunta	www.pvltk.fi
Sairausvakuutuskorvaukset	www.kela.fi
Sopeutumismuunnos	www.kela.fi

Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto Valvira	www.valvira.fi
Sosiaali- ja terveysministeriö	www.stm.fi
Sosiaaliturvan muutoksenhakulautakunta	www.somla.fi
Sähköinen asiointi	www.kela.fi
Takuu-Säätiö	www.takuu-saatio.fi
Talous- ja velkaneuvonta	www.takuu-saatio.fi
Tapaturma-asioiden muutoksenhakulautakunta	www.tapaturmalautakunta.fi
Terveyden ja hyvinvoinnin laitos	www.thl.fi
Tietosuoja	www.tietosuoja.fi
Toimeentulotuki: Opas soveltajille	www.stm.fi - Sosiaalihuolto - Toimeentulotuki
Tutkimus- ja hoitokorvaukset	www.kela.fi
Työhallinto, TE-toimistot	www.mol.fi
Työeläkeasiat	www.tela.fi , www.tyoelake.fi
Työeläkeasioiden muutoksenhakulautakunta	www.telk.fi
Työeläkekuntoutus	Työeläkelaitokset
Vakuutus kuntoutus VKK ry	www.vkk.fi
Vakuutus oikeus	www.oikeus.fi/vakuutus-oikeus
Valtiokonttori	www.valtiokonttori.fi
Vammaisen pysäköintilupa	www.poliisi.fi
Vammaisfoorumi	www.vammaisfoorumi.fi
Veronmaksukyvynt alentumisvähennys	www.vero.fi
Yhdenvertaisuus työssä, syrjintä	www.tyosuojelu.fi
YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskeva yleissopimus	www.formin.fi
Yleinen oikeusapu	www.oikeus.fi

Kelan linkkejä:

Kelan lakipalvelu
www.edilex.fi/kela/fi

Kelan terminologinen sanasto
www.kela.fi/in/internet/suomi.nsf/NET/02061014745AK?OpenDocument

Kelan etuusohjeet
www.kela.fi/in/internet/suomi.nsf/NET/040105143605MH?OpenDocument

Kelan selko-esitys Terveys ja kuntoutus
[www.kela.fi/in/internet/liite.nsf/alias/selko_terveys/\\$File/Kela_SELKO_Terveys_verkko.pdf?OpenElement](http://www.kela.fi/in/internet/liite.nsf/alias/selko_terveys/$File/Kela_SELKO_Terveys_verkko.pdf?OpenElement)

Kela: Sosiaaliset oikeudet, ratkaisuja ja kannanottoja
www.kela.fi/in/internet/suomi.nsf/NET/100609165246MF?OpenDocument

Järjestöjen yhteystiedot:

Aivoliitto ry: www.aivoliitto.fi

Epilepsialiitto ry: www.epilepsia.fi

Hengitysliitto ry: www.hengitysliitto.fi

Mielenterveyden Keskusliitto ry: www.mtkl.fi

Munuais- ja maksaliitto ry: www.musili.fi

Näkövammaisten Keskusliitto ry: www.nkl.fi

Psoriasisliitto ry: www.psoriasisliitto.fi

Suomen CP-liitto ry: www.cp-liitto.fi

Suomen Diabetesliitto ry: www.diabetes.fi

Suomen MS-liitto ry: www.ms-liitto.fi

Suomen Nivelyhdistys ry: www.niveltieto.net

Suomen Reumaliitto ry: www.reumaliitto.fi

Suomen Sydänliitto ry: www.sydanliitto.fi

Raha-automaattiyhdistys ry: www.ray.fi

